

ISSN 1607-2790

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И. АЛТЫНСАРИНА

БІЛІМ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОБРАЗОВАНИЕ

№1 (80) 2017

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

БАС РЕДАКТОР

Ж.О. Жылбаев - п.ғ.к., ҚР БҒМ Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті,

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ

М.Е. Мұқатова - п.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА вице-президенті

А.М. Мамырханова - т.ғ.к., доцент, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА Ғалым хатшысы

Ж.Ж. Наурызбай - п.ғ.д., профессор, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Тәрбие және этномәдениет бөлімінің меңгерушісі

Д.П. Қожамжарова - п.ғ.д., профессор, Тараз педагогикалық институтының ректоры

Л.А. Худенко - п.ғ.д., доцент, «Ұлттық білім институты» ғылыми-әдістемелік мекемесінің ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары (Беларусь Республикасы)

В.Н. Скворцов - э.ғ.д., профессор, А.С. Пушкин атындағы Ленинград мемлекеттік университетінің ректоры (РФ)

Л.В. Моисеева - п.ғ.д., профессор, Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің кафедра меңгерушісі, (Екатеринбург қ., РФ)

С.Ж. Пралиев - п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ ректоры

М.Н. Сарыбеков - п.ғ.д., профессор, М.Х. Дулати атындағы ТарМУ ректоры

Б.А. Жетпісбаева - п.ғ.д., профессор, Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, шетел тілдері факультетінің деканы

С.В. Чернышенко - білім беру бағдарламаларының менеджері, Кобленц-Ландау университетінің профессоры (Германия)

Л.С. Сырымбетова - п.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Үштілді білім орталығының директоры

Техникалық редактор - Құсайынов О.А.

Корректор - Мұхатаева Б.М.

Корректор - Жакишева М.К.

ОҚИТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Қ. К. Кенжеғалиев, А. Н. Қаршыбекова

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ағылшын тілі арқылы дамытудың жолдары.....3

Б.П. Абуова

Техникалық жоғары оқу орнында оқытылатын кәсіби орыс тіліндегі мәтіндер мен терминдерді талдау.....10

Т.И. Боранова

Экологияны оқуда кейбір дидактикалық әдістерді қолданудың рөлі жайында.....13

М.Б. Смагулова

Мектепте білім беруде қолданылатын мобильді және SMART технологияның тиімділігі.....16

В.И. Илькун, Б.А. Кенжебеков

Мектепшілік пәндік олимпиадалар техникалық жоғары оқу орнында кәсіби бағдар және алдын-ала білім беруді жақсартатын құрал ретінде.....19

Б.С. Каримжанов, Б.К. Мурзағалиева, Б.А. Торекулова

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды білім беру процесі мен әлеуметтендірудің тең мүмкіндіктерін қамтамасыз ету үшін ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдай жасау туралы (арнайы білім беру ұйымдары жағдайында).....25

Б.А. Торекулова, Н.В.Пахомова

Арнайы мектеп жағдайында аутистік спектрі бұзылған балаларды оқыту, тәрбиелеу және әлеуметтендірудің вариативтік білім беру моделін жасау.....31

С.А. Баймұратова

Сырттай білім берудің тарихи аспектілері мен әлеуметтік қызметі...36

Л.А. Қадес

Топологиялық кеңістіктің негізгі ұғымдары.....41

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

А. Бақыт, Д.Н. Даумова

Балаларға рухани-адамгершілік тәрбие беру сау және жоғары дамыған қоғам қалыптастырудың негізі ретінде.....45

Ғ.Т. Телебаев

Жас ұрпақты қазақстандық біртектілік тұрғысынан тәрбиелеу: жалпыұлттық «Мәңгілік Ел» идеясы.....50

Е.І. Іргебай

Мектептің педагогикалық үдерісіндегі – «Мәңгілік Ел» идеясының өзектілігі.....56

С.В. Семенихина, И.В. Романенко

Оқушыларға «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын іске асыру шеңберінде «Менің лингвистикалық капиталым» имидж жобасы арқылы патриоттық тәрбие беру.....58

Ә.Ж. Нұржанова

Мәңгілік Ел – тіл мен мәдениет, тарихтағы ортақтық.....60

Ж.А. Габдулина

«Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының негізгі принциптерін іске асыру.....62

БОЛОН ПРОЦЕСІНІҢ ІСКЕ АСУЫ

А.К.Башова, А.О.Едігеева

«Химия» пәні бойынша зертханалық жұмыстарды жетілдіру арқылы құзіреттіліктер қалыптастыру.....65

ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС

С.Ж. Амандыкова

Жоғары ғарыштық технологиялар – Қазақстанның болашағы.....71

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТАРИХЫНАН

С. Оспанұлы, К. Мырзағалиева

Алтынсарин афоризмдері.....75

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Ж.О. Жилбаев - к.п.н., президент НАО им. И.Алтынсарина, МОН РК

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

М.Е. Мукатова - к.п.н., доцент, вице-президент НАО им. И.Алтынсарина

А.М. Мамырханова - к.и.н, доцент, ученый секретарь НАО им. И.Алтынсарина

Ж.Ж. Наурызбай - д.п.н, профессор, зав. отделом воспитания и этнокультуры НАО им. И.Алтынсарина

Д.П. Кожамжарова - д.п.н., профессор, ректор Таразского педагогического института

Л.А. Худенко - д.п.н., доцент, заместитель директора научно-исследовательского института «Национальный институт образования» Министерства образования Республики Беларусь

В.Н. Скворцов - д.э.н., профессор, ректор Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина (РФ)

Л.В. Моисеева - д.п.н., профессор, зав. кафедрой Уральского государственного педагогического университета, г.Екатеринбург (РФ)

С.Ж. Пралиев - д.п.н., профессор, ректор КазНПУ им. Абая

М.Н. Сарыбеков - д.п.н., профессор, ректор ТарГУ им. М.Х. Дулати

Б.А. Жетписбаева - д. п. н., профессор, декан факультета иностранных языков КарГУ им.Е.А.Букетова

Л.С. Сырымбетова - к.п.н, директор центра научных исследований НАО им. И.Алтынсарина

Технический редактор - Кусаинов О.А.

Корректор - Мухатаева Б.М.

Корректор - Жакишева М.К

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ

К. К. Кенжегалиев, А.Н. Каршыбекова
Пути развития творческих способностей учащихся на уроках английского языка.....3
Б.П. Абуова
Анализ текстов и терминов при изучении профессионального русского языка в техническом вузе.....10
Т.И. Боранова
О роли применения некоторых дидактических приёмов обучения при изучении экологии.....13
М.Б. Смагулова
Эффективность применения мобильных и Smart технологий в школьном образовании.....16
В.И. Илькун, Б.А. Кенжебеков
Школьные предметные олимпиады как эффективное средство улучшения профориентации и опережающего образования в техническом вузе.....19
Б.С. Каримжанов, Б.К. Мурзагалиева, Б.А. Торекулова
О создании организационно-педагогических условий для обеспечения равных возможностей образовательного процесса и социализации детей с особыми образовательными потребностями (в условиях специальной организации образования).....25
Б.А.Торекулова, Н.В.Пахомова
Создание вариативной образовательной модели обучения, воспитания и социализации детей с расстройствами аутистического спектра в условиях специальной школы.....31
С.А. Баймуратова
Исторические аспекты и социальные функции заочного образования.....36
Л.А. Кадес
Основные понятия топологического пространства.....41

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ

А. Бакыт, Д.Н. Даумова
Духовно-нравственное воспитание детей как основа здорового и высокообразованного общества.....45
Г.Т. Телебаев
Воспитание подрастающего поколения на основе казахстанской идентичности: общенациональная идея «Мәңгілік Ел».....50
Е.И. Иргебай
Значимость идеи «Мәңгілік Ел» в педагогическом процессе школы.....56
С.В. Семенихина, И.В. Романенко
Патриотическое воспитание учащихся посредством имиджевого проекта «Мой лингвистический капитал» в рамках реализации национальной идеи «Мәңгілік Ел».....58
А.Ж. Нуржанова
Мәңгілік Ел – общность языка, культуры и истории.....60
Ж.А. Габдулина
Реализация основных принципов общенациональной идеи «Мәңгілік Ел».....62

БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС В ДЕЙСТВИИ

А.К.Башева, А.О.Едигеева
Формирование компетенции путем совершенствования лабораторных работ по дисциплине «Химия».....65

НАУЧНЫЙ ПОИСК

С.Ж. Амандыкова
Высокие космические технологии – будущее Казахстана.....71

ИЗ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

С. Оспанулы, К. Мырзагалиева
Афоризмы И.Алтынсарина.....75

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІ АРҚЫЛЫ ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Қ.К. Кенжеғалиев, А.Н. Қаршыбекова

Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті

Аңдатпа. Мақалада орта буын оқушыларының ағылшын тілі сабағында шығармашылық қабілеттерін арттыру жолдары, сондай-ақ әртүрлі әдіс-тәсілдермен оқушыларды шығармашылық ізденімпаздыққа баулитын қызықты тапсырмалардың қолданылуы қарастырылды.

Аннотация. В статье рассматриваются пути улучшения творческих способностей учащихся среднего звена на уроках английского языка, применения разных методов, способов использования творческих заданий для привития учащимся поисковых способностей.

Abstract. Ways of improvement of creative abilities of pupils of an average link at English lessons are considered. Different methods and interesting tasks for increase in inquisitiveness of pupils are used.

Тірек сөздер: әдіс, ынталандыру, шығармашылық, сауаттылық, қабілет, дамыту.

Ключевые слова: метод, заинтересовать, творчество, грамотность, способность, развивать.

Keywords: Method, interest in, creation, literacy, ability, develop.

Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру барысында шығармашылық жұмыстың орны ерекше. Себебі әр оқушының бойында өзіндік қасиетке ие қабілеттері бар. Ағылшын тілі сабағын беру барысында осы шығармашылық қабілетті пайдалана отырып, олардың ағылшын тілін үйренуге деген мотивациясын қалыптастыруға мүмкіндік туады. Шығармашылық қабілетті арттыру барысында мұғалім оқушыларға ағылшын тілін үйретуде проблемалық сұрақтар беру арқылы, оқушылар сол ситуациялық сұрақтан шығу үшін ұмтылу керек. Бұл проблемалық сұрақтар, яғни тапсырмалар арқылы оқушы өмірлік жолында өзінің мәселесін шешуге, оңтайлы шешім қабылдауға дағдыланады. Оқушылардың шығармашылықпен сөйлеу қабілеттерін ағылшын тілі арқылы дамыту жолдарын қарастырайық.

Ағылшын тілі сабағында шығармашылық әрекетті тиімді ұйымдастырудың негізгі ұстанымдары:

1. оқушылардың шығармашылық қабілеті қандай деңгейде болса да, оларды тұлға ретінде қабылдау;

2. оқушылардың шығармашылық белсенділігіне назар аудару;

3. оқушының психологиялық еркіндігі қарастыру;

4. өзін-өзі бағалаудың нығаюы мен артуы;

5. шығармашылыққа толы білім беру ортасын құру;

6. мұғалімнің шығармашылық позициясы.

Аталмыш психологиялық-педагогикалық ұстанымдар бір-бірімен тығыз байланысты, олар бірін-бірі толықтыру арқылы біртұтас ізгілендіруге бағдарланған жүйе құрайды. Оның мақсаты – бағдарлап оқыту арқылы оқушыны шығармашылық тұлға ретінде қалыптастыру. Оқушының шығармашылық әрекетінің шарттары, пәнге үйретудің еркіндігі – оқушылардың өз әрекетін таңдауға, жоспарлауға мүмкіндік береді. Сыныптағы білім кеңістігінің әр бағытта, көп мазмұнды болуы шығармашылық әрекеттің де жан-жақты болуына әсер етеді.

Оқушының мұғаліммен бірлесе отырып өз шығармашылық әрекетінің

жеке бағдарын құруы, шығармашылық жұмыстардың белгілі кезеңдерінің орындалу барысы, оқушының жеке бағдарын құру құралдары болып саналады [1;32 б].

Шығармашылық қабілет әр оқушының табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз – оқушы бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету. Сондықтан осы тақырыпты таңдап алдық.

Мақсатымыз: Оқушы шығармашылығын дамытуда оқушыны жеке тұлға ретінде қалыптастырып, ізденімпаздыққа тәрбиелеу.

Міндетіміз: Оқушы қабілеті мен әрекетін дамыту, шығармашылықпен жұмыс істеуге үйрету, шығармашылық жұмыстар жүргізе отырып, ізденімпаздықпен іскерлігін жетілдіру, шығармашылыққа арналған тапсырмалар арқылы балалардың қызығушылығын, тапқырлық, ұстамдылық әрекеттерін, ойын ұштай келе, қиялын дамытып, баланы өз бетімен жұмыс істеуге икемдеу.

Жұмысты жүргізу әдістері.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастырудың дидактикалық әдістерін қолдану:

- Жебе әдісі: әртүрлі тапсырмалар беру, диалог, шағын әңгіме құрастыру оқушының танымдық білімін толықтыру.

- Бумеранг әдісі: рөлдік ойындар құрастыру, іскерлік ойындар ұйымдастыру, оқушының зейін-зердесін танымдық мәнге аудару.

- Құрақ әдісі: жоғарғы сынып оқушылармен әр түрлі тақырыпта жарнамалық роликтер ұйымдастыру.

- Бейне диктант: оқушыны орфографиялық, грамматикалық қатесіз жазуға өз бетімен жеке жұмыс істеуге талпындыру.

- Ынталандыру және әсерлендіру әдісі: сөз қолданыстағы жауапкершілікті сезіну. Аудиовизуалдық танымды меңгеріп, оны тұтына білуге жаттығу, сөздіктерді пайдалана білу.

- Оқытудағы практикалық әдістер: мәтінді рөлдерге бөліп оқу, диалог. Мәтін бойынша пікірлесу. Өзіндік таным

түсінігін айтып беруге жаттығу. Сөздіктерді пайдалана білу.

- Сыныптан тыс жұмыстарды өткізу әдістері: үйірмелер, кездесулер, конкурстар, конференция, олимпиадаларды ұйымдастыру.

- Оқытудағы индуктивтік және дедуктивтік әдістері: дараны жалпыға, жалпыны дараға келтіріп талдауды оқушының қызығушылығына үйлесімді болуына мән бере отырып жүргізу.

- Проблеманы оқушыға шешкізу, оларды өздігінен ізденуге бағдарлау: оқушыны өздігінен ізденіп, өздігінен ойланып пайымдау жасату, зерттеушілік тұрғыдағы ой тұжырымдамасын жасай білуге бейімдеу.

- Оқытудағы белсенділік және интенсивтік әдістер: техниканы пайдалану, түрлі ойындар мен шығармашылыққа бейімдеу, интенсивтендіруде суггестиялық жолды жүзеге асыру [2;246].

Егеменді еліміздің ең басты мақсаты өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, ол өркениетке жетуде жан-жақты дамыған, рухани бай тұлғаның алатын орны ерекше. Қазіргі білім берудің басты мақсаты да сол жан-жақты дамыған, рухани бай жеке тұлға қалыптастыру болып отыр. Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың өзгермелі әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы зор.

Баланы ізденушілікке баулу оған зерттеу дағдысы мен білігін игерту бүгінгі білім беру саласының маңызды міндеті болып саналады.

Зерттеу-ғылыми әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, белгілі бір объект жөнінде жаңа білім қалыптастырумен аяқталатын жүйелі және арнайы мақсатқа көзделген объектімен танысу. Танымдық әрекет оқушы үшін еске түсіру мен өзгерту бағытында болуы мүмкін. Оқушылардың өзгерту таным әрекеті «зерттеу» деп аталатын тәсіл арқылы жүзеге асырылады. Интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті жоғары дамыған балалардың өз бетімен білім алу мүмкіндігі болуы тиіс. Яғни мұндай оқытуды бала өзі басқарады,

өзі анықтайды, өзі жүзеге асырады. Оқушының өзіндік зерттеу әрекеті оның өзіндік талабын қанағаттандыруға ықпал етеді. Оқушылар қоршаған ортамен таныса отырып, өзіндік зерттеу әрекетінің көмегімен жаңа білімді дайын күйінде емес, өзі ашады. Баланың жүріс-тұрысындағы әрекеттер процесінде оның тұлғалық қасиеттері қалыптасады. Тұлғаның қасиеті, жүріс-тұрысы қоғамдық қатынастармен, жалпы адамзаттың құндылықтарымен бірге қарастырылады. Сонымен қатар әрбір адам ортасына деген көзқарасы мен әрекетіне қарай бір-бірінен өзгешеленеді. Адамның айналасын танып білуде жануардан айырмашылығы ортаға бейімделуінде емес, оған шығармашылықпен қарауында. Шығармашылық зерттеушілік ізденіс адам үшін екі түрлі көзқараспен маңызды: бір жағынан, жаңа өмірге қол жеткізуінде, екінші жағынан ізденіс процесінің мәнділігінде. Адам шығармашылық нәтижесінде ғана қанағаттанып қоймай, шығармашылық пен зерттеу ізденушілігінің өзінен де ләззат алуға қабілетті [3;386].

Шығармашылық жұмыстың түрлері.

Шығармашылық оқушыға шын ләззат, қуаныш сезімін әкелуі тиіс. Жаңаны жасау, өзі жасаған тың дүниеден алған жан ләззаты оқушы үшін шабыт баспалдағы болмақ. Сабақ беру үрдісінде шәкірттерді шығармашылық жұмысқа баулудың маңызы зор. Жазба жұмыстар олардың танымдық белсенділіктерін, ойлау жүйесін арттыруға көмектеседі. Жазба жұмыстарынан әр баланың өзіндік көзқарасын, эстетикалық және адамгершілік танымы, эмоциясы, пікірі, талдау, қорытындылау, салыстыра білу тәрізді жекелік қасиеттері байқалып тұруы қажет.

Шығармашылық жазба жұмыстары – тіл дамыту жұмыстарының бір түрі. Жазба жұмысын жазарда мұғалім оқушыға міндетті түрде бағыт-бағдар беруі керек. Шығармашылық жазба жұмыстарының мақсаты – логикалық ойлауды дамыту, шығармашылық, қиялды, нақты нәрсені еркін, қызықты түрде беруге қалыптастыру.

Шығармашылық жұмыс табиғаттың төл перзенті адамның көңіл-күйі, ой-толғам болмысына, сыртқы дүниені танып білу, ұмтылу мүмкіндігіне де байланысты. Осыған орай кейде ой-толғау түрінде оқушыларға «Мен кімін?», «Who I am?» деген тақырыпты жазуға тапсырма беріледі.

Біздің бұл арадағы ұстаздық міндет – жұмбақ дүние сырын меңгеру барысында әрдайым дамып жетіле беретін жекелік қасиеттерді шәкірт бойына дарыту – дара тұлғаның пікірі арқылы адам психологиясы мен қоғам өмірін жақындастыру, баланың өз шығармасы арқылы өмірмен байланыстыру. Оқушылардың ағылшын тілінен білімін бағалау негізінен, екі түрлі шартқа байланысты. Біріншіден, түсінгенін дұрыс айта білу (сөйлемді дұрыс құрастыру, жеке дыбыстарды, буынды, сөзді, сөз тіркестерін дұрыс оқу). Екіншіден тақтадан, кітаптан, мұғалім айтқанынан сөз, сөз тіркестері, сөйлемдерді сауатты көшіре білу.

Тілдерді меңгеруде оқушылар сөздерді, сөз тіркестерін ауызша, жазбаша дұрыс қолданып, ерекше дыбыстарды меңгермейінше ағылшын тілінде дұрыс сөйлеу, салауатты жазу мүмкін емес. Сондықтан жазба жұмысын барлық сыныптарда үнемі өткізіп отырған тиімді.

Жалпы білім беретін мектептерде 5-сыныптан бастап диктант түрлерін, жазба жұмыстарын өткізуге болады.

Әріп диктанты. 5-сыныптарда өткізіледі. Мақсаты – ағылшын тілінің дыбыстары мен әріптерін дұрыс меңгеріп, олардың бір-бірінен айырмашылықтарын, ұқсастықтарын білдіру. Бұл диктант түрі оқушылардың сауатын ашумен қатар олардың есте сақтау қабілетін дамытады, әрі оқушы каллиграфиясының қалыптасуына әсерін тигізеді.

Мысалы: a, e, i, o, u, y, t, d, n, m, b, v әріптерінен келетін сөздерді жаздыру.

Сөздік диктант – барлық сыныптарда жүргізіледі. Диктанттың бұл түрі жаңа грамматикалық тақырып, мәтін, сурет, түрлі жаттығу жұмыстарынан кейін өтілген

материалдарды пысықтаудың ең тиімді жолы болып есептеледі.

Мысалы: living room, bed room, study, dining room, ground floor, flat, house, window, door.

Шығармашылық диктант. Диктанттың бұл түріне сөйлем мүшелерінің орын тәртібі бұзылып, шашыранды сөз түрінде берілген сөйлемдер алынады. Бұл сөздердің әр тобынан оқушылар өздігінен сөйлем құрастырады.

1. Usually, watch, I, TV, on Sunday.

Always, she, piano, plays, at home, the.

1. He, sweets, cakes, jam, likes. 2. The shop, closes, at 5 o'clock. 1. A lot, in, winter, here, it, rains. 2. Very, she, visits, her, it rains.

Бақылау диктанты барлық сынаптарда оқушылардың білімі мен сауаттылығын тексеру мақсатында өткізіледі. Диктанттың бұл түрі белгілі бір тақырып өтілгеннен кейін жүргізіледі. Бақылау диктантын жазуға төселудің шарты – оқылған сөйлемдерді, сөздерді, бірден ұғып алып, жадында сақтап жазуға үйрету.

1. Жеміс пен көкөністі екі топқа бөлу.

Fruit and vegetable

Bananas, apples, tomatoes, onions, carrots, cabbages, apricots, oranges.

2. Киімдерді үш топқа бөлу.

Boy's wear Girl's wear Either

Boots, raincoats, pajamas, pants, tights, dresses, trousers, pullovers, shirts, gloves.

3. Сөз таптарына байланысты үш топқа бөлу.

Nouns Verbs Adjectives

Dog, play, farm, hand, river, cry, small, eat, clean, hunter, boring, write.

Оқушылардың білімін сынауға арналған тағы бір жазба жұмысының түрі – сұрақтарға жауап жазу. Сұрақтар алынған мәтінді қайталауға, немесе белгілі бір тақырыпқа берілген суреттер, диафильмдер бойынша қойылуы мүмкін. Жауаптары бағаланғанда оның мазмұны, сөйлем құрлысының дұрыстығы, орфографиялық сауаттылығы ескеріледі.

Диктант, жазба жұмыс түрлерін оқушылардың жас ерекшелігіне, топтың қабылдау қабілетіне қарай, оқу материалының күрделілігіне байланысты

жеңілдетіп немесе қиындатып отыруға болады [4;106].

Ағылшын тілі пәні мұғалімі ретінде ұстаздық міндетіміз – жұмбақ дүние сырын меңгеру барысында әрдайым дамып жетіле беретін жекелік қасиеттерді шәкірт бойына дарыту – дара тұлғаның пікірі арқылы адам психологиясы мен қоғам өмірін жақындастыру, баланың өз шығармасы арқылы өмірмен байланыстыру. Бәрімізге белгілі, бір сыныпта қабілетті, икемділігі, қызығуы, дамуы, ой-өрісі, сөйлеуі, сырт бейнесі әртүрлі оқушылар отырады. Ағылшын тілі қазір 1-сыныптан бастап жүргізіледі, сол кездің өзінде-ақ әр оқушының шет тіліне қабілетінің қандай екенін байқауға болады. 1-сыныпта ешқандай өзгеріс бола қоймайды, барлығы біркелкі оқитын сияқты болып көрінеді. Әрине, қандай жұмыс болсын оның нәтижесін көру үшін көп шығармашылық керек. Ал біз оқушының ұқыптылығын, зейінінің тұрақтылығын, еңбек ету қабілетінің жоғарылығын байқаған соң ғана тілге бейімделіп, сынып ерекшелігіне қарай қосымша тапсырма бере бастаймыз [5].

Мұғалім басқа оқушылар өлең жаттау керек болса, ол оны есіне сақтап жазады немесе сурет қылып салып береді. Дыбыстарды көрсетіп, карточкалар жасайды, ұнатқан суретін салады да, сол бойынша әңгіме құрастырады, өзі сөзжұмбақ жасайды, берген сөзжұмбақты шешеді, бөлек дайындалған карточкалармен жұмыс істейді.

Орта буынға келгенде, қабілетті дарынды оқушылар сабақтағы жұмыстарға қанағаттанбайды. Осы кезден бастап қосымша сабақтар өткізуге болады, баланың қабілетін танытуға мүмкіндік туады. 45 минутта қалай үлгеремін демей, жеке өзімен аптасына қосымша сабақ жүргізуге болады, әр уақытта оқушыны диалогпен сөйлестіру керек, себебі екеуіне сөйлесуге мүмкіндік туады, бірінің қатесін бірі тауып, толықтырып, түсіндіріп отырады, бір-бірімен жарысып, бір деңгейде болуға тырысады. Бұл жастағы балалар өз мүмкіндіктеріне қарай шығармашылық жұмыстармен айналыса бастайды. Біз көбіне-

көп тапсырманы оқушылардың өздеріне орындауға мүмкіндік береміз, келесі сабақта қатесін тауып, қосымша ойлармен толықтырып, әңгімелеп бергіземіз, шағын мазмұндамалар жаздырамыз. Осындай қосымша сабаққа қатысатын оқушылар мектептегі жарыстарға, апталықтарға белсене араласып ұйытқы бола алады. Оқушы алдына оқу мақсаттарын қоюда ешқандай дайын үлгі берілмейді. Мақсатты шешу іштей талқылау, сосын жинақтау арқылы жүзеге асады. Мұғалім сабақ процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам рөлінде. Шешім табылған кезде әркім оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге үйренеді. Әр оқушыға өз ойын, пікірін айтуға мүмкіндік беріледі, жауаптар тыңдалады. Әрине, жауаптар барлық жағдайда дұрыс бола бермес. Дегенмен, әр бала жасаған еңбегінің нәтижесімен бөлісіп дәлелдеуге талпыныс жасайды, жеке тәжірибесін қорытындылауға үйренеді. Қойылатын сұрақтар проблемалы ойлауды, пайымдауды қажет ететіндей етіп беріледі, оқушы да ондай сұраққа өз ойын, өз пікірін білдіре жауап беруге дағдыланады. Бұл сабақтарда жаңа материалды талдауға зор көңіл бөлінеді. Өйткені талданбаған шығарма бала жүрегіне жетпейді деп есептеледі. Талдау – бірлескен ізденіс. Ізденіс барысында әр баланың көңіл-күйін бақылауға, ой-пікірін байқауға мүмкіндік алады, интеллект деңгейін анықтай алады. Әсіресе оқу сабақтарындағы материалды талдау арқылы шығарманың айтар ойы, идеясы бала жүрегіне жетіп, талдаулар арқылы ар, ұят, қайырымдылық, әдептілік т.б. сияқты тамаша адамгершілік қасиеттер бойына жұғысты болады. Сабақтың әрекет теориясына сәйкес ұйымдастырылуы – баланың жеке басын дамытудың басты кепілі. Ол үшін мұғалім мына қағидаларды есінде ұстауы қажет:

- баланың бойындағы құмарлығын, қызығушылығын жойып алмай, оның үнемі алға жылжуға деген талап-тілектерін сұраныс пен мұқтаждарын ескеру, шығармашылығын жетілдіру;

- білімді өз бетінше іздену арқылы алуға қолайлы жағдай жасау;

- өзін-өзі дамытатын тұлғалар қалыптастыру.

Ағылшын тілі пәнінде шығармашылыққа, зердені дамытуға берілетін тапсырмаларды қолданамыз. Бұл сабақтар балалар үшін өте қызықты сабақтардың біріне айналды. Алғаш заттарды салыстыру, ұқсастығын, айырмашылығын анықтау сияқты қарапайым тапсырмалардан басталған жаттығулар бірте-бірте баланың тез ойлап, шұғыл шешім қабылдауын талап ететін, оны жан-жақты дамытуға әсер ететін тапсырмалар түріне ауыса бастайды. Әсіресе дамытушылық мақсаты «жасырын» тұрған, бір қарағанда қызықты көрінетін дидактикалық ойындар жоғары эмоциялық жағдайда өтеді.

Солардың бірі «What is this ?» «Ол не?» ойыны. Оқушылар өздеріне ұнайтын заттарын, ойыншықтарын алып келеді. Бірақ оны ешкімге көрсетпеулері керек. Сабақта сол әкелген затына ауызша сипаттама береді. Қалған оқушылар айтылған белгілеріне қарап әңгіме не туралы екенін анықтаулары керек.

Мұғалім: “This is a boy. It is round. The color this of the toy can be different. It will be big and small. The children like this toy very much. They play different games with it”. Бұл ойынды әртүрлі нұсқада ұжым болып та, топтарда да, қолдануға болады. Ең негізгісі – балаға дұрыс меңгерте отырып, сипаттама бере білуге үйрету. Жауаптарда айтылғанға сәйкес ұқсас заттардың табылып жатуы мүмкін. Ол ойынды одан әрі қызықтыра түседі. Ойынды бірнеше рет қайталауға болады.

Оқушының ерекше қызығушылығын туғызатын жұмыс түрі өмірде көп кездесетін, бір қарағанда жағымсыз болып көрінетін кейбір оқиғалардың пайдалы жағын көруге тырысу және айтып беру. Бұл тапсырма да күрделеніп отырады. Оған мысал ретінде «Жақсы-жаман» «Good-bad» ойыны. Ол үшін жақсы таныс зат не объект таңдап алынады. Сол затты сипаттау, оның жақсы және жаман қасиеттерін айтып шығу тапсырылады. Жауаптар бірін-бірі қайталамаулары керек.

Мұғалім: “Pencil. It is red-good, it is thin-

bad. We can use it with our hands -good, we cannot put it in the bag – bad”.

Бұл тапсырма арқылы балалардың объективті дүниені тану, диалектикалық заңдылықтарды ұғыну, оның қарама-қайшылықтарын түсіну, сапасы мен санын ажырата білу сияқты қасиеттері қалыптасып, логикалық ойлай білуге, жүйелілікпен талдай білуге үйренеді. Тапсырманың соңғы үшінші түрі қиындау бірақ өте қызықты. Ойынды жүргізу үшін арнайы дайындықтың қажеті жоқ. Тек ойдың ретін жоғалтып алмаса болғаны. Сынып жағдайында күніне бірнеше рет қайталап ойнауға болады. Бұл шығармашылық қабілеттердің негізгі өлшемдерінің бірі – білімді жаңа жағдайға тасымалдай білуді қалыптастырады.

Қазіргі талап – оқушыларды ойландыру, іздендіру, сол арқылы өз беттерінше еңбектеніп оқуға баулу. Осы міндет тұрғысынан ағылшын тілі сабағында ойларын кемелдендіру, тілдерін дамыту, сөз байлығын молайту, ой қабілеті шынықтыру арқылы оқушылардың білім көлемдері де артады, тереңдейді және сапалы, тиянақты болады. Бұл орайда төмендегідей жұмыстарды жүзеге асыруға болады.

Мысалы, «Тыныс белгісін қой». Тыныс белгісі қойылмаған 30-50 сөзден құралған мәтінді даярланып, оқушыларға үлестіріледі. Олар мәтіндегі сөйлемдердің жігін айырып, тиісті тыныс белгілерін қояды.

Мысалы, «Where did you get it?»

When uncle Peter came to their house, mother said I'm sorry I have no cheese I know you like it very much little Jim turned went out the room and soon came back with some cheese Uncle Peter thanked him put the cheese into his mouth and said You have very good eyes Where did you get it the boy answered from the rat-trap.

«Адасқан сөздер». Орны ауыстырылып қойылған сөздер беріліп, сол сөздерді орны-орнына қойып, сөйлем құратамыз, оқушылар сол сөйлемдерден мәтін құрайды.

Мұғалім: «A thirsty man». A man along

a road was walking. was thirsty He. saw a swimming pool He. There two boys were swimming. He them asked to show a shop the way to. He the store came to. The shop assistant on the phone was talking. It long talk was very. The man and was angry the store left.

«Қосымшасын тап». Жеке атау сөздерден құралған сөздер беріп, оларға тиісті қосымшалар, көмекші сөздерді қойып сөйлем құратамыз.

Omar.... Ales were watch...TV...8 o'clock. My friend came home...9 o'clock yesterday evening. His mother was cook the kitchen.

«Қалып қойған сөзді тап». Оқушыларға мәтін беріледі, оның ішінен кейбір сөздерді қалдырып кеткен. Сол нүктенің орнына керікті сөздерді тапқызып жаздыртамыз.

Мұғалім: «Pete's story. One day a teacher says to his pupils:

«Write....about the football....on Sunday. » Pete....writes three words in his notebook... puts his...

Down on the desk. «Where... your story,... Show it to me!», says the teacher. Pete...to the teacher his story.takes his notebook and reads: «Rain. No game»

«Мәтін құра». Тақырып белгіленіп, сол тақырып бойынша шашылған сөйлемдер беріледі. Оқушылардан сол сөйлемдерді орын-орнына қойып, жүйелеп айтып беруін талап етеміз.

«Hobbies». Steve enjoys playing football. He has two brothers. His favourite subject is P.E. He knows a few words of Spanish but he doesn't like learning foreign languages. He is in the school team. He doesn't like doing homework. He also likes basketball.

«Сұраққа жауап бер». Тақырып белгіленіп, сол бойынша шашылған сөйлемдер беріледі, астына сұрауларын жазып қоямыз. Оқушылар сол сұрауға жауап боларлық сөйлемдерді орнына қойып, әңгіме айтады.

«The environment» Cambridge is in the east of England. Cambridge is an ancient city. The main industries in Cam-bridge are tourism and agriculture. The population is about a hundred thousand. It is a small city. There are a lot of English language schools.

Where is Cambridge? What kind of city is it? How many people live there? Is it an ancient city? What are the main industries? What kind of schools are there?

«Тақырыбын тап». Бір тақырыпқа байланысты белгілі сұрақтар жазылады. Балалар сол сұрақтарға жауап береді және әңгіменің тақырыбын белгілейді.

Мұғалім: Which class are you in? What is your teacher's name? What subject do you like?

«Әңгімені құра». Белгілі бір оқиғалы суретті үлестірміз, кейде сынып тақтасына үлкейтілген түрін іліп қоюға болады. Суреттің астына сұрақтар жазамыз. Оқушылар сол сұрақтарға жауап беру арқылы мәнді әңгіме құрап береді.

Мұғалім: When was she ill? What was the matter? Did she have a headache in the morning? How long did she sleep? How does she feel today? Why is she staying in bed?

«Әңгімені аяқта». Тиісті тақырыпқа жазылған әңгіменің бас жағына 2-3 сөйлем жазамыз. Оқушы сол әңгімені өзі аяқтау керек.

Teacher: Which is nearer: Africa or the sun?

Pupil: The sun.

Teacher: The sun. Why do you think so?

Pupil...

«Мақалды тап». «I like this place», said the young man. «Tastes differ. As for me, I prefer the seaside», George smiled at his brother.

«Сөздердің антонимдерін тап».

Sly-naive fast-slow

Greedy-kind clever-silly

Cowardly- brave strong-weak

«Полиглот». Аталған мақалдардың қазақша, орысша баламаларын тап.

1. There is no smoke without fire. Жел соқпаса, шөптің басы қимылдамайды. Нет дыма без огня.

2. To make a mountain out of a mole-hill. Түймедейді түйедей ету. Делать из мухи слона.

«Сөзжасам түрлерін тап».

Answer— жауап to answer— жауап беру

Hand- қол to hand- қолға беру

Order- бұйрық to order- бұйыру

Жаңа сөздерді есте сақтау жадысын дамыту бағытында сөзжұмбақтардың ағылшын тілі пәнінде қолданудың орны ерекше. Сөзжұмбақтарды әртүрлі бағыттарда қолдануға болады:

1. жасырылған сөзді тауып, сөйлем құрау;

2. сөз топтарын тауып содан әңгіме құрастыру;

3. жаңа сөздердің ішінде сөзжұмбақ етіп жасыруға болатындарын анықтау.

Сөзжұмбақ құрастыру үлгілері:

1. екі сөздің қосындысы: arm+chair

2. үтір қойылған әріптерін алып тастау: chair-hair

3. in жалғауы арқылы: fine

4. on, up, under жалғаулықтары арқылы: second

5. бір әріпті сызып тастау арқылы: car-cat

6. сөздің әріптерінің ретін ауыстыру арқылы: cat-act

7. of жалғауы арқылы: coffee

8. by, at жалғауы арқылы, егер бір әріп екінші әріпке тақалып тұрса: late

9. бір нәрсе керісінше тұрса: dog-god

10. бір әріп екіншісіне бағытталса to жалғауы жалғанады: today

Төменгі әріптерден сөз құрап, бір әріп бір сөзде екі рет қайталанбауы тиіс. Bag, yet, age, globe, tie, get, big, cat, rat, goal. [6;]

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру барысында оқушылар өздігінен осы тәсілдерді жетік меңгере білсе, болашақта оқушылар ағылшын тілін жетік біледі деген сенімдеміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахмедиева А.Т «Шет тілі сабағында оқушыларды шығармашылыққа тәрбиелеу», жур. Ағылшын тілі мектепте №1.2011ж. 32 бет

2. Ахметқалиева Г. Шығармашылық жұмыстар. Жур. Қазақстан мектебі №7.2011ж 24 бет

3. Әділханова М. Шығармашылық дербестікті қалыптастыруда жазба жұмыстарының маңызы. Жур. Қазақстан мектебі №8.2001ж. 38 бет
4. Батаева Ү. Оқушылар шығармашылығын арттыружур. Бастауыш меткеп №1.2011 ж 10-бет
5. жур. Мектептегі шет тілі. №2.2004ж. 20 бет.
6. Л. Мақсатқызы «Ағылшын тілі сабағында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту жолдары» №2 ,2014.45-бет

УДК 372.881.116.11

АНАЛИЗ ТЕКСТОВ И ТЕРМИНОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РУССКОГО ЯЗЫКА В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Б.П. Абуова

Алматинский технологический университет, г.Алматы

Аңдатпа. Мақалада техникалық жоғары оқу орнында оқытылатын кәсіби орыс тіліндегі мәтіндер мен терминдерді талдау сұрақтары қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы анализа текстов и терминов при изучении профессионального русского языка в техническом вузе.

Abstract. The article deals questions of analysis of texts and terms in the study of the professional Russian language in a technical college.

Тірек сөздер: кәсіби орыс тілі, мәтін, термин, талдау.

Ключевые слова: анализ, термин, текст, профессиональный русский язык.

Keywords: analysis, term, text, professional Russian language.

Профессиональный русский язык в технологическом вузе представляет собой междисциплинарную область знаний, включающую в содержание русского языка коммуникативный аспект, основы профессии и специальности, культуру деловой коммуникации. Основной целью изучения профессионального русского языка является формирование коммуникативной компетенции специалиста, способного решать средствами русского языка актуальные задачи общения в различных сферах профессиональной деятельности.

Термин «профессионально-ориентированное обучение» употребляется для обозначения процесса преподавания русского языка в неязыковом вузе, который включает в себя такие задачи:

- развить у студента умение слушать, устно и письменно излагать мысли, анализировать, синтезировать, высказывать суждения, давать адекватную оценку в профессиональной сфере;

- помочь студенту овладеть профессиональной терминологией;

- развить умения и навыки написания и защиты учебно-научной работы по специальности;

- развить научную речь студентов в диалогической, монологической, устной, письменной формах.

Следовательно, при проектировании профессионально-ориентированной технологии обучения перед преподавателем встает задача выбрать методы и формы контроля, критерии качества усвоения из-

ученного материала, разработать процедуры его осуществления, обосновать способы индивидуальной коррекции учебной деятельности [1, с.55].

Изучение профессионального русского языка призвано также обеспечить:

- повышение уровня учебной автономии, способности к самообразованию;
- развитие когнитивных и исследовательских умений;
- развитие информационной культуры;
- расширение кругозора и повышение общей культуры студентов;
- воспитание толерантности и уважения к духовным ценностям разных стран и народов.

Работа с текстами способствует преодолению разрыва технического и гуманитарного образования, обеспечению сбалансированного сочетания языковой и узкоспециализированной подготовки.

Анализ текста на занятиях профессионального русского языка позволяет развивать творческий потенциал студентов, пополнять их словарный запас, улучшать качество речи. Текст – это основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды. Использование специального текста при изучении профессионального русского языка обеспечивает решение таких важных проблем высшего образования, как приобщение студентов к духовному богатству и красоте родного языка, воспитание бережного и вдумчивого отношения к слову. Тщательный анализ текста на уроках профессионального русского языка должен проводиться с опорой на научные тексты по определённым специальностям. Как правило, модель научного текста состоит из: описания опыта предшественников, обоснования выбора темы и доказательства ее актуальности; определения объекта и предмета исследования; целей и задач, методов; тезисов, аргументов, иллюстраций, выводов [2, с. 42].

Основная проблема обучения профессиональному русскому языку состоит в том, что студенты за один семестр должны изучить основы знаний по двум дисциплинам: русский язык и профильный специальный

предмет, без базовых знаний которого понять будет сложно. Анализ учебных материалов позволяет установить ряд основных трудностей, возникающих при изучении профессиональных текстов на русском языке:

- специальные технические термины;
- конструкции с неличными формами глаголов;
- составные именные и глагольные сказуемые;
- сказуемые с модальными глаголами и их эквивалентами;
- синтаксические конструкции, осложненные расширенными определениями и различного рода придаточными предложениями. Данные трудности вызывают то, что студенты не всегда могут в полном объеме понять, проанализировать и кратко сформулировать основное содержание прочитанного материала.

Обучение профессионально ориентированному чтению понимается как процесс, обучающий студентов пользоваться иноязычной литературой по специальности в профессиональных целях. Кроме того, учитывая дефицит времени, отведенного на изучение профессионального русского языка в неязыковом вузе, профессиональное ориентированное чтение можно рассматривать как одно из ведущих средств в овладении иностранным языком. Следующий ниже сегмент специального текста демонстрирует частотность терминов, в нем практически каждое 2-ое слово – термин. Некоторые термины встречаются в тексте 2-3 раза. Например, язык программирования – это специальный язык, на котором пишут команды для управления компьютером. Языки программирования созданы для того, чтобы людям было проще читать и писать для компьютера, но они затем должны транслироваться в машинный код, который только и может исполняться компьютером. Работа с терминами не только способствует развитию речевых навыков студентов, но главное – помогает осознать сущность профессиональных терминов. «Проникновение терминов в общелитературный язык происходит благодаря ши-

рокой пропаганде научных и технических знаний средствами массовой информации, а также в силу внедрения инноваций и научных понятий в повседневную жизнь» [3, с.28]. Проверить знание термина, - это написание словарной статьи по терминам. Его нужно применять только после того, как учитель будет уверен в том, что термин достаточно понят учениками. Студенты должны иметь словарь специальных терминов, постоянно обращаться к нему и работать над терминами. Словарь должен быть настольной книгой не только преподавателя, но и студента.

Следовательно, глубокий анализ над текстом позволит студенту:

- использовать различные виды чтения текстов научно-профессиональной и коммуникативных сфер;
- извлекать из текста основную и целевую информацию по теме;
- производить анализ и компрессию текста по специальности с целью создания вторичного текста различных жанров;
- выступать перед аудиторией с сообщением;

- аргументировать свою позицию, участвовать в дискуссии;

- обобщать и комбинировать информативный материал с опорой на прочитанный и прослушанный текст (продуцировать самостоятельное монологическое высказывание по теме; монолог-рассуждение, написание реферата). В процессе анализа работы над текстом и терминами студенты производят технологию построения текста учебно-научного, научного, научно-публицистического характера. С помощью текстов осуществляется речевая коммуникация, поэтому у студентов должно быть сформировано умение создавать и воспринимать тексты в процессе речевой коммуникации.

На основании всего вышесказанного мы можем констатировать, что анализ работы над текстом и терминами на занятиях профессионального русского языка является одним из основных условий развития творческого потенциала студентов, пополнения словарного запаса, улучшения качества речи.

Список литературы:

1. Виленский М.Я., Образцов П.И., Уман А.И. Технологии профессионально ориентированного обучения в высшей школе: Учебное пособие / Под ред. В.А. Сластенина. - М.: Педагогическое общество России, 2004. - 192 с.
2. Гордеева О. И., Пономарева. Е. Н. Научный стиль русского языка: учебное пособие; Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2010. – 79с.
3. Мисуно Е.А. Письменный перевод специальных текстов [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Е.А. Мисуно, И.В.Баценко, А.В.Вдовичев, С.А.Игнатова. – М.: ФЛИНТА, 2013. -256 с.

О РОЛИ ПРИМЕНЕНИЯ НЕКОТОРЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЭКОЛОГИИ

Т.И. Боранова

Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина, г. Астана

Аңдатпа. Мақалада экология пәні бойынша сабақ беру барысында қолданылатын әртүрлі оқу әдістер туралы сөз жүреді.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы о роли применения различных методов обучения на занятиях экологии.

Abstract. This article describe the use of different teaching methods on the different forms at the lessons of Ecology.

Тірек сөздер: экология пәнінде қолданылатын әдістер.

Ключевые слова: методы применяемые на занятиях экологии.

Keywords: Methods of teaching at the lessons of Ecology.

Методы обучения какому-либо предмету – это основные способы работы преподавателя и руководимых им студентов, обеспечивающие решения обучения конкретной дисциплине наряду с учебно-воспитательной задачей, стоящих перед данным предметом. Существует множество методов обучения этому предмету, при этом содержание дисциплины имеет ведущее значение. Методы, применяемые в процессе обучения экологии имеют общие черты с методами, применяемыми при изучении других дисциплин, так и свои особенности, обусловленные спецификой содержания предмета. В настоящей статье рассматриваем лишь некоторые методы дидактического приема при изучении экологии. Во все времена о существовании связей между знаниями различных предметов имело свое значение как среди теоретиков, так и практиков обучения.

О значимости межнаучных связей писал в свое время великий русский ученый М.В.Ломоносов. Будучи разносторонним ученым, М.В.Ломоносов придавал огромное значение развитию всестороннего взгляда на связи предметов и явлений реального мира. Вот что он рассказывает о связи химии с другими науками. При изучении химических процессов есте-

ствоиспытатель должен «выспрашивать у осторожной и догадливой геометрии», советоваться «с точной и замысловатой механикой», «выведывать через проницательную оптику». Он возвещает приход нового химика, который будет «искусный химик и глубокий математик в одном человеке» [1]. Идеи великого русского ученого о необходимости разностороннего знания, основой которого являются хорошие представления о многих науках, были восприняты многими учеными, которые рассматривали свои знания и достижения в каждой отдельной отрасли сформированными из области смежных наук.

Изначально экология развивалась как составная часть биологической науки, в тесной связи с другими естественными науками – химией, физикой, географией, геологией, математикой, почвоведением. Ныне экология возводится в ранг обобщающей науки, которая включает в себя экологические направления самых различных дисциплин. Так, например, на стыке экологии с другими отраслями знаний продолжается развитие таких новых направлений, как инженерная экология, медицинская экология, сельскохозяйственная экология, космическая экология, социальная экология и др. Ее методическую основу составляет

сочетание системного подхода, натуральных наблюдений, эксперимента, изучение и прогнозирование, разработка теории и методов оценки устойчивости экологических систем, формирования биосферного уровня мышления [2]. При изложении нового материала, например, по темам: «Организм и среда. Экологические факторы природной среды», «Энергетические и минеральные ресурсы» преподаватель опирается на знания студентов, полученных из предшествующих занятий, связывает эти знания с содержанием новой темы, а также устанавливает межпредметные связи, что служит повторением и закреплением изучаемого материала. Углубление и уточнение понятий, знаний достигается путем связи «нового» со «старым» и «старого» с «новым». Это увязывает разрозненные знания в нечто целое. Например, при изучении о значимости использования неисчерпаемых (вода, атмосферный воздух, солнечная энергия, энергия земных недр, энергия биомасс, энергия морских приливов и волн) энергетических ресурсов. Знания, полученные в школе, колледжах и высшей школе о новых источниках энергии позволяют студентам по новому подходить к использованию природных ресурсов в качестве призыва и предметов потребления, обеспечивающих развитие общества. Такие методы вырабатывают умения и навыки рассматривать явления в их взаимозависимости, содействуют развитию у студентов мировоззренческого мышления на основе многосторонних знаний. Именно взаимосвязанность понятий и знаний студентов необходимо вырабатывать в процессе обучения в высшей школе путем постоянного и систематического привлечения содержания одних наук с достижениями других наук [3].

Между разными методами обучения экологии существует тесная взаимосвязь. Для всестороннего изучения материала надо пользоваться на занятиях несколькими методами, сочетая, например, беседу с наблюдением. Любой метод следует принимать творчески, дополнять разными приемами с учетом содержания темы, по-

ставленной цели, а также уровня подготовленности студентов. Так, показ слайдов, демонстрация кинофильмов сам по себе не дает положительных результатов, если его не сочетать с каким-либо из методов изложения учебного материала (беседа, рассказ, лекция, самостоятельная работа, объяснение и др.).

Например, в методах самостоятельной работы у студентов наиболее полно осуществляются дидактические принципы сознательности, наблюдательности и самостоятельности. В процессе применения этих методов студенты учатся работать над учебниками, вести наблюдения, ставить эксперименты, делать записи и зарисовки в тетрадях. В этом учебном процессе роль преподавателя очень многогранна и ответственна. Прежде всего преподаватель указывает студентам на определенную задачу, ставит цель наблюдения и дает план самостоятельной работы. Например, «Определение состава отравляющих газов в атмосфере?». В процессе выполнения задания преподаватель контролирует работу студентов, а при необходимости оказывает им помощь. В конце занятия на заранее подготовленные вопросы делаются обобщения и выводы.

Беседа больше, чем другие методы изложения, дает возможность развивать внимание, мышление. Достигается это тем, что преподаватель ставит вопросы, например, «В чем заключается с экологической точки зрения эффективность применения неисчерпаемых видов природных ресурсов?», выслушав ответы он вместе со студентами направляет все сказанное к правильным выводам и обобщениям. Беседа результативнее, когда обучающиеся в какой-то мере уже знакомы с материалом, о котором должна идти речь. Опираясь на эти знания, полученные на предшествующих занятиях или из личного опыта, преподаватель в процессе беседы сообщает новые сведения, устанавливает связи, делает выводы. Вместе с тем он ближе знакомится с обучающимися, узнает их знания о предмете. Важно вовлекать в беседу по возможности всю группу, а не отдельных студентов. Нель-

зя ограничивать беседу лишь вопросами и ответами. Преподаватель обязан уточнять неясные представления студентов, научно освещать фактический материал с новейшими данными на стыке различных наук.

Рассказ отличается от беседы тем, что ведется только преподавателем, хотя и при активном слушании студентов. При изучении экологии рассказ может применяться при изложении истории развития жизни на Земле, при описании новых методов исследования, знакомства с биографией ученых и др. Большое место в рассказе занимает повествование, есть элементы описания и рассуждения.

Объяснение применяется тогда, когда недостаточно просто показать или рассказать, а необходимо ещё и доказать. Так при характеристике экологии популяций необходимо по отдельности описать, что присуще пространственной структуре популяций, численности особей, плотности популяций на определенной территории, а также половой структуре популяции. Данные показатели характеризуют процессы, протекающие в популяции за определенный промежуток времени. Преподаватель множеством примеров объясняет особые свойства, присущие популяции, отражающие состояния ее как группы организмов в целом. Объяснение должно отличаться последовательностью и строгой логичностью изложения. Объясняя, преподаватель обращается к студентам с вопросами, чтобы заставить их продумать услышанное, высказать своё соображение, сделать заключение. При ясном и последовательном объяснении, умелой мобилизации внимания студентов аудитория с интересом следит за ходом рассуждений.

Кроме перечисленных методов изложения материала в высших учебных заведениях особое место занимает лекция. Лекция как метод обучения имеет много общего с рассказом и объяснением, но в ней излагается больше теоретического материала. Кроме того, лекция обычно продолжительна, она может читаться непрерывно в течение всего занятия. Лекция

должна включать и фактический материал, и обобщения. Без фактического материала она приобретает абстрактный характер, а без обобщений снижается ее теоретический уровень. Строится лекция по определенному плану, с соблюдением строгой логической последовательности. Основное в лекции – довести до сознания студентов главную идею, важнейшие связи и выводы из анализа конкретных примеров. Преподаватель должен руководить активным мышлением студентов, это достигается обоснованием темы, раскрытием плана лекции, логикой изложения материала в соответствии с природой изучаемых процессов. Запись лекции привлекает студентов к содержанию сказанного, так как они вынуждены сами определять переход к новому вопросу [4]. В экологии для лучшего запоминания новых терминов необходимо выписывать их на доске с их пояснениями. В конце лекции в тетради записываются основные выводы, для чего преподаватель предлагает вспомнить основные высказанные им положения. Надо обратить внимание студентов на то, что следует записывать основные положения (тезисы) и не все подряд, а лишь главные фактические данные, выводы и положения.

Рассмотрев характеристику и применение отдельных методов изложения на занятиях по экологии, необходимо подчеркнуть, что эти методы нельзя представлять изолированными друг от друга. В практике преподавания экологии часто элементы рассказа включаются в беседу (и наоборот), чтение лекции сменяется объяснением, рассказом, беседой и др., таким образом все методы изложения теснейшим образом связаны между собой.

Экология – наука, изучающая условия существования живых организмов и взаимосвязи между организмами и средой, в которой они обитают. В этом случае применение разных методов служит для лучшего понимания единства организма и влияния условий его жизни в окружающей среде.

Список литературы:

1. Ломоносов М.В. Избранные произведения.[Текст] /М.В. Ломоносов. -М.: «Советский писатель», 1986.-560 с.
2. Маврищев В.В. Основы экологии. Учебник для студентов высших учебных заведений. [Текст] /В.В. Маврищев.- Минск: «Вышэйшая школа», 2005.- 415 с.
3. Кулагин П.Г. Принципы обучения в высшей школе. Методические указания для преподавателей-слушателей факультета повышения квалификации / П.Г.Кулагин.- Изд-во Московской ветеринарной академии им. К.И.Скрябина, 1981.- 25 с.
4. Архангельский С.А. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы [Текст] /С.А.Архангельский. М.-«Высшая школа», 1980.-315с.

ӘОЖ 37.014.544.4

МЕКТЕПТЕ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН МОБИЛЬДІ ЖӘНЕ СМАРТ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

М.Б. Смагулова

«Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Қызылорда облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қызылорда қ.

Аңдатпа. Мақалада автор оқушылардың танымдық әрекетін басқаруға бағытталған смарт-технологияларды қолданып, оларды белсенді және шығармашылық жұмысқа тарту әдістерін қарастырады.

Аннотация. В статье автор описывает методы привлечения к активной и творческой работе учащихся, используя смарт-технологии, направленные на организацию управления познавательной деятельности учащихся.

Abstract. In the article the author describes methods of attracting students to active and creative work using smart technologies aimed at organizing the management of cognitive activity of students.

Тірек сөздер: смарт-технология, оқыту.

Ключевые слова: смарт-технология, обучение.

Key words: smart technology, training.

Білім беру жүйесінде қолданылып жүрген көптеген технологиялардың ішіндегі қазіргі таңдағы ең жаңасы «смарт-технология» немесе әлемдік білім тәжірибесі бойынша Smarteducation.

Смарт-техниканың қарқынды дамуының арқасында заманауи мұғалімге мобильді болу және ақпараттық коммуникациялық технологияны білім беруде қолдану өте қажетті және міндетті болып отыр. Педагогикалық мақсатта қолданылатын Smart-технологиялар мұғалімнің

де, оқушының да кәсіби және оқу қызметтерінің шарттарын жеңілдетеді.

Инновациялық технологияларды, әдістерді, шешімдерді және құралдарды білім беру жүйесіне ендіру педагогтің жаңа форматтағы қызметін белсендіруге мүмкіндік береді, сонымен қатар мұғалімнің өзіндік білім деңгейін жоғарылатуға да әсерін тигізеді.

Бүгінгі таңда сандық технологиялар белсенді түрде біздің күнделікті өмірге еніп кетті. Олар өте қарқынды дамып ке-

леді және олардың даму жолын бақылау, ең бастысы оларды меңгеру алдымызға қойылған ең маңызды мәселе болып отыр. Бүгінгі күні смарт-сабақпен сыныптан тыс (үйде, кітапханада) жұмыс жасау мүмкіндігіне қатысты, сонымен қатар қашықтықтан оқыту жүйесінде смарт-оқыту ортасын құруға қатысты мәселелер өзекті болып келеді. Осы мүмкіндіктерді іске асыру оқушыға қашықта болса да сабаққа өз бетінше дайындалуға, есептер шығаруға, оқытушымен байланыс құрып жеке дербес компьютерінде өзінің жеке мультимедиялық ортасын құруға мүмкіндік береді.

Смарт – оқушының қызығушылығы мен темпераментін ескеретін оқытудағы көпфункционалды құрал болып табылады. Сыртқы бақылаудан бөлек ол оқытуда жылдамдығымен, қарапайымдылығымен, мұғалім мен оқушының минималды қарым-қатынастығымен сипатталады. Көп балалар оқу материалын басқаларға қарағанда жақсы меңгереді. Смарт-балалар өте белсенді, интеллектуалды, қорытындыны тез шығарады.

Компьютер, ноутбук, смартфон, планшеттер және т.б. АКТ құралдары оқу үрдісін тиімді ұйымдастыруға арналған бағдарламалық қосымшалардың кең жүйесін ұсынады, білім беру үдерісін жедел басқаруға және білім сапасын жоғарылатуға мүмкіндік береді, білім алуға оң ықпал береді, педагогтер мен оқушылардың кәсіби дамуына әсер етеді.

Smart құрылғыларды өздігінен басқарып үйрену өте жеңіл. Ең алдымен қолданушылар еш қорқынышсыз қандай да бір кедергілерге қарамастан, техникалық құрылғыларды пайдалана беруі керек. Себебі қазіргі техникалық құрылғылар адамның тәжірибесінің болу-болмауына қарамастан, көрсетілген қадамдар бойынша керегіңізді ала білуіңізге мүмкіндік береді. Бұл құрылғыларды құрастырушылар адамның пайдалануын мейлінше жеңілдетуді қарастырған. Құрылғы пайдалануға ыңғайлы әрі жеңіл болған сайын оны пайдаланушылардың да саны арта түседі.

Смартфондар, планшеттер ең алдымен, шапшаң ақпарат жеткізу, алу, тарату көзі.

Сондықтан да оның барлық мүмкіндіктерін тек интернетке қосылу арқылы ғана бағалап, пайдалылығына көз жеткізе аласыз. Бұл құрылғылардың артықшылығы сонда – кез келген жерде жүріп-ақ ақпарат алу мүмкіндігі бар. Бұл ақпараттарды компьютердің көмегімен де ала алуға болады деген ой болуы мүмкін, бірақ кез келген жерде, кез келген ортада, автобуста, жүріп бара жатып, ас ішіп отырып, серуендеп жүріп компьютерді пайдалану қолайсыздау. Смартфондарды мінсіз құрылғы деп атауға да болмайды, олардың да өзіне тән кемшіліктері бар. Мәселен, смартфон оқуға өте ыңғайлы, бірақ мәтінді жөндеуге, түзетуге келгенде қолайсыздық тудырады, дегенмен жұмыс істеуге болады.

Бұл құрылғыларды білім беруде пайдалану артықшылығы:

- планшеттер балаларға белсенді тапсырмалары бар визуалды және дыбыстық қатарларды пайдалана алатын интерактивті және ықпал етуші ортаға еруге;
- балалардың дағдысын арттыратын және қосымша стимул беретін оқу үрдісіне белсене қатысуға;
- сенсорлық интерфейс оқушыларға да, мұғалімдерге де қарапайым және түсінікті. Классикалық ноутбуктерге қарағанда планшет пайдалануға өте ыңғайлы;
- планшеттің шағындылығы мен мобильділігі оқушыларды оқу аудиториясында өте белсенді болуына мүмкіндік береді және сонымен қатар оқу материалдарын есте сақтау үшін өте қолайлы және қолжетімді;
- планшеттер кез келген электронды құрылғы секілді балаларға өте қызықты. Сәйкесті қосымшалары бала назарын кез келген оқу аспектісіне аударуға мүмкіндік береді. Ол ойын түріндегі ерекше әсерлі қарапайым математикалық тапсырма, әңгіменің тыңдалымы, әліппені меңгеру, т.б болуы мүмкін;
- планшеттің аудио-визуалды (камерасы, микрофоны, динамигі) функциялары оқу аудиториясында максималды креативті пайдаланыла алады;
- планшеттің өзі креативтілікке тар-

тады – балалардың сурет салу, композиция, бейнемонтаж жасау қабілеттерін дамытуға арналған жүздеген тегін және қолжетімді қосымшалары оларды белсенді жұмыс істеуге мүмкіндік береді;

- планшеттер оқудың дағдысын қалыптастыруда өте керемет қызмет атқарады. Мәтіндік маркерлері бар қосымшалары балалардың мұғалімнің көмегінен ақ оқу дағдысын өзі дамытуына жақсы ықпал етеді.

Планшеттер мен смартфондардың білім беруде артықшылығы ғана емес, сонымен қатар кемшілігін де айтып кетуге болады:

- техникалық шектеуі аз да болса қиындық туғызады немесе оқыту процесін уақытша тоқтатады;

- жұмыс жасаудың автономды жүйесі сабақ үстінде қиындық туғызуы мүмкін, мысалы бір оқушының құрылғысының қуаты таусылып қалу жағдайында;

- планшеттің құны өзінің қолжетімділігіне қарамастан қымбат дүние болып қала береді және белгілі бір қорғақты мөлшерде қосымша шығынды талап етеді;

- оқытушылық құрамды планшетпен жұмыс жасауға үйрету қосымша шығынды талап етіп қана қоймай, оқу жоспарына біршама өзгертулер енгізуді қажет етеді;

- планшеттің көмегімен оқытылатын оқу құралдарының жеткіліксіздігі.

Дегенмен смарт техниканың білім беруде кемшілігінен гөрі артықшылығы басым. Планшетпен, смартфонмен жұмыс жасауда әрбір оқушы өз үлесін қосады. Ал мұғалім әрқайсысы қандай сұраққа қалай жауап бергенін және кіммен бірлесіп мәселені шешкенін байқап отырады. Соның арқасында кіші топтарда, жұппен жұмыс жасау, бір-біріне қолдау көрсету әрекеттері жүзеге асады. Планшет жедел түрде кері байланысты орнатады.

Осындай планшет, смартфонның қосымшаларының ішінде сабаққа пайдалануға болатын қосымшаларының бірі – QR код. QR код – бұл бейне. QR код веб-сайтқа оңай енгізе немесе файлды құрылғыға (смартфон, планшет) жүктеп алуға мүмкін-

дік береді. Оқуға арналған QR код және QR сканерлер смартфондар мен планшеттерді, мобильді телефондарды оқу үрдісінде тиімді пайдалануға көмектеседі. Бір өлшемді штрих-кодтарға қарағанда екі өлшемді штрих-кодтар үлкен көлемдегі ақпаратты кодтауға мүмкіндік береді.

Ақпаратты оқу үшін ұялы телефонға, смартфонға немесе планшетке арнайы QR Codes Reader, QR Droid қосымшаларын жүктеу керек. Мұғалімдер бұл бағдарламаларды оқушылардың жұмыс нәтижелерін бағалауда, кең көлемде оқу материалын бергенде (тапсырмалар, оқулықтар, слайдтар, сайттағы немесе поштадағы материал) құпиялылықты сақтау үшін пайдалана алады. Сонымен қатар мұғалімдер сайт немесе пошта адресін кодталған түрде де жібере алады. Мысалы, мұғалім оқушыларды топқа бөліп, әр топқа QR код түріндегі штрих код бейнені ұсынады (1-сурет), олар оны өздерінің смарт құрылғылары арқылы QR Droid көмегімен кодтан шығарып алып, берілген сұрақтарға топ болып жауап береді. Тапсырма орындауда да кодталған бірнеше тапсырманың ішінен топтар өздері таңдап, кодтан шығарып, тақтада орындауға болады. Сонымен қатар үйге тапсырманы да әр топқа кодталған түрде беріп жіберуге болады. Әр оқушы үйінде өз смарт құрылғысы арқылы тапсырманы кодтан шығарып, орындап келе алады.

1-сурет. QR код

Оқушыларға меңгеріп жатқан тақырыбы бойынша ақпараттық плакат құруды ұсынуға болады. Плакатта оқушылар тақырыптарға берілген сілтемелердің кодтарын орналастыра алады. Ол арнайы сайт, онлайн-кітапхана, бейне немесе аудиоүзінділер, фильм жөніндегі ақпарат немесе

белгілі бір сұраққа қатысты оқулық болуы да мүмкін.

QR код арқылы мектептің тарихи мұражайының экспонаттарын толықтыруға болады. Экспонат карточкасындағы ақпарат аз болуы мүмкін, ал QR кодтың көмегімен сол экспонат жөнінде ақпарат қанша үлкен көлемде болса да кодтап, әр көрермен өз смарт құрылғысына арнайы қосымша арқылы кодтан шығарып, көшіріп алуына болады. Міне осындай смарт техникалардың көмегімен білім беру саласында көптеген осыған дейін қиындық туғызып кел-

ген мәселелерді оңай шешуге болатынын көруге болады.

Компьютерлерді, планшеттерді, смартфондарды және басқа да оқытудың техникалық құрылғыларын пайдалану шешімін қабылдау процесінде қарапайым бір ғана ережені ұстану керек: балаларды оқытатын құрылғы емес – оқытушы. Гаджет тек көмектеседі және оқыту үрдісін қызықты, әсерлі етеді. Оны тек оқу бағдарламасына дұрыс енгізе отырып, сабақта пайдалана алу жолын білу керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ералиева М. Оқытудың қазіргі технологиялары / М. Ералиева // Бастауыш мектеп. – 2006.
2. Тихомиров, В. П. Мир на пути к смартобществу [Электрондық ресурс] / В. П. Тихомиров. – Режим доступа: \www/ URL: <http://meforum.ru/upload/iblock/982/9822ab64e205263119d6568e24dc4292.pdf>
3. <http://www.survey.bris.ac.uk/> - <http://www.qr-code-generator.com>
4. <http://www.qrcode.com>
5. Литус К.Д., Напалков С.В. QR-коды в образовании школьников //Международный студенческий научный вестник.-2015

УДК 74.200.58

ШКОЛЬНЫЕ ПРЕДМЕТНЫЕ ОЛИМПИАДЫ КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО УЛУЧШЕНИЯ ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ОПЕРЕЖАЮЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ

В.И. Илькун, Б.А. Кенжебеков

Карагандинский государственный индустриальный университет, г.Караганда

Аңдатпа. Мақалада ХХ ғасырдың төртінші ширегінде FTP орын алуына байланысты жалпы білім беретін және кәсіби мектептердің негізгі реформалары қарастырылып, сызу пәні бойынша олимпиадаға дайындау және өткізу үрдісінде көп көңіл бөлінген. Осындай олимпиадалар кәсіби бағдар берудің аспектісі екені анықталады.

Аннотация. В статье рассмотрена взаимосвязь основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школ в связи развернувшейся в последней четверти ХХ в. НТР. Акцентированы процессы подготовки и проведения школьных олимпиад по черчению, а также выявлен профориентационный аспект в содержании таких олимпиад.

Abstract. Intercommunication of basic directions of reform of general and professional schools is considered in connection about evolute in the last fourth XX century STR. The processes of preparation and realization of school olympiads are accented on drawing. An aspect is educed by a career-oriented aspect maintenance of such olympiads.

Тірек сөздер: қалалық олимпиада, мамандық таңдау аспектісі, озық білім беру, графикалық құжат

Ключевые слова: городская олимпиада, профориентационный аспект, опережающее образование, графическая документация.

Keywords: city competition, career-oriented aspect, advanced education, graphic documentation.

В основных направлениях реформы общеобразовательной и профессиональной школы, опубликованной еще в середине 80-х годов XX в. указывалось, что «наше время отмечено глубокими преобразованиями во всех сферах жизни людей – материальном производстве, общественных отношениях, духовной культуре, все шире развертывается НТР». Естественно, что такие масштабные изменения были бы немислимы без повышения качества учебно-воспитательного процесса в вузах. Трудовое воспитание, обучение и профессиональная ориентация – вот основные звенья в логической цепи подготовки будущих специалистов. Однако, рассматривая профориентацию как совокупность мер по оказанию помощи школьникам в выборе будущей профессии, надо учитывать и фактор опережающего образования. Профориентационный аспект содержит информацию о наиболее востребованных в данное время в обществе профессиях, о профессионально-технических, средних специальных (колледжи) и высших учебных заведениях, является частью учебно-воспитательной работы преподавательского коллектива общеобразовательных школ, ПТУ, колледжей, проводимой совместно с представителями (преподавателями) вузов, расположенных, как правило, в одном городе (административном образовании), где находятся школы, индустриальных центрах, в которых расположены крупные промышленные предприятия. Акцент при проведении профориентационных мероприятий направлен на техническую специализацию будущих выпускников учебных заведений, функционирующих

в таком промышленном центре (административном образовании).

Занимаясь профориентационной работой, представители вузов, как правило, не раскрывают суть будущей специальности, овладев которой выпускники школ (абитуриенты) через 4-5 лет придут на производство. Чем они будут заниматься, сколько зарабатывать, какие у них перспективы для карьерного роста не разъясняются. Можно лишь прогнозировать факторы стабильности работы промышленного предприятия в промышленном центре, где расположена школа, в которой проводят профориентационную работу, перспективы его расширения, изменения технологии производства отдельных видов продукции. Однако все промышленные предприятия имеют одну общую черту. Это огромный объем технической и технологической документации, которую можно разделить на два больших потока: а) документацию на оборудование, сооружения, коммуникации; б) документацию на выпускаемую продукцию и оснастку.

Как известно, чертеж – язык техники. В настоящее время, в связи с широким внедрением компьютерной графики, ручное выполнение чертежей различного назначения учащимися и студентами практически сведено на “нет”. «Хорошо ли это? Нет. Потому, что в производственных условиях, например, при ремонтах оборудования, когда нет условий для применения компьютеров и даже ноутбуков, выполнение эскизов является в ряде случаев единственным способом получения чертежей, разрушенных в процессе эксплуатации деталей, на которые конструкторская документация

отсутствует. Поэтому популяризация конкурсных мероприятий (олимпиад) преследует цель повышения уровня довузовской графической подготовки школьников по инженерным дисциплинам, являясь одновременно одним из этапов опережающего обучения. Поскольку основой инженерного образования выпускника технического вуза является черчение, подготовку по этому предмету надо начинать еще в школе. Изучая сначала рисование, затем черчение, учащиеся знакомятся с разнообразием конфигураций технических форм, овладевают навыками моделирования, осваивают такие важные понятия как масштаб, масштабность формы, пропорции, пропорционирование, развивают зрительное восприятие, зрительную память, изучают основные ГОСТы системы ЕСКД (в объеме школьной программы по черчению, что недостаточно). Во время обучения в вузе студенты, выполняя курсовые работы, а затем дипломный проект, последовательно изучают основы процесса подготовки технической документации в проектных организациях, где некоторым из них после окончания вуза придется трудиться, а олимпиады по черчению становятся начальным этапом опережающего обучения.

К сожалению, после перехода на подготовку бакалавров да еще по кредитной системе, объем учебной нагрузки и особенно аудиторной, сокращен в два раза, а то и более. Снизилось количество расчетно-графических работ, и как следствие – потеря студентами навыков выполнения графической документации. Результаты такого, «опережающего» обучения уже видны невооруженным глазом. Это практически плохая квалификация выпускаемых бакалавров как специалистов.

Цель городских школьных олимпиад – не только проверка знаний учащихся по черчению, но и дальнейшее развитие уже имеющихся навыков, ориентированных на ту или иную техническую специальность, помощь в сознательном подходе к выбору будущей профессии.

Наш опыт проведения городских школьных олимпиад по черчению сначала в г. Барнауле (Алтайский политехнический институт им. И. И. Ползунова) еще в 70-е годы прошлого века, а затем в заводе-ВТУЗе при КарМК (КарМети, КарГИУ) в г. Темиртау состоит в следующем.

В Алтайском политехническом институте (АПИ) олимпиады по черчению проводились в два этапа – сначала внутришкольные, а затем, после определения победителей этих олимпиад – городские. Для этого ГОРОНО определял конкретную школу города. В проведении общегородских олимпиад принимали участие 4-5 преподавателей кафедры «Начертательная геометрия и черчение» АПИ. Недостаток такой организации олимпиад – в отсутствии профориентационной составляющей.

Кафедрой «Начертательная геометрия и инженерная графика» (далее НГИИГ) завода-ВТУЗа, начиная с 1984 г., проводились общегородские олимпиады по черчению. В первой олимпиаде участвовали школьники 8-10 классов четырех школ города.

Учитывая опыт проведения предыдущей олимпиады, в 1985 году с целью более широкого охвата школьников мы обратились за помощью в ГОРОНО. Кроме того, кафедрой были разосланы директорам двенадцати школ города, где изучается предмет «Черчение», информационные анкеты с отрывным обратным талоном. Потом этот талон с подписью директора или завуча возвращался на кафедру. Такая методика процедуры подготовки к проведению городской олимпиады хотя и не увеличила количественный охват школ, но способствовала росту числа школьников-участников олимпиады (в 1984 году – 7 человек, в 1985 – 28 человек).

На кафедре было разработано «Положение о проведении городской школьной олимпиады по черчению», порядке оценки выполненных работ и распределения призовых мест среди участников.

В «Положении» о проведении олимпиады учитывалась степень

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

подготовки учащихся по разделам курса «Черчение», а именно:

1. Геометрическое черчение.
2. Проекционное черчение.
3. Аксонометрические проекции.

Подведение итогов проводилось по 17-ти бальной системе (таблица-1). Внутри каждого раздела оценка правильности выполнения чертежей определялась по следующим пунктам программы средней школы и в соответствии с ГОСТами системы ЕСКД.

Олимпиада по черчению проводилась в два тура. Первый тур был проведен по школам, в которых преподается предмет «Черчение». Для этого через администрацию школ по распоряжению ГОРОНО преподавателями была предложена контрольная работа на разделы предмета «Черчение»: «виды, разрезы, наглядное изображение детали

(аксонометрия)». Цель этой работы – выявление учащихся, способных принять участие во втором туре олимпиады. Второй тур – очный, проводился кафедрой НГИИГ в помещении завода-ВТУЗа (КарМетИ, КГИУ). Участникам олимпиады были предложены стандартные карточки из альбома [1] на наглядное изображение детали, по которому выполнялись виды, разрезы. По карточкам с тремя проекциями строили прямоугольную диметрию.

Первая карточка представляла наглядное изображение детали, по которому участникам олимпиады предлагалось вычертить три вида с разрезами на фронтальной и профильной плоскостях проекций. Вторая карточка содержала изображения трех видов простой детали, по которым следовало выполнить аксонометрию.

Таблица-1. Виды выполняемых работ и их оценка (баллы на олимпиадах по черчению в разные годы)

№ п/п	Виды выполняемых работ	Итоговые баллы	
		1985 г.	2009 г.
1	построение третьего вида геометрической фигуры (детали) по двум заданным	3	5
2	аксонометрия	4	4
3	качество графики работы	10	-
4	построение полезных разрезов геометрической фигуры (детали)	-	5
5	нанесение необходимых размеров на ранее построенных проекциях	-	3
6	правильность выполнения (начертания) используемых типов линий	-	3
7	правильность выполнения графических построений (уклоны, конусность, сопряжения и т.д.)	-	2
	Итого	17	22

Победителям были вручены грамоты и подарки (книги). Пребывание в стенах вуза способствовало также расширению кругозора школьников о нашем институте. Для этого мы организовали экскурсию на кафедру общей физики, где участников олимпиады знакомили с лабораториями и демонстрационными установками.

Кафедрой НГИИГ была выражена признательность преподавателям черчения общеобразовательных школ

№24 и №27 г. Темиртау, которые пришли в институт со своими питомцами. Пребывание преподавателей на кафедре использовали для обмена опытом по некоторым методическим вопросам преподавания черчения, рассказали о перспективах развития материальной базы кафедры, применения ТСО и др., а также поделились с ними вариантами заданий по строительному черчению.

В процессе олимпиады выяснилось:

1) что школьники не изучают ГОСТы и школы совершенно не оснащены ими;

2) не все преподаватели в школах работают по специальности и не имеют высшее педагогическое или техническое образование;

3) в информационных анкетах не были указаны нормы представительства от школ (число школьников-участников олимпиады от каждой школы).

Итоги олимпиады подтвердили необходимость более активного участия школ города в этом конкурсе, так как проведение общегородских олимпиад по черчению способствует более широкой профориентации учащихся по программе вузовских специальностей и выявлению подготовленных абитуриентов, поступающих в наш ВТУЗ.

Такие олимпиады проводились в течение нескольких лет, в 2009 г. состоялась последняя городская олимпиада по черчению. Задания для школьников-участников этой олимпиады включали следующие виды работ (таблица-2). Подведение итогов работ школьников на этой олимпиаде проводилось по 22-бальной системе, так как задание на конкурсную работу было конкретизировано по сравнению с заданиями первых олимпиад. Начиная с 2010г. эти олимпиады не проводились из-за снижения контингента старшеклассников и уменьшения объема учебной нагрузки по машиностроительному черчению в вузе.

В настоящее время такие конкурсы среди старшеклассников школ города целесообразно возродить в связи с увеличением контингента школьников в старших классах. Для усиления профориентационной направленности таких олимпиад необходимо:

1) дифференцировать выдачу заданий при проведении олимпиад в зависимости от будущей специальности, которую хотел бы выбрать тот или иной школьник. Для этого было намечено разработать варианты заданий для строительных и металлургических специальностей;

2) практиковать составление карточек с заданиями на государственном и русском языках. Это будет способствовать:

а) увеличению числа участников таких конкурсов;

б) ознакомлению школьников каждой национальности с азами технической терминологии, что в наше время весьма актуально, учитывая наш опыт в оценке знаний этой терминологии детей дошкольного возраста [2];

3) с целью популяризации предмета «Черчение» печатать условия задач в городской газете. Эту работу необходимо включить в перечень функций «Приемной комиссии вуза»;

4) целесообразно организовать через ГОРОНО совместно с КарГИУ (и вузами в других городах) проведение не реже одного раза в год совещания-семинара (или конференции) для преподавателей-предметников школ по черчению;

5) расширять контакт школ с университетом посредством проведения «Дня открытых дверей».

Программа такого мероприятия могла бы включать:

а) пленарное заседание преподавателей как общеинженерных, так и выпускающих кафедр совместно с преподавателями школ и школьниками, приглашенными во втуз. На этом заседании можно было бы коротко охарактеризовать наши специальности и затем устроить экскурсию по лабораториям выпускающих кафедр, для чего лаборатории оснастить действующими лабораторными установками;

б) после перерыва школьники приняли бы участие в общегородских олимпиадах на кафедрах «Начертательная геометрия и инженерная графика», «Общая физика», «Общая химия» и «Математика»;

с) к пленарному заседанию можно было бы приурочить организацию выставки лучших студенческих работ по черчению и другим учебным дисциплинам вплоть до дипломных проектов. Сюда же можно было бы отнести выставку лабораторных установок, а также авторских свидетельств

и статей, где соавторами являются студенты.

Все вышеизложенное поднимает на новый уровень профориентационную работу в школах, путем отхода от формальных посещений школ с призывами вроде «Приходите к нам учиться» и перехода к практике взаимодействия преподавателей школ с ППС общеобразовательных, профилирующих и специальных кафедр вуза. Таким образом, олимпиады по черчению, физике, химии и т.п. становятся существенной практической составляющей профориентационной работы, повышая ее эффективность и способствуя совершенствованию опережающего образования.

В обзоре статей [3] авторы освещают лишь общие вопросы проблемы опережающего образования. Указывается, в частности, что «критерии реализации модели опережающего образования могут изменить степень познания и предвидения будущего в общем образовательном процессе». В работе Д. В. Чернилевского [3] отмечено, что «только прогностический подход к научному обоснованию целей и содержания образования позволит с необходимым утверждением учесть назревающие тенденции». В заключение статьи [3] авторы определяют опережающее образование на основе системного подхода к изучению проблемы. Однако, в ряде случаев информация, получаемая обучающимся в процессе учебы, уже может считаться опережающей, т.к. ее можно будет применить в дальнейшей учебе и практической деятельности специалистов.

В качестве примера можно назвать известную практически всем таблицу умножения, которую выучив однажды в начальной школе, ученик, а впоследствии специалист, будет применять всю сознательную жизнь. То же самое можно сказать о ГОСТах, (межгосударственных и национальных стандартах различного профиля). Познакомившись с этими спецвидами в школе, выпускники, поступив в техническое учебное заведение (колледж, вуз) смогут более осознанно пользоваться ими как во время учебы, так и в дальнейшей практической работе. Примерами такой работы студентов младших курсов являлись исследования, проводимые под руководством штатных преподавателей. По итогам XVIII Научно-технической конференции в 1984 г. на Республиканском туре олимпиады команда студентов завода-ВТУЗа при КарМК заняла 9-е место среди 19 команд по физике и 10-е место среди 18 команд по математике вузов Казахстана. В дальнейшем с этими и другими желающими студентами проводилась работа по углубленной физико-математической подготовке [4]. Однако в 90-е годы XX в. – нулевые XXI в. этой работе в ряде вузов перестали уделять должное внимание. Такое положение должно быть исправлено.

Таким образом, сочетание профориентации с элементами опережающего образования поможет впоследствии выпускникам технических вузов и в процессе послевузовского совершенствования.

Список литературы:

1. Абугов Г. Г., Козарод В. Я. Альбом заданий по машиностроительному черчению. - М: Высшая школа, 1972. – 216 с.
2. Илькун В. И., Сильванович Н. В. Об овладении технической терминологией в дошкольном образовании.//Школьная библиотека, 2014. №6.- с. 59-61.
3. Медетбекова Г. О., Галиев Т. Т., Уркумбаев Б. Ф. Об опережающей подготовке специалистов.// Высшее образование в Казахстане, 2011. №4 (13). - с. 66-70.
4. Атамуратова К. В науку с младших курсов.// Темиртауский рабочий. 1984. 17 июня. С. 3.

О СОЗДАНИИ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА И СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ (В УСЛОВИЯХ СПЕЦИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ)

Б.С. Каримжанов, Б.К. Мурзагалиева, Б.А. Торекулова

ГУ «Специальная коррекционная школа-интернат», г. Астана

Аңдатпа. Мақалада ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар үшін білім алу процесіне тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін ұйымдастыру-педагогикалық шарттарды жасауға байланысты жүргізілген эксперимент жұмыстарының кейбір нәтижелері баяндалады. Үйде оқытылатын білім алушылар мен олардың ата-аналарына психологиялық-педагогикалық және коррекциялық жұмыстар бойынша көмек беруді ұйымдастыру қарастырылады. Үйде оқытылатын білім алушыларды қосымша білім алуға, яғни сыныптан тыс жұмыстар мен үйірмелерге қатыстыру тәжірибесі баяндалады.

Аннотация. В статье представлены некоторые результаты экспериментальной работы по созданию организационно-педагогических условий обеспечения равных возможностей образовательного процесса для детей с особыми образовательными потребностями. В частности, рассматриваются особенности организации психолого-педагогической и коррекционной помощи обучающимся на дому и их родителям. Изложен опыт работы по привлечению обучающихся на дому к дополнительному образованию: внеклассной и кружковой работе.

Abstract. The article deals with several results of experimental work for the creation of organizational and pedagogical conditions to ensure equal opportunities of the educational process for children with special educational needs. In particular, consideration is given to the specifics of organization of psychological and pedagogical and correctional help for home schooler and their parents. The article includes a presentation of practical experience of involving home schoolers in additional education: out-of-school and club activities.

Тірек сөздер: ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар, үйден оқыту, психологиялық-педагогикалық шарттар, коррекциялық көмек.

Ключевые слова: обучающийся с особыми образовательными потребностями, обучение на дому, психолого-педагогическое условие, коррекционная помощь.

Key words: schooler with special educational needs, home study, psychological and pedagogical condition, correctional help.

Законодательством Республики Казахстан в соответствии с основополагающими международными правовыми документами в области социальной защиты населения предусматривается создание соответствующих социально-бытовых, социально-медицинских, социально-психологических, социально-педагогических, социально-культурных и других условий для детей с ограниченными возможностями.

Гарантии права детей на получение образования закреплены в Конституции Республики Казахстан, Законах Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан», «Об образовании», «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями», «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан», «О специальных социальных услугах» и

других нормативных актах соответствующих уполномоченных органов.

Обеспечение право на образование, создание необходимых социально-экономических условий для получения образования, получение бесплатного дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего, технического и профессионального образования являются государственными гарантиями в области образования для граждан Республики Казахстан [1].

В мировой практике наиболее эффективным механизмом обеспечения равного доступа к образованию признано инклюзивное образование. В Казахстане, как и в большинстве стран мира, также признают идею о том, что общеобразовательная организация с инклюзивной ориентацией является наиболее приемлемым средством борьбы с дискриминационными воззрениями, для создания благоприятной атмосферы в сообществе построения инклюзивного общества и обеспечения образования для всех [2].

Безусловно, образовательный процесс не только обучает детей с ООП жизненно необходимым основам науки, но и формирует у ребенка социально и личностно значимых жизненных компетенций, обеспечивающих его адаптацию к окружающей среде. В этом плане, действующими механизмами организации образовательного процесса для детей, которые по медицинским противопоказаниям не могут посещать общеобразовательную организацию образования (или стационарную организацию), являются специальные организации образования и обучение детей на дому.

Деятельность государственного учреждения «Специальная коррекционная шко-

ла-интернат» г. Астаны (далее – школа) направлена на коррекцию и компенсацию нарушений лиц с интеллектуальной недостаточностью, профессионально-трудообучение и социальную адаптацию детей данной категории с последующим безболезненным включением в социум. На сегодняшний день контингент обучающихся школы составляет 407 детей с нарушениями интеллекта в легкой и умеренной степени, из них 259 обучаются в школе, а 148 – на дому.

Организация образовательного процесса для детей с ограниченными возможностями с учетом их образовательных потребностей и индивидуальных возможностей имеет ряд специфических особенностей. Трудности организации собственной деятельности и поведения, продуктивной учебной деятельности, недостаточность развития познавательной деятельности, коммуникативные барьеры в установлении контакта с окружающими и, особенно, со сверстниками, потребности в специальной организации образовательного пространства, необходимость использования специальных приемов и методов при их обучении часто препятствуют их обучению и пребыванию в школе.

В последние годы наиболее выраженной проблемой в обучении и воспитании детей с ООП становится включение детей с расстройствами аутистического спектра (далее – РАС) в образовательный процесс школы. Внутренняя статистика школы подтверждает, что за последние три года наблюдается значительный рост количества детей, обучающихся на дому, и в частности детей с РАС (Таблица 1,2).

Таблица 1. Общий контингент обучающихся на дому

Учебный год	Количество обучающихся		
	В начале учебного года	В конце учебного года	из них обучающиеся с РАС
2014-2015	91	114	21
2015-2016	115	136	35
2016-2017	126	148 (на апрель 2017)	

Таблица 2. Распределение по условиям организации образовательного процесса

Учебный год	Количество обучающихся с РАС		
	Всего	В школе	На дому
2014-2015	36	15	21
2015-2016	52	17	35
2016-2017	64	26	38

В специальную школу психолого-медико-педагогические консультации (далее ПМПК) направляют детей с выраженными расстройствами аутистического спектра (1-ой и 2-ой группы по классификации О.С.Никольской), когда обучение в общеобразовательной школе не рекомендовано. Опыт школы показывает как неподготовленный ребенок оказавшись в детском коллективе специальной школы, где условия обучения специально не приспособлены, приводит к выведению его на индивидуальное обучение на дому. Индивидуальное обучение на дому не отвечает потребностям детей с аутизмом, дефицит социальных впечатлений, ограничение контактов способствует их вторичной аутизации. Искусственная изоляция приводит к усложнению взаимодействия с миром и людьми, что не только затрудняет обучение, но и создает массу дополнительных поведенческих проблем. Сохранить такого ребенка в школе, создать для него более адекватные условия обучения - это значит сохранить его стремление к жизни вместе с другими людьми, надежду семьи на будущее ребенка.

Особенности психического развития детей с РАС определили для коллектива школы необходимость создания специальных форм организации образовательного процесса в условиях специальной организации образования. Безусловно, для таких детей необходимо создать особые условия, соответствующие их особым нуждам, где сама организация среды, позволит включить ребенка в социальную среду, а взаимодействия педагога и ребенка позволят максимально использовать, развить его способности к обучению и социальной адаптации.

С 2015-2016 учебного года на базе школы начались экспериментальные работы по программе «Организационно-педагогические условия для обеспечения равных возможностей образовательного процесса и социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях специальной организации образования: Школа – территория развития равных возможностей» (Приказ Руководителя Управления образования г.Астаны, № 523 от 23.09.2015 г.).

Цель экспериментальной работы – выявить наиболее эффективные формы и способы создания организационно-педагогических условий для обеспечения равных возможностей образовательного процесса и социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях специальной организации образования. В настоящее время работа ведется по следующим направлениям:

- создание вариативной образовательной модели обучения, воспитания и социализации детей с РАС в условиях специальной организации образования;
- выявление эффективных форм и способов психолого-педагогической помощи учащимся, обучающимся на дому и их родителям;
- разработка методики привлечения учащихся на дому к дополнительному образованию: внеклассной и кружковой работе в стенах школы.

Первостепенной задачей для реализации экспериментальной работы по созданию организационно - педагогических условий является создание среды, соответствующей общим и особым образовательным потребностям, физически и эмоционально комфортной для ребенка с

ограниченными возможностями, способствующей сохранению, укреплению и развитию психофизического здоровья детей. В связи с этим был оборудован кабинет для проведения учебных занятий в экспериментальном классе, в число которых также входят обучающиеся на дому. Кабинет условно разделен на зоны (учебная, игровая и зона отдыха) с соблюдением санитарно-гигиенических и бытовых условий. Организовано 3-х разовое питание (витаминизированный завтрак, обед, включающий первые и вторые блюда, полдник) и медицинское сопровождение (врач-психиатр, педиатр, медицинская сестра).

В целях последовательного планирования экспериментальной работы и систематизации текущих, промежуточных и итоговых результатов были разработаны следующие локальные акты: программа развития школы, положение о деятельности опытно-экспериментальной площадки, положение об индивидуальном обучении на дому, приказ об открытии экспериментального класса, приказ о создании творческих групп педагогов.

Важную роль играет наличие работников, имеющих опыт работы с данной категорией детей, дефектологическое образование, профессиональную подготовку в области специального и инклюзивного образования. На начало учебного года был утвержден штат специалистов, реализующих сопровождение, обучение и воспитание детей экспериментального класса: учитель начальных классов, ассистент педагога; учителя предметники - учитель адаптивной физкультуры, учитель музыки и пения; учителя коррекционного цикла – логопед, психолог, учитель коррекционной ритмики, дефектолог. Педагоги-экспериментаторы систематически проходят курсы по повышению квалификации, участвуют в обучающих внутришкольных, городских, республиканских и международных семинарах, конференциях. Также осуществляется взаимодействие и сотрудничество с другими специальными, общеобразовательными научными организациями образования такие как, Центр развития

инклюзивного образования Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, Национальный научно-практический центр коррекционной педагогики.

Опыт обучения детей с особыми потребностями, в том числе детей с аутизмом в школе показывает, что аутичному ребенку необходимо время, чтобы он привык к новым условиям. Для этого ребенку нужна четкая и подробно разработанная организация его жизни в школе: на уроке, переменах, внеклассных мероприятиях. Такой ежедневный порядок устанавливается учителем и постоянно соблюдается в классе. Он включает в себя психолого-педагогическое сопровождение и индивидуальный подход.

Продуманное взаимодействие специалистов (психолог, логопед, учитель-дефектолог, социальный педагог, инструктор ЛФК, врач) должно быть направлено на выработку и реализацию единых подходов к преодолению проблем развития и обучения школьника с особыми потребностями, организацию помощи его семье, а также педагогу, ежедневно работающему с этими учениками в классе. При этом, основными правилами взаимодействия членов команды являются взаимное уважение, готовность к взаимопомощи со стороны всех членов команды, четкое распределение функций в решении конкретных педагогических задач, равноправное участие всех членов команды в коррекционном и образовательном процессе, ответственность за результаты своей и общей работы.

Содержание деятельности команды специалистов достаточно разнообразно и включает:

- определения готовности к обучению и потребности в поддержке у детей, поступающих в школу;
- комплексное изучение детей, поступающих в школу, с целью определения их готовности к обучению, потребности в поддержке; определение уровня и особенностей развития познавательной деятельности учащихся, имеющих заключение ПМПК (речи, памяти, внимания, работоспособности и других психических функций),

изучение их эмоционально-волевого и личностного развития для определения профилактических, коррекционных психолого-педагогических и социальных мероприятий, обеспечивающих успешность в обучении;

- разработка и реализация индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения учащихся с особыми образовательными потребностями;

- проведение индивидуальных, подгрупповых, групповых коррекционно-развивающих занятий;

- осуществление психолого-педагогического мониторинга;

- разработка рекомендаций учителям для обеспечения индивидуального и дифференцированного подхода к учащимся как в условиях общего, так и в условиях специального класса;

- консультативная и просветительская деятельность.

Как известно, что личность учителя, его человеческие качества и отношение к ребенку являются главным фактором успешной адаптации и обучения ребенка в школе. От того, как в первый день в школе ребенка встретит учитель, насколько он будет терпелив и поддерживать его, в значительной степени зависит судьба аутичного ребенка: не просто его обучение в школе, но и сама возможность пребывания его там. Аутичные дети очень тонко чувствуют эмоциональное отношение к себе: доброжелательность, симпатию или равнодушное и негативное отношение. Поэтому для них важны доброжелательность и симпатия со стороны учителя, которые позволяют довериться и привязаться к нему. Ребенку с аутизмом в школе будет легче адаптироваться, если в классе царит благожелательная и спокойная атмосфера: большинство срывов в поведении возникает на фоне общей напряженности, конфликтов взрослых с другими учениками.

Реалии современного общества и семьи показывают, что совершенствование сотрудничества школы с семьей должно базироваться на принципиально новой позиции партнерства. Учитывая, что многие

родители хотят принять участие в развитии своего ребенка, и это желание было поддержано администрацией школы и учителями. Каждая сторона должна принять на себя определенную меру ответственности за развитие ребенка с особыми образовательными потребностями. Партнерство родителей и педагогов основывается в школе на принципах: уважения и признания партнеров; обмена информацией и умениями; участия в принятии решений; признания индивидуальности ребенка. Важно было привлечь родителей и членов семей в общественную жизнь класса, в целях оказания действенной помощи собственному ребенку в установлении контактов со сверстниками, педагогами.

С целью повышения психолого-педагогической компетентности родителей по различным вопросам обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями были проведены родительские лектории по следующим темам: «Роль родителей в формировании здорового образа жизни», «Взаимоотношения в семье и нравственное воспитание ребенка», «Роль родителей в обучении и воспитании ребенка, обучающегося на дому», «Развитие речи и организация свободного времени ребенка», «Основы безопасности и жизнедеятельности ребенка».

В ходе экспериментальной работы также было выявлено, что полный и непрерывный охват всех детей обучающихся на дому логопедическими занятиями невозможен, мы пришли к выводу, что данная работа должна носить коррекционно-консультативный и обучающий характер с максимальной продолжительностью. Для решения вопроса группой педагогов-экспериментаторов разрабатывалась программа коррекционно-обучающего и консультативного характера для детей, обучающихся на дому (с РАС) и их родителям с продолжительностью три месяца. Таким образом, в одном учебном году предполагается осуществить три захода (сентябрь-ноябрь, декабрь-февраль, март-май): три месяца по восемнадцать детей, где общее количество охвата составит 56

детей. Данная работа должна проводиться поэтапно: вначале обследование, коррекция и консультация родителей. Основной упор должен делаться на обучение мамы, которая на всех этапах должна быть активным участником процесса.

Известно, что в начальной школе дети остро нуждаются в логопедической помощи, именно поэтому каждый триместр посещают учащиеся начальных классов, а учащиеся старших классов при необходимости и по индивидуальным запросам посещают специалистов логопедов и психологов в каникулярное время. Кроме того, мы учли еще один основной аспект, как невозможность в силу разных причин посещения ребенком, обучающимся на дому, школу. В таких случаях логопед посещает два раза в неделю ребенка дома вне зависимости от места проживания.

Привлечение учащихся на дому к дополнительному образованию, в частности внеклассной и кружковой работе также дает положительные результаты. Роль внеклассной и кружковой работы в активизации познавательной деятельности учащихся велика. Данная работа способствует развитию творческих способностей у учащихся. Категория детей обучающихся на дому лишены возможности участия на мероприятиях подобного рода, что отрицательно сказывается на общем развитии ребенка и социализации в обществе. Так, в

нынешнем учебном году в рамках экспериментальной площадки нами начата работа по привлечению учащихся на дому к дополнительному образованию, а именно внеклассным мероприятиям и кружковой работе. Учащиеся 1-4 классов обучения на дому с 31 октября по 6 ноября посетили следующие кружки: «Бисеринка», «Аленький цветок», «Цветная палитра», «Шеберқолдар», «Мастерицы», «Музыкальная капель», «Теремок». В стенах школы для учащихся на дому было проведено спортивное мероприятие «Мы спортивная семья!» и конкурс «Что? Где? Когда?» в рамках празднования 25-летия Дня независимости Республики Казахстан.

В целом, промежуточные результаты экспериментальной программы «Организационно-педагогические условия для обеспечения равных возможностей образовательного процесса и социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях специальной организации образования: Школа – территория развития равных возможностей» показывают, что движущей силой коррекционно-педагогической работы является разумно дозированная интеграция ребенка во всё более сложное жизненное окружение путем создания оптимальных организационно-педагогических условий всем субъектам образовательного процесса: обучающимся, родителям и педагогам.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III
2. Жилбаев Ж.О., Мукашева М.У., Мамырханова А.М. Взаимодействие компонентов системы обучения в условиях инклюзивного образования // Специальная педагогика. Серия «Удәпамоғу педагоғу». – №1(114), 2017.–С. 47-56
3. Семаго Н.Я., Семаго М.М. Создание специальных условий для детей с расстройствами аутистического спектра в общеобразовательных учреждениях. М. 2012.
4. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок: пути помощи. М.: Теревинф, 1997.
5. Семаго Н.Я., Хотылева Т.Ю., Гончаренко М.С., Михаленкова Т.А. Обучение детей с расстройствами аутистического спектра. М. 2012.
7. Никольская О., Фомина Т., Цыпотан С. Ребенок с аутизмом в обычной школе М.: «Чистые пруды», 2006.
5. Хаустов А.В. Развитие речевой коммуникации у детей с аутистическими нарушениями. М. 2009
8. Никольская О.С. Трудности школьной адаптации детей с аутизмом. М.: Центр лечебной педагогики; Теревинф, 1998. – Вып. 1.

СОЗДАНИЕ ВАРИАТИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ, ВОСПИТАНИЯ И СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА В УСЛОВИЯХ СПЕЦИАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Б.А.Торекулова, Н.В.Пахомова

ГУ «Специальная коррекционная школа - интернат», г. Астана

Аңдатпа. Мақалада Астана қаласы «Арнайы түзету мектеп-интернаты» мемлекеттік мекемесі базасындағы эксперименттік жұмыстың үйде және мектепте сынау мерзімінде оқитын аутистік спектрі бұзылған балаларды білім беру ортасына енгізу модельдерін әзірлеу жөніндегі нәтижелері талқыланады. Сондай-ақ, эксперименттің диагностикалық әдістерін негіздеу және оқу бағдарламаларын бейімдеу бойынша жасалған жұмыстар баяндалады.

Аннотация. В статье рассматривается опыт работы экспериментальной площадки на базе государственного учреждения «Специальная коррекционная школа-интернат» г.Астаны по созданию вариативной модели включения детей с расстройствами аутистического спектра в образовательное пространство школы, находящиеся на пробном обучении и обучении на дому. Также изложена методологическая основа эксперимента, методы диагностики и начальной работы по адаптации учебных программ.

Abstract. The article presents the experience of work of an experimental platform on the base of State institution «Special correctional boarding school» of Astana city for the creation of a variative model of inclusion children with autistic disorders in educational environment of the school, and obeying on trial training and home schoolers. The article also includes the methodological basis of the experiment, diagnostic techniques and initial work on adaptation of educational programs.

Тірек сөздер: аутистік спектрі бұзылған, білім беру кеңістігіне енгізу, оқу қызметін құрылымдау, оқу жоспарын бейімдеу.

Ключевые слова: расстройства аутистического спектра, включение в образовательное пространство, структурирование учебной деятельности (перемен), адаптация учебных программ.

Key words: autism spectrum disorders, inclusion in the educational space, structuring of learning activities (changes/bell), adaptation of curricula.

Большинство детей с аутизмом, несмотря на значительное увеличение количества и качества предоставляемых в последнее время коррекционных услуг, к общепринятому школьному возрасту не готовы к обучению в существующих образовательных организациях.

Обучение в школе чрезвычайно важно для ребенка с расстройствами аутистического спектра (далее – РАС). Специальная школа, как и общеобразовательная школа, дает ребенку не только знания и навыки, но, прежде всего, шанс научиться общаться с людьми. Сегодня, как правило, большая часть детей с РАС, в школу поступают с вы-

раженной степенью эмоционально-волевыми и поведенческими нарушениями. Психолого-медико-педагогические консультации рекомендуют детям с РАС обучение на дому, мотивируя это тем, что ребенок не сможет усидеть на уроке, будет отвлекать внимание других детей, дезорганизовывать работу класса.

Требования Государственного общеобразовательного стандарта образования (далее – ГОСО) Республики Казахстан находятся в заметном несоответствии с актуальными возможностями и особыми образовательными потребностями детей с аутистическим нарушением развития. ГОСО требует

от каждого учащегося сформированности определенных учебных навыков (познавательных, регулятивных и коммуникативных), которые впоследствии обеспечат овладение ребенком ключевых компетенций, составляющих основу умения учиться [1]. Однако определенный уровень сформированности этих учебных действий необходим ребенку уже при поступлении в школу, для чего существуют программы дошкольного образования. К сожалению, большинство детей с РАС, поступающих на обучение в специальные организации образования таких навыков не имеют и подготовку к школе не проходили, а большинство и вовсе до поступления в школу не имели опыта фронтальных занятий. Таким образом, огромная часть детей оказывается выключенной из образовательного процесса, получают образование значительно ниже, заложенным функциональными возможностями, полностью лишается возможности контактировать со сверстниками. Проблема обучения и социализации таких детей остается мегаактуальной как в нашей стране, так и за рубежом.

Альтернативой, на наш взгляд, может являться вариативность программ, не снижая при этом уровень базовых стандартов. Использование вариативных программ даст возможность ребенку двигаться вверх постепенно, в зависимости от хода его индивидуального развития, в индивидуальные для него сроки. Вариативный подход, включающий в себя взаимную адаптацию ребенка и образовательной среды, сопровождающийся соответствующими реабилитационными и компенсирующими мероприятиями, на наш взгляд, может быть этапом на пути к формированию знаний, умений и навыков детей с РАС.

Именно так задачу образования представлял себе Л.С.Выготский, настаивавший на необходимости решать две задачи параллельно: совмещать коррекционную работу («компенсировать дефект») и продолжение обучения доступным для ребенка образом, используя все возможные обходные маневры [2].

Адаптация учебных программ и учет особенностей ребенка с РАС в условиях специальной коррекционной организации, дает возможность осваивать учебный материал в соответствии с возможностями является главной целью работы экспериментальной площадки на базе ГУ «Специальная коррекционная школа-интернат» г. Астаны, тема которой звучит следующим образом: «Организационно-педагогические условия для обеспечения равных возможностей образовательного процесса и социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях специальной организации образования «Школа – территория развития равных возможностей».

Для реализации проекта в сентябре 2016 года на базе специальной коррекционной школы-интернат г. Астаны был открыт 1 экспериментальный класс, который по нашим предположениям даст возможность детям с РАС социализироваться в обществе при помощи специально подготовительных условий и комплексно-командном подходе. Внедряемая и апробируемая нами вариативная образовательная модель предполагает дать возможность перехода от одной промежуточной модели к другой, тем самым плавно включаясь в образовательное пространство школы (Рисунок 1).

Для определения критериев вариативности и адаптации учебных программ, необходимо учитывать актуальные стартовые возможности каждого ребенка. При этом важно помнить, что аутизм относят к первичным нарушениям развития, что означает нарушение всех сфер психической деятельности, включая особенности восприятия окружающего, речевого развития, эмоций, мышления, особенности контакта и поведения в целом [3]. Следовательно, строить образовательный процесс в рамках какой-то одной научной парадигмы не представляется нам возможным и эффективным.

Продолжительность эксперимента 5 лет (2015-2020 гг.), из которых первый год – подготовительный, а четыре года рассчи-

таны на обучение в малом классе (6 учеников) с постепенным расширением социальной и образовательной интеграции учащихся экспериментального класса в общешкольное пространство.

Путем согласованного комплексного психолого-педагогического исследования

были выделены два основных методологических подхода к пониманию развития психики, в рамках которых реализуется экспериментальная работа: культурно-исторический подход Л.С.Выготского, и бихевиористический подход, в частности, прикладной анализ поведения.

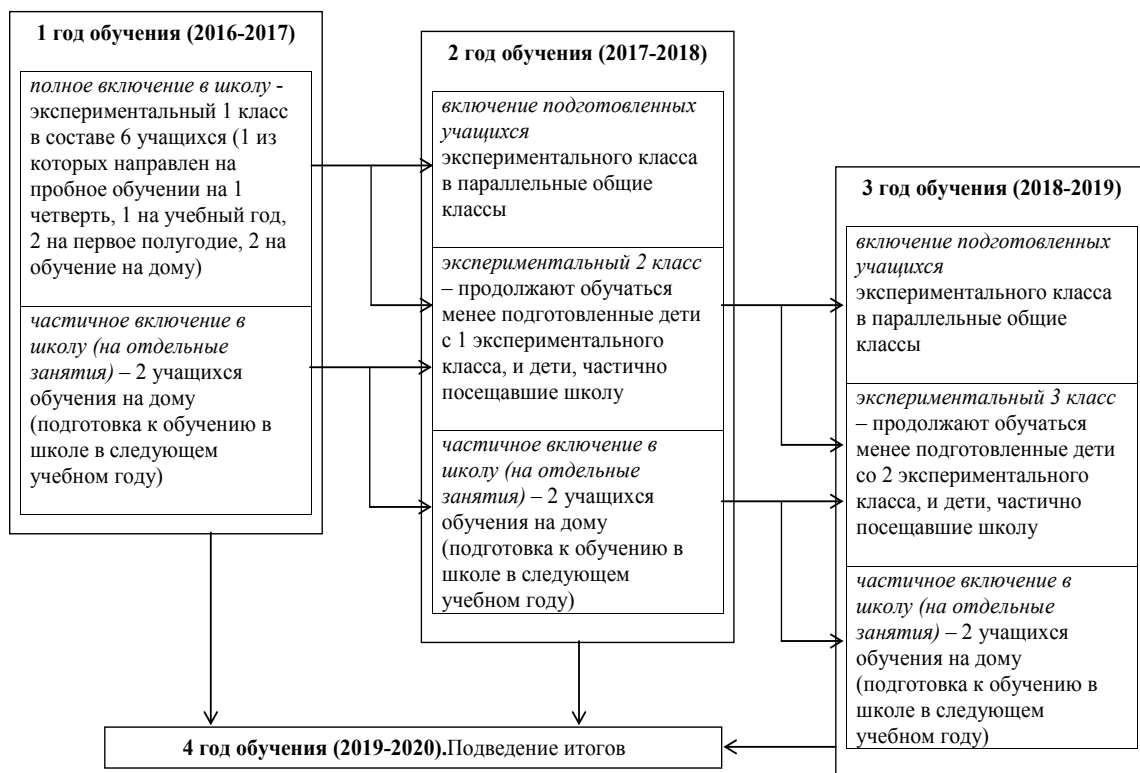

Рисунок 1. Вариативная модель включения детей с РАС в образовательный процесс специальной коррекционной школы

Комплексный подход заключается также в подборе методических средств, в соответствии с диагностированным уровнем актуального развития ребенка, «зоны его ближайшего развития», особенностей эмоционально-волевой и когнитивной сфер, а также особенностей поведения.

В связи с изложенным ранее, нами был определен круг оценочных показателей, которые бы охватывали типичные трудности адаптации и обучения ребенка в условиях школы. В ходе проведения психолого-педагогического обследования были использованы следующие методы экспериментальной психологии: метод наблюдения, беседы с родителями, изучение анамнеза и истории развития ребенка.

Для осуществления количественного анализа также использовались и стандартизированные шкалы и опросники:

- «Протокол педагогического обследования детей с РАС», разработанный группой ученых Центра психолого-медико-социального сопровождения детей и подростков МГППУ г. Москвы Хаустовым А.В., Красносельской Е.Л., Хаустовой И.М.[4];
- «Рейтинговая шкала аутизма у детей С.А.Р.С., Schopler E, Reichler RJ, DeVellis RF, Daly K. [5];
- «Методика психолого-педагогического обследования умственного развития детей Е.А. Стребелевой» [6];
- «Опросник измерения уровня

сформированности школьнозначимых навыков у детей с РАС», разработанные авторами.

По результатам проведенного диагностического обследования у всех ребят проявились нарушения, характерные для расстройства аутистического спектра: низкая социальная мотивация или полное ее отсутствие; сложности с пониманием речи; специфика речевого развития; недостаточная сформированность когнитивного компонента деятельности или медленный (отсутствие) прогресс в обучении; нежелательное поведение при неправильном построении процесса обучения, значительно сниженные темп, ритм и скорость протекания психических процессов (активность перцепции и переработки поступающей информации).

Определены и индивидуальные, свойственные каждому конкретному ученику показатели, которые были объединены в персональные профили, включающие актуальные стартовые возможности, «зону ближайшего развития», проблемные функциональные блоки и в соответствии с выявленными специфическими особыми образовательными потребностями была организована пространственно-временная среда. Она включила в себя: создание четкого стереотипа школьного поведения; усвоение стабильного расписания каждого текущего школьного дня с его конкретным порядком переключения от одного занятия к другому, приходом в школу и уходом домой; константное структурирование урока, перемены и походов за пределы класса (введены ритуалы начала и окончания занятия, специальные ритмические и визуальные опоры для организованного выхода из класса и др.); зонирование учебного пространства и четкое структурирование перемен (разработаны и внедряются варианты организации свободного от учебы времени, также с привлечением учащихся из параллельных классов).

Проблема организации пространственно-временной среды – это очень важный аспект выстраивания поведения ребенка с РАС в школе. Для ее решения коррекци-

онно-образовательный процесс строится на основе предсказуемых, повторяющихся видов деятельности. Действенными мерами по снижению нежелательных поведенческих реакций и формированию механизмов саморегуляции и контроля деятельности являются такие внешние опоры как: визуальное расписание, колокольчик, специально организованное учебное место с подписанным именем, отсутствие отвлекающих стимулов на стенах класса, символические ритуалы переходов от одного вида деятельности к другому, под- сказки и, что очень важно, снижение роли речевой инструкции и объяснений учебного материала, так широко используемых в конвенциональной педагогике.

В рамках экспериментальной работы начата адаптация учебной программы в соответствии со специфическими особыми образовательными потребностями детей. Трудности динамической регуляции стараемся корректировать через: увеличение учебного времени на изучение одной темы; все дисциплины объединяются в одну общую тему для лучшей генерализации и обобщения; делается акцент на функциональные цели обучения; увеличилось количество занятий, направленных на абилитацию и развитие коммуникативных навыков, сенсорную интеграцию, повышение или регуляцию общего психического тонуса, индивидуализируется учебная программа через изменение процедуры предъявления материала, путей его подачи, не изменяя ее содержательной нагрузки. Разработана, утверждена на методическом совете школы и апробируется рабочая программа по предмету «Коррекция познавательной деятельности для учащихся с РАС 1 класса». Ведется активная разработка рабочих программ по дисциплинам, как «Адаптированная физкультура» и «Музыка и пение».

Адаптируется и воспитательная работа, которая в силу специфики организации образовательного пространства трансформируется в форму специального комплексного сопровождения пребывания детей в школьной среде. Воспитательная работа

включает такие дополнительные виды деятельности как, структурирование и организация перемены, помощь учителю в подготовке и проведении академических занятий, ежедневная «обратная связь» с родителями и многие другие функции, более соотносимые с понятием «ассистент педагога» или «тьютор».

Создание описанной выше вариативной модели организационно-педагогиче-

ских условий для обеспечения образования и социализации предполагает постепенное расширение возможностей для интеграции детей с РАС, определенных на надомное обучение в общеобразовательный процесс школы, повысит эффективность образовательных услуг для этой категории детей, а также значительно улучшит качество их жизни.

Список литературы:

1 Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденный постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года №1080.

2 Выготский Л. С. Проблемы общей психологии / Под ред. В. В. Давыдова. Собр. соч.: В 6 т. - М.: Педагогика, 1982. - Т. 2. - 504 с.

3 Никольская О. С., Баенская Е. Р., Либлинз М. М. Аутичный ребенок: Пути помощи. - М.: Теревинф, 1997. - 341 с.

4 Хаустов А.В., Красносельская Е.Л., Хаустова И.М. Дети с расстройствами аутистического спектра. Протокол педагогического обследования // Практика управления ДОО. – 2014. – №1. – с. 32–50.

5 SchoplerE, ReichlerRJ, DeVellisRF, DalyK (1980). "Toward objective classification of childhood autism: Childhood Autism Rating Scale (CARS)". J AutismDevDisord 10 (1): 91–103.

6 Психолого-педагогическая диагностика развития детей раннего и дошкольного возраста: метод, пособие: с прил. альбома «Нагляд. материал для обследования детей» / [Е. А. Стребелева, Г. А. Мишина, Ю. А. Разенкова и др.]; под ред. Е. А. Стребелевой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 2004. – 164 с.

7 ЛичДебра. Прикладной анализ поведения. Методики инклюзии, учащихся с РАС. – М.: Оперант, 2015 – 176 с.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И СОЦИАЛЬНЫЕ ФУНКЦИИ ЗАОЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

С.А. Баймуратова

КазУМОиМЯ им.Абылай хана, г.Алматы

Аңдатпа. Сырттай білім берудің тарихи даму жолы ұзақ және баяу. ХХ ғасырдың 20-30 жылдары, сырттай оқу нысандарының арқасында елімізде жаппай жоғары білімді мамандарды дайындау жүзеге асырылды. Бүгінде сырттай білім беру өзінің қажеттілігі мен болашағын дәлелдеп отыр.

Аннотация. История развития заочного образования имеет долгий путь развития. В начале 20-30-х годов ХХ века, благодаря заочной форме обучения в стране осуществлена массовая подготовка специалистов с высшим образованием. Сегодня заочное образование доказывает свою востребованность и перспективность.

Abstract. The history of extramural education passed long period of development. At the beginning of 20th – 30th of the XX century, with assistance to the extramural education in the country carried out the mass training of specialists with higher education. At the present day the extramural education proves its relevance and prospects.

Тірек сөздер: сырттай оқыту, педагогикалық білім, мамандар даярлау, білім беру технологиясы, өз бетімен білім алу.

Ключевые слова: заочное обучение, педагогическое образование, подготовка специалистов, образовательные технологии, самообразование.

Keywords: extramural education, pedagogical education, development of specialists, educational technologies, self-education.

Современное общество требует непрерывного обновления знаний людей, повышения их квалификации без отрыва от профессиональной деятельности на длительный период. В настоящее время реализовать непрерывность призвано заочное образование, обучение, которое объединяет в себе черты самообучения и очной формы обучения.

Сегодня существуют международные консорциумы заочных учебных заведений. При ЮНЕСКО действует Международный совет по заочному образованию, периодически проводящий конференции с участием представителей учебных заведений и научно-исследовательских центров, изучающих проблемы заочного обучения. Так, заочная форма является вполне привычной и органичной частью мировой практики.

Однако, история развития обучения на расстоянии имеет достаточно долгий и неспешный путь развития. Впервые заочное обучение стало возможным благодаря энтузиазму отдельных людей, увлеченных идеей образования для всех. Демократичность этой формы обучения, позволяющей получить образование широким слоям населения, сыграла свою роль и в приобщении женщин к образованию. Зачинателем заочного обучения называют Анну Е. Тикнор, дочь американского профессора Гарвардского университета, которая основала и вела «Бостонское общество поддержки обучения на дому» (1873–1897гг.). Ее методика обучения фактически была индивидуальной (обмен письмами, руководство выбором литературы, контроль). Большинство ее студентов были женщины. А в 1877 г. старейший Шотландский уни-

верситет Святого Андрея предложил программу заочного обучения для женщин на звание лицензиата искусств, которая действовала в течение 55 лет. По ней обучались женщины во всем мире - вплоть до Палестины, Кении и Китая.

Более 130 лет назад, преподаватель французского языка Берлинского университета Ч.Тусен и Г.Лангеншейд, член Берлинского общества современных языков, использовали метод почтовой связи для рассылки ученикам указаний, контрольных работ и других учебных материалов и получение от них вопросов и выполненных заданий.

Официальный статус эта форма обучения впервые приобрела в США, где в 1891 году при Чикагском университете было создано заочное отделение. Потом ее стали использовать другие американские университеты.

В России заочное обучение возникло до Октябрьской революции, где единственной формой получения заочного образования, признанной государством, был экстернат. В методическом центре для лиц, занимавшихся самообразованием, стали Комиссия по организации домашнего чтения (1893г.) при Обществе распространения технических знаний (Москва) и Отдел для содействия самообразованию (1894г.) при Комитете педагогического музея военно-учебных заведений (Петербург), которые рассылали желающим программы для чтения, рефераты, тексты лекций, организовывали письменные и устные консультации, т.е. можно сделать вывод, что заочная форма обучения возникла как разновидность экстерната.

В начале 20-х годов в России открылись многочисленные заочные курсы при отдельных вузах. В этот период заочное обучение получило самое широкое распространение вместе с вечерним обучением и экстернатом. Первоочередной задачей такого обучения стала ликвидация массовой неграмотности населения.

Идею непрерывного образования популяризировал еще во второй половине XIX века К.Д. Ушинский. В работах «Во-

просы о народных школах», «Труд в его психическом и воспитательном значении», «Воскресные школы» педагог выдвигал идею непрерывности образовательной деятельности человека [1]. Эти вопросы нашли отражение в работах П.Ф. Каптерева, в частности, ученый подчеркивал, что «школа своим учением окажет наиболее глубокое влияние в том случае, когда она образование поставит на почву самообразования и саморазвития и лишь будет по мере средств и возможности помогать этому процессу... Не школа и образование есть основа и источник самовоспитания и саморазвития, а, наоборот, саморазвитие есть та необходимая почва, на которой школа только и может существовать» [2].

В Казахстане эта форма обучения распространилась в начале 20-х - 30-х годов XX века. Индустриализация страны требовала квалифицированных специалистов, прежде всего педагогического профиля, а затем и технического. Их главной задачей было научить учиться. Поэтому широко пропагандировались методы самостоятельной работы, методы самоконтроля, составления конспектов и др. Значительное время отводилось на овладение педагогическим мастерством, факультативные курсы и консультации, способствовавшие организации самостоятельной работы студентов. Именно благодаря заочной форме обучения, после второй мировой войны в стране была осуществлена массовая подготовка специалистов с высшим образованием, призванная помочь развитию интеллектуального, культурного, социального, научного и технологического потенциалов страны.

Высшее образование заочно – это уникальный шанс совместить получение диплома высшей школы и непосредственную работу по выбранной специальности. Современные студенты выбирают эту форму еще и по материальным суждениям, т.к. такая учеба обходится куда дешевле, а в случае получения государственного гранта и вовсе бесплатная.

Следует отметить современную тенденцию к увеличению доли самостоятель-

ной работы студентов в учебном процессе (при всех формах обучения). Новый тип общества требует от человека способности постоянно переучиваться и повышать квалификацию. Отсюда – главной задачей школы, особенно высшей, становится формирование навыков самообразования. Можно отметить, что из существующих форм образования соответствует этому ориентиру в первую очередь – заочная. Тем самым, как ни парадоксально, заочное обучение может стать своеобразной моделью образования будущего.

От того, как будет сформирована данная форма получения образования, в частности педагогического, во многом зависит качество выпускаемого педагога. Вузы педагогической направленности в последнее время внедряют средства информационных и коммуникационных технологий, совершенствуется модульная система и дистанционные программы. Это диктует возросший рынок образовательных услуг.

Большей частью к заочному педагогическому образованию прибегают те, кто уже получил среднее специальное образование, ведь уже есть базовые профессиональные навыки, которые можно использовать в трудовой деятельности. А также получают высшее педагогическое образование те, кому оно необходимо для повышения квалификации, совершенствования профессионального уровня, освоения современных методик преподавания материала, и дает определенные преимущества в устройстве на работу и сохранении трудового стажа.

Вместе с тем, чтобы получить педагогическое образование заочно студент, прежде всего, должен иметь огромное желание стать квалифицированным педагогом, т.к. обучение и воспитание школьников напрямую зависит от уровня подготовки специалиста.

А.Дистервег в основу образовательного процесса ставил учителя, его личность, которую невозможно заменить методом, планом, программой – «Дух учителя не может быть заменен ничем», отмечал автор. Главнейшие дидактические положения

Дистервега: «Учи сообразно с природой образуемого, сообразно с культурой времени и страны, а также необходимо учителю учитывать природу преподаваемого предмета» [3].

Изучение многих дисциплин при заочной форме получения педагогического образования предполагает выполнение определенного минимума практических заданий. Организация практик в школах, колледжах тоже немаловажная часть образовательного процесса. Поэтому студенты, работающие в организациях педагогической направленности, которые составляют основной состав студентов педагогического факультета, имеют преимущества перед студентами других профессий. Им не надо искать места проведения педагогических практик. Получая педагогическое образование заочно, такие студенты постоянно работают с контингентом обучаемых, и имеют навыки работы с учащимися, что немаловажно для получения качественного педагогического образования.

Таким образом, можно отметить, что заочная форма обучения как интегративная составляющая системы непрерывного образования эффективно решает задачи:

- доступности получения высшего образования социально незащищенными слоями населения;
- возможности образования для проживающих и работающих в отдаленных территориях;
- ускоренной переподготовки учителей;
- закрепление выпускников на рабочих местах;
- окупаемости средств, вложенных в специалиста;
- отсутствие проблемы профессиональной адаптации;
- социальной и профессиональной мобильности.

Бытует мнение, что заочное обучение не предоставляет такой базы знаний, как учеба на дневном отделении. Тем не менее, при условии заинтересованности иногда студенты-заочники проявляют больше знаний и способностей, чем те, кто обучается на дневной форме образования.

Кафедры, на сегодняшний день, обеспечивающие психолого-педагогическую подготовку, стремятся к тому, чтобы передовые педагогические идеи были не только донесены до студентов-заочников, но и реализованы ими в ходе педагогических практик и в профессиональной деятельности. Такие проблемы, как оптимизация образования, реализация комплексного подхода к воспитанию учащихся, гуманизация и личностно-развивающие технологии образования и др. находят отражение в содержании лекционных и практических занятиях, в контрольных и дипломных работах студентов.

Использование новых образовательных технологий в обучении студентов-заочников, применение модульного подхода, проблемное обучение, проектные и научно-исследовательские технологии при выполнении письменных работ, технологии групповой работы с применением метода конкретных ситуаций, технологии деловых игр, портфолио и другие методы способствуют формированию будущего профессионала.

Главная цель современной школы - формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентоспособной личности, способной жить в динамично развивающейся среде, готовой к самоактуализации как в своих собственных интересах, так и в интересах общества. Соответственно задача вуза подготовить квалифицированные кадры для осуществления такой работы.

Вопросы подготовки учителей иностранного языка в любом государстве тесно связаны с политикой государства. Требования сегодняшнего времени поставили профессию учителя иностранного языка в одну из насущных задач. Профессионально-личностное развитие высококвалифицированного учителя иностранного языка является актуальной проблемой для современной педагогической теории. Иностранный язык, особенно английский язык, для общества становится средством успешной интеграции в глобальную экономику.

Подготовка преподавателей иностранного языка на заочном отделении имеет целью ускоренное приобретение знаний, умений, навыков и компетенций, необходимых для выполнения профессиональных задач. Современный учитель должен в совершенстве знать педагогику и психологию, методику преподавания своего предмета, стремиться к саморазвитию, умению решать профессиональные задачи, повышать свой профессиональный уровень в сфере современных информационно-коммуникационных технологий, способствовать интенсификации в обучении языкам с использованием новейшей технологии и новых дидактических возможностей. Итак, требования сегодняшнего времени превратили профессию учителя иностранного языка в одну из насущных задач.

Немаловажна роль преподавателя, работающего со студентами заочной формы обучения, он должен быть организатором их самостоятельной работы, он раскрывает методику изучения учебной дисциплины, выделяет наиболее трудные разделы, предупреждает о типичных ошибках, которые могут иметь место при выполнении домашних контрольных работ и др., проводит индивидуальные консультации. Для успешного выполнения самостоятельных работ у студентов-заочников важно развивать логику и методологию мышления, обучать стремлению к саморазвитию и самореализации. Педагогическое образование, следовательно, является фундаментом системы образования в целом.

Анализ исследований в области развития заочного педагогического образования показывает, что в разные годы были апробированы различные формы организации учебного процесса, контроля качества образования. Несмотря на недостатки имевшие место, проблема кадровой обеспеченности вузов, слабая организация межсессионной учебной работы, заочное образование готовило необходимый учительский потенциал страны, оно прошло определенные этапы своего становления и сформировалась как самостоятельная об-

разовательная система, способная играть существенную роль в подготовке педагогических кадров.

Таким образом, заочная форма обучения является не только механическим процессом передачи учебного плана и комплекта методических пособий, а педагогическим процессом, направленным на развитие индивидуальности и воспитание креативной личности и целенаправленным, то есть направленным на достижение определенных целей, которые в свою оче-

редь изменяются в соответствии с процессами, происходящими в обществе. Заочное образование доказывает свою востребованность и перспективность, тенденцией превращения профессионального обучения в постоянное самообразование. Главными особенностями развития заочного образования можно назвать: совершенствование методики аудиторных занятий и активизация самостоятельной работы студентов.

Список литературы:

1. Джуринский А.Н. *История педагогики: Учебное пособие для студ.ПедВУЗов.* – Москва, 1999. – 432с.
2. Коджаспирова Г. М. *История образования и педагогической мысли: таблицы, схемы, опорные конспекты.* – Москва, 2003.- с. 67
3. Дистервег А. *Руководство к образованию немецких учителей // Дистервег А. Избранные педагогические сочинения.* – Москва, 1956. - с. 136-203
4. *Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Указ Президента от 7 декабря 2010 года №1118.onlin.zakon.kz.*
5. ЮНЕСКО. *Образование для всех, 2000-2015 гг.: достижения и вызовы.* ISBN 978-92-3-400006-2.
6. Сулейменова Э.Д. *Языковые процессы и политика.* – Алматы, 2011.-117с.
7. *Влияние глобализации на изучение иностранных языков в Республике Казахстан // Наука и инновации на железнодорожном транспорте: Материалы международной научно-практической конференции.* – Алматы, 2007. – с.135-137

THE BASIC CONCEPTS OF TOPOLOGICAL SPACE

L. T. Kades

Sarsen Amanzholov East Kazakhstan State University, c. Oskemen

Аңдатпа. Дифференциалды геометрияның негізгі объектісі топологиялық көпбейне болып келеді. Топологиялық көпбейненің негізгі ұғым кіріспесі әртүрлі тегісті тым күрделі анықтауды енгізуде рұқсат бере алады, гомеоморфизм көпбейне, дифференциалды көпбейне түсініктемесі, тензорлық есептеу аппараты тегіс көпбейне структурасын енгізу үшін мүмкіншілікті ашады. Негізгі шешім мен көкейкесті қорытындылауда қабаттанған көпбейне теңеу структурасын өсіреді. Қабаттанған кеңістік үшін Грассман алгебрасының ұғымы енгізіледі. Берілген жұмыста тегіс көпбейненің мысалдары көрсетіліп, тегіс структурасы дәлелденген. Көрсетілген мысалдар дифференциалды геометрияның курсына танылды.

Аннотация. Основным объектом дифференциальной геометрии является топологическое многообразие. Введение основных понятий топологического многообразия позволяет ввести более сложное определение гладкого многообразия, гомеоморфизма многообразий, понятие дифференцируемого многообразия. Аппарат тензорного исчисления открывает возможности для введения структуры гладкого многообразия. Основная задача и актуальность заключается в выведении структурных уравнений расслоенного многообразия. Для расслоенного пространства вводится понятие алгебра Грассмана. В работе приведены примеры гладких многообразий, доказана гладкость структуры. Приведенные примеры известны в курсе дифференциальной геометрии.

Abstract. The main object of study of differential geometry is topological manifold. Introduction of the main concepts of topological manifold allows to introduce more complicated definition of smooth manifold, homeomorphism of manifold, the notion of differentiated manifold. The apparatus of tensor calculus gives opportunity to introduce the structure of smooth manifold. The main problem and actuality mean working out structural equations of stratified manifold. For dislayered of space the concept of Grassman's algebra is introduced. The examples of smooth manifold are given in this work and smoothness of the structure has been proved. The example given are known in the course of differential geometry.

Тірек сөздер: дифференциалды геометрия, топологиялық көпбейне, тегіс көпбейне, гомеоморфизм, дискреттік топология.

Ключевые слова: дифференциальная геометрия, топологическое многообразие, гладкое многообразие, гомеоморфизм, дискретная топология.

Key words: differential geometry, topological manifold, smooth manifold, homeomorphism, discrete topology.

Anyone who has studied the beginning of mathematical analysis, understand the importance of the continuity of the concept of function. Slightly simplifying the situation, it can be said that the continuity of the numerical function - a mathematical formalization of the following properties: the graph of this function, you can draw on a sheet of paper without lifting the pencil, schedule never broken. A numeric function

is a special case of a more general concept of the display, which is determined not to have the numbers, but for arbitrary sets of elements. The question arises whether it is possible to define the concept of continuity of mappings on sets. It turns out that in order to properly introduce the concept, you should set on the sets of additional structure, the so-called topology; set with this structure is called a topological space.

Mathematical discipline that studies the concept of the above (and not only them), also known as topology.

A topological space - the main object of study topology. The concept of a topological space can be viewed as a generalization of the concept of geometric shapes in which we ignore the properties such as the size or the exact position of parts of the figure in space, and focus only on the mutual arrangement of parts. Topological spaces arise naturally in almost all branches of mathematics.

Objective: description of topological manifolds, building their classification and properties.

A branch of mathematics now called topology began with the study of some problems of geometry.

From 1925 to 1975 – topology was strongly developing field in mathematics. General topology was born in the late nineteenth century – was transformed into an independent mathematical discipline in the early twentieth century. The fundamental works belong to: Hausdorff, Poincare, Alexandrov, Orasanu, Brauer.

A topological space (X, τ) is the set X , which establishes the τ class of subsets, and is called “open”, satisfying the following system of axioms (topology axioms of open subsets):

$$1^0. X \in \tau;$$

$$2^0. \emptyset \in \tau;$$

3⁰. Condition $U_1 \in \tau, U_2 \in \tau$ is satisfied for any set $\{U_2\}_2 \in I, U_2 \in \tau;$

4⁰. Condition $\bigcup_{i=1}^n U_i \in \tau$ is satisfied for any finite set $\{U_i\}_{i=1}^n, U_i \in \tau.$

The elements of the set X are called points, class τ - a topology on the set X .

1. Let’s examine the set of real numbers R , the class of open sets which are defined in the usual course of mathematical analysis method. Open subsets are the following types: the empty subset of the open intervals of the form $(a,b)=\{x \in R | a < x < b\}$ and their

unions. Obviously, the subset $(-\infty, \infty)$ can be represented as unions of open intervals. This topology on the number line is called classic.

2. Let’s examine a system of nested intervals $(-1/i, 1/i)_{i=1}^{\infty}$, which has the only common point $\{0\}$. Point set on the number line is not open in the classic topology.

Declaring open any combination of one-point subsets of any set X , as well as the empty set and X itself, we obtain the discrete topology that turns a set X into a space of isolated points.

Subspace $(Y, \tau | Y) \subset (X, \tau) \subset (X, \tau)$ of a topological space (X, τ) is a subset $Y \in X$ with the following (induced) topology $\tau | Y$: open in Y are subsets of the form $U \cap Y: U \in \tau$.

Base topology of space (X, τ) is called a subclass $\tau_B \subset \tau$, such as for every open subset $U \in \tau$ and every point $p \in U$ there is a subset of $V \in \tau_B$ that $p \in V \subset U$.

Other words, a subclass $\tau_B \subset \tau$ is a base of the topology τ , if every open set $U \in \tau$ can be represented as unions of some collection of sets belonging to the subclass τ_B .

Obviously, one and the same topology on a set X can be specified with different bases. In this case , base completely determines the topology: the open are exactly those sets that can be represented as unions of subsets of the base.

If the space (X, τ) is such that a subclass τ_B may consist of a countable set of subsets , then we say (X, τ) - a space with a countable base.

An example of a topological space with a countable base is easy to construct. There is the real line with the classic topology. Base intervals topology is presented with the ends at rational points. Many of these intervals, as is easily seen, is countable.

We call any closed set whose complement is open. The closure of a subset \bar{Y} of a Y

topological space X - is the intersection of all open subsets of X that contain a subset of Y . We can prove that the closure \bar{Y} - is the smallest (by inclusion) closed subset of X , containing a subset of Y . Obviously, closed subset coincides with its closure $\bar{Y} = Y$.

Separation axioms - it is additional restrictions on the topological structure and approximating the properties of a topological space to the familiar properties of space R^n . The properties of a topological space most commonly formulated as the following axioms:

T1. For any two distinct points p and q , there is a neighborhood (surroundings) of p , not containing q . This means that the point is a closed set; finite sets are closed.

T2. For any two distinct points p and q , there are disjoint neighborhoods (surroundings).

There are sets $U_p \in \tau$ and $U_q \in \tau$, that $U_p \cap U_q = \emptyset$.

T3. Any point and any closed set does not contain it have disjoint neighborhoods (surroundings). Equivalent wording: any neighborhood (surroundings) of any point of the circuit contains a neighborhood (surroundings) of this point.

T4. Any two disjoint closed sets have disjoint neighborhoods (surroundings). Equivalent wording: every neighborhood of a closed set contains the closure of some neighborhood of the set.

A topological space (X, τ) is called Hausdorff if it satisfies the axiom T2.

Hausdorff space is the real line with the classic topology, as well as any space of isolated points.

A *metric space* is a set X , equipped with a function $d: X \times X \rightarrow R$, satisfying the following axioms (the axiom of distance):

1⁰. *Definiteness*: $d(p, q) \geq 0$ for any points $p \in X$ and $q \in X$.

2⁰. *Nondegeneracy*: $d(p, q) = 0$ if and only if $p = q$.

3⁰. *Symmetry*: $d(p, q) = d(q, p)$ for any points $p \in X$ and $q \in X$.

4⁰. The triangle inequality: $d(p, q) + d(q, r) \geq d(p, r)$ for any points $p \in X$, $q \in X$ and $r \in X$.

The function d is called a *distance function or metric*.

A metric space is a topological. The induced metric d topology on a set X is defined as follows: declare open subset of \emptyset, X , and various associations subsets (open spheres) $B_a(p) := \{q \in X | d(p, q) < a\}$ of the form for all positive integers a and $p \in X$ points.

Any metric space with the topology induced by the metric is Hausdorff. Indeed, let p and q - two different points of a metric space (X, d) , and let the distance $d(p, q)$ between them is equal to R . Then we can

take the open balls $B_{R/3}(p)$ and $B_{R/3}(q)$ $R/3$ radius centered at points p and q as desired disjoint neighborhoods.

Not every topological space admits a metric such that the topology was induced by this metric. For example, any non-Hausdorff space is not metrizable. This is understandable: figuratively speaking, we can say that it contains the "stuck together" points. The distance between a pair of points, if it was determined must be different from zero, but these points do not have disjoint neighborhoods.

Topology - a very beautiful science. It communicates with the algebra and geometry. Its ideas and images play a key role in almost all of modern mathematics - in differential equations, mechanics, complex analysis, algebraic geometry, functional analysis, mathematical and quantum physics, representation theory, and even - in a wonderfully transformed form - in number of theory, combinatorics and computational complexity theory. In particular, modern topology is widely used in mechanics and mathematical physics. Topological methods are widely used in the qualitative theory of rigid body motion.

Bibliography:

1. AD Aleksandrov *Geometry: Proc. Benefit / AD Aleksandrov, Netsvetaev NY -M .: Nauka. Ch. Ed. Physics and Mathematics. Lit., 1990-672 p.*
2. Bazylev VT, Dunichev KI *Geometry: A manual for students of physics and mathematics teacher training institutes: / Bazylev VT, Dunichev KI*
3. Shashkin Yu *The Euler characteristic - M .: Nauka, 1984. - T. 58. (Popular Lectures in Mathematics.)*
4. Dolbilin N. *Three theorems on convex polyhedra // Quant. - 2001. -№5. - S.7-12*
5. Borisovich VY *Insertion is in the topology: Proc. The manual for schools / YG Borisovich, Bliznyakov NM, Izrail'evich JA, GN Fomenko -M .: Executive. School -1980 -295 p.*
6. Kelly J.. L. *General topology /Dzh.L. Kelly -M .: ed. "Science" major revision of physical and mathematical literature, 1968, 384 p.*
7. Matsuyu Komatsu. *Variety geometry / Komatsu Matsuyu -M: Vol. "Knowledge", 1981, 208 p.*
8. AS Mishchenko *Course of differential geometry /A.S. Mishchenko, AT Fomenko. -M. ed. Moscow University, 1980, 439 p.*
9. Pasyнков BA *The topology and the theory of dimension /B.A. Pasyнков, VV -M Fedorchuk: Vol. "Knowledge", 1984, page 61.*
10. Fomenko *Differential geometry and topology. /A.T. Fomenko. - "Izhevsk" Scientific Publishing Center. "RHD", 1999, page 1131.*

ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ КАК ОСНОВА ЗДОРОВОГО И ВЫСОКОРАЗВИТОГО ОБЩЕСТВА

А. Бакыт

Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Кызылординской области, г.Кызылорда

Д.Н. Даумова

Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Атырауской области, г.Атырау

Аңдатпа. Мақалада қазіргі заман жағдайында өскелең ұрпаққа рухани-адамгершілік тәрбие берудің өзектілігі айқындалып, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, адамгершілікті рухани тірегіне айналдырған, үйлесімді дамыған тұлға тәрбиелеу міндеті қарастырылады. Сондай-ақ, рухани-адамгершілік тәрбие үдерісіндегі отбасы мен білім беру жүйесінің орны мен тәрбие құралдары сипатталады.

Аннотация. В статье рассматривается важность духовно-нравственного воспитания подрастающего поколения на общечеловеческих и национальных ценностях в гармонично развитого человека. В статье также определена роль семьи в процессе духовно-нравственного воспитания.

Abstract. The article outlines the importance of spiritual and moral education of the younger generation, universal human values and national contribution to humanity has become the spiritual pillar, will be the task of harmoniously developed person. Also, the process of spiritual and moral education of the family and the education system, and is characterized by means of education.

Тірек сөздер: рухани-адамгершілік тәрбие, салт-дәстүр, отбасылық құндылықтар.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, традиции и обычаи, семейные ценности.

Keywords: spiritual and moral education, customs and traditions, family values.

«Человеку, прежде всего, необходимо воспитание: знания, приобретенные без него, враг человечества. В будущем оно приводит к разрушению судьбы».
Аль-Фараби

Во все времена в любом обществе человечество уделяло особое внимание воспитанию молодого поколения. В эпоху прогресса в развитой стране воспитанию подрастающего поколения уделяется большое внимание, так как сегодняшнее и будущее нации зависит именно от них.

Актуальной проблемой образования в современном мире является духовно-нравственное воспитание молодого поколения. Формирование духовно богатого человека, который будет владеть ценными качествами, должно начаться с самого рождения человека. В народе не зря говорят: «Чтобы дерево выросло пря-

мо, надо помочь ему, когда оно еще было саженцем, а когда оно вырастет – ты уже не сможешь ему помочь». Поэтому семья и педагоги играют важную роль в жизни ребёнка, в воспитании уверенности в себе, именно они помогают формирующемуся человеку впитывать ценные качества, такие как гуманизм, нравственность, доброта, отзывчивость.

Духовно-нравственное воспитание является двусторонним процессом. Оно заключается в воздействии семьи, учителя на воспитанников и в их ответных действиях, т.е. в усвоении ими нравственных понятий. Чувство патриотизма к Родине, труд во

благо общества, взаимная помощь и другие формы нравственности общества, все это – неделимые элементы сознания, чувств, поведения и взаимного отношения, на их основе лежат общественно-экономические ценности общества.

Выдающийся педагог Сухомлинский отметил: «Каждый человек в детстве с 3 до 12 лет все необходимое для своего духовного развития получает из сказки. Главная цель воспитания – вырастить здоровое, культурное, здравомыслящее, трудолюбивое, деловое поколение с высоким уровнем духовного мышления, с чувством национального сознания, чести и другими благими качествами».

Духовно-нравственное воспитание формирует навыки самостоятельности, самопознания, устойчивость культуры общения в коллективе. Уровень морального сознания личности определяет его поведение, характер и действие. Это можно увидеть в пословицах, например, «С добрым человеком дружить – добра набираться, с дурным дружить – в дураках остаться», «Плохой друг оставит товарища в беде».

Нравственность – духовное богатство человека, она является новым шагом в эпоху духовности, которая станет для будущего поколения своего рода колыбелью гуманизма. Она формируется ценными общественными качествами и отношениями личности. Так как нравственность – один из главных признаков общественного сознания, характеризуется поведением, действием, отношением, взглядом людей. Это уважение, доверие, воспитанность, скромность, отзывчивость, забота, доброта, порядочность, простота и др.

Сухомлинский говорил: «Если мы дарим ребенку радость и счастье, он станет именно таким». Значит, если мы дарим всестороннее образование учащемуся и сможем непрерывно наполнять сердца нравственными качествами, завтра это окажет влияние на формирование собственного взгляда личности и его понимания с окружающим миром.

«Что посеешь, то и пожнешь», ежедневные действия родителей – большой урок

для ребенка. Мы все прекрасно знаем, что дети повторяют то, что слышали от старших, копируют их поведение. Увиденное в доме, услышанное от самых близких людей для ребенка является самым главным воспитателем нравственности, поэтому делающий добро, отзывчивый, благородный человек сможет многое привить. Ребенок получает воспитание, обучение, нравственные качества не слушая старших, воспитателей, а наблюдая за всем этим в реальности. Формирование общих нравственных ценностей у личности реализуется в этом направлении, значит необходимо воспитывать таким образом чтобы создать ребенку возможность самопознания, определения собственных ориентиров. Особенно, главной задачей является воспитать любовь к труду у детей, которые проявляют интерес к самому труду и которые трудясь показывают свои возможности. Через любовь к культуре, истории и искусству своего народа становится настоящим культурный гражданин, который будет относиться так же с уважением к традициям, языку и культуре других национальностей.

В социальной жизни казахского народа уважение к старшим давно стало национальной традицией.

Наследие нашего народа про воспитание является кладью нравственности, доброты и отзывчивости. Наши предки с колыбели приучали детей к благим делам. Значение таких фраз, как «Уважай старших», «Поздоровайся! Не преграждай путь!» очень большое. Образ порядочного, гуманного человека характеризуется как приветливый, вежливый, деликатный и рассудительный. Таких людей называли «Благочестивый человек» и чтили. Для формирования гуманных убеждений детям необходимо постигать такие качества, как доброта, отзывчивость, скромность, оказание помощи, забота, честность и пробудить в них совесть, гордость и честь. Привить детям уважение к старшим, внимание к младшим, быть порядочными выступают как результат нравственного воспитания. Здесь национальная педагогика всегда руководствуется народным воспитанием.

Нравственность – духовная опора человека. Человек в обществе почитается своими человеческими поступками, гуманностью, добротой и отзывчивостью. Она показатель великой, священной гуманности, которая закладывает характер человека путем воспитания и учения при взаимосвязи знания и разума.

Президент Н.А.Назарбаев отметил, что «Если мы хотим быть высокоморальным обществом, мы должны усилить ответственность супругов друг перед другом, а главное – перед детьми».

Семья – социальная среда человека. Она хранитель традиции и обычаев народа. Семейное воспитание – историческое наследие, переданное от поколения к поколению и развивающееся помыслами народа, богатой практикой, национальной традицией. Влияние и воздействие семьи на человеческое поколение нельзя сравнивать ни с какими силами в мире, в какой бы стране не жил человек и в какое бы время. В каждой семье формирование человеческого достоинства в первую очередь зависит от воспитания родителей. Возможности и виды семейного воспитания разнообразны, особенно, ключ успеха дружной, воспитанной, уважаемой семьи основывается на моральных устоях общественного сознания, таких как гуманность, человечность, отзывчивость, уважение, честность.

Когда и как появляются способности в ребенке, склонность к определенным вещам, до сих пор неизвестны. Вследствие этого миллионы людей на земле затрудняются и не могут выбрать правильный путь в свое будущее, терпят неудачу. И в решении этих проблем семья и родители весьма полезны. Именно родители помогают советом, указывают правильное направление при выборе специальности молодым. Потому что, нет никого, кто бы лучше знал способности и характер своего ребенка, чем родители.

Один из благородных качеств человека – его положительное поведение в обществе. Такое качество закладывается в семье. Если мы сможем связать эти особенности и такие возможности семейного вос-

питания с общественным воспитанием, то это даст нам многое. Если родители не обращают должного внимания своим детям, без сомнения эти работы не принесут значительных результатов. Абай писал: «Ребенку передаются три разных характера. Первый – от родителей, второй – от учителя, третий – от друга. И кого из них ребенок любит сильнее, больше передается именно от него». Поэтому, какой бы ни была работа авральная, как бы не устали, родители не должны забывать про воспитание своего ребенка. Всем известно, что шаг ребенка к будущему начинается в семье. Ребенок и хорошие и плохие навыки получает, в первую очередь, в семье.

Если родители хотят вырастить культурного, скромного и честного человека, они сами должны соответствовать этому, они сами должны быть честными. К сожалению, в большинстве случаев взрослые в семье не признаются, не ищут причины отрицательных черт в характере ребенка в самих себе.

А.С.Макаренко, обращаясь к родителям, писал: «Ваше собственное поведение – самая решающая вещь. Как вы одеваетесь, как разговариваете с другими людьми и говорите о других людях, как радуетесь или печалитесь, как общаетесь с друзьями и с врагами, как вы смеетесь, читаете газеты, слушаете радио – все это имеет для ребенка большое значение».

В семьях, где родители имеют авторитет, одного только предупреждения, простой обиды достаточно, чтобы предостеречь ребенка от неправильных поступков. Из-за отсутствия авторитета дети не разговаривают с родителями откровенно. Грубо отвечают на их предупреждения. В детстве ребенок всей душой уважает родителей, а повзрослев, когда начинает отличать хорошее от плохого, начинает смотреть на взрослых другими глазами. На этих моментах мы, родители, особо не акцентируемся. Мы стараемся запугать, применить силу, подчинить детей. Мы не обращаем внимания, что в таких семьях вырастают дети с тяжелым характером, забывая о том, что спокойное, нормальное отношение в семье

усиливает доверие и уважение ребенка к родителям.

Если человек не ждет радости, то он жить не сможет на этом свете. А значит каждому родителю следует воспитать ребенка так, чтобы он чувствовал состояние радости, ожидал хорошее.

«Только совместно с родителями, объединяя силы педагога могут передать детям гуманное направление». Таким образом, семья вместе со школой создает основные факторы влияния воспитательной среды. Поэтому в педагогическом действии, несмотря на большие задачи школы, отличительную роль играет именно работа с родителями.

Самой главной задачей человечества во все времена было воспитание сознательного здорового поколения, которое бы продолжило его дело, жизненный путь. Воспитание поколения – воспитание будущего общества. И воспитать хозяев будущего общества всесторонне развитым, с обширным культурно-научным кругозором – наш с вами долг перед обществом.

Все человечество обязано воспитать цивилизованное поколение с гражданско-нравственными качествами, национальными ценностями и конкурентоспособное, глубоким знанием и высокими целями.

В связи с социальными, экономическими, политическими, культурными новшествами, происходящими в нашей стране, организация учебного процесса в национальном характере становится требованием времени. Традиции, культура образования, свойственные каждому народу, напрямую связаны с учебно-воспитательным процессом. Казахский народ оставил в наследство свою богатую историческую культуру, искусство и язык, традиции, обычаи, духовно-нравственные наставления. Следовательно необходимо учитывать особенности национальной психологии в методике и сведениях, применяемые в учебно-воспитательном процессе.

Наш народ всегда гордился своими батырами, полководцами, которые веками защищали свои необъятные земли от

внешних врагов, своими ораторами-мудрецами, которые заботились о народе, всегда стояли горой.

Защита Родины, знание богатой истории, сохранение языка и традиции и исследования – наш гражданский долг. Поэтому народ в воспитании потомков организовывал ежедневный быт в национальном направлении связывая с духовно-нравственными наставлениями. «Нравственность» – синонимичны со словами «гуманизм», «уважение», «порядочность», «человечность». В народной педагогике положительные черты характера определяются этими понятиями. Нужно отметить следующие действия отношения и поведения: уважать человека, совесть, милосердие, учтивость и др.

Духовно-нравственное воспитание – это неотъемлемая часть общечеловеческого воспитания, которое подразумевает систематическое целенаправленное формирование способности достичь определенной цели, национальное воззрение, рассудительности, уверенности, наличия человечности в характере и выработка духовного навыка.

Система духовно-нравственного воспитания содержит гуманистический смысл, направлена на всестороннее духовное развитие личности.

Нравственное воспитание, руководствуясь национальными ценностями, основывается на воспитательных методах.

Наш Президент Н.Назарбаев отметил, что «...в связи с современными условиями проблема, которая волнует всех нас, это воспитание не только образованного и компетентного человека, но и формирование обладающей способностью принять национальные и всемирные ценности во всех сферах общественной жизни, духовной и гуманной личности».

При этом, общество нуждается в образованной, компетентной, предприимчивой, способной, творческой личности. Такую личность формирует среда и высшие учебные заведения.

Важной педагогической задачей в воспитании в духе гуманизма является выра-

ботка учащимися активной жизненной позиции, сознательное воззрение, единства слова и дела, нетерпимости к отклонениям от норм нравственности.

Это одно из важнейших областей в сфере развития личности ребенка, которые определяют отношение человека к Родине и труду. Примерный учитель начинает всестороннее воспитание учащихся именно с нравственного воспитания. Поскольку это совершенствует его нравственные чувства, доверие, действия для достижения определенной цели. Лишь тогда учитель формирует доброжелательность, честность, учтивость учащихся.

Вопрос духовно-нравственного воспитания детей является одной из ключевых проблем, стоящих перед каждым родителем, обществом и государством в целом. В обществе сложилась отрицательная ситуация в вопросе духовно-нравственного воспитания молодого поколения.

Сегодня актуальными являются проблемы отсутствия четкой положительной жизненных ориентиров для молодого поколения, ухудшение морально-нравственной обстановки в обществе, спад культурно-досуговой работы с детьми, слабая физическая подготовка детей и другие вопросы.

Система образования не гарантирует высокого уровня духовно-нравственной воспитанности, ибо воспитанность – это качество личности, определяющее в повсед-

невном поведении человека его отношение к другим людям на основе уважения и доброжелательности к каждому человеку.

Д. Ушинский писал: «Влияние нравственное составляет главную задачу воспитания», а Абай Кунанбаев: «Живая душа и отзывчивое сердце должны вести человека, тогда и труд его, и достаток обретают смысл. Человеком рождаться легко, а стать человеком трудно».

Важность воспитания заключается в том, что наше будущее поколение духовную ценность получает именно от воспитания, и становится достойным Человеком, получая воспитание. Без нравственных принципов человек быстро теряет волю и жизненную ориентацию и превращается в игрушку в руках судьбы или становится жертвой преступного мира. Десятки тысяч наркоманов, алкоголиков, бродяг, беспризорные дети, сироты – это реальность сегодняшнего дня. Особенно дети и подростки склонны сбиться с пути.

Конечно, каждый человек хозяин своей жизни и сам выбирает свой жизненный путь, строит взаимоотношения с другими людьми, совершает ошибки. Можно изменить окружающую обстановку, но от своего внутреннего мира не убежишь. Человек не может быть здоров, если болен дух. Поэтому очень важно, какие духовные ценности приобрел человек.

Список литературы:

1. Сухомлинский В.А. *О воспитании.* - М.: Школьная пресса, 2003.
2. Сухомлинский В. А. *Как любить детей.*—М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, Антология гуманной педагогики
3. Назарбаев Н. А. «Казахстан 2030» *Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех Казахстанцев: Послание Президента Республики Казахстан народу // Каз. правда.* 11.10.1997г.
4. *Принципы воспитания по А.С.Макаренку.*
5. *Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана.* 27.01.2012 г.// Интернет ресурс www.akorda.kz

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2017 жылғы 31 наурызда білім беру ұйымдарында «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясының негізгі принциптерін іске асыру бойынша республикалық онлайн-конференциясын өткізді.

Онлайн-конференциясының жұмысына ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты, ҚР Білім және ғылым министрлігі, аймақтық білім басқармалары (аудандық/қалалық ОБ) өкілдері, 463 білім беру ұйымдарынан мектеп директорлары, олардың оқу ісі және тәрбие жұмысы бойынша орынбасарлары, сынып жетекшілері, мұғалімдер мен әдіскерлер қатысты.

Төменде конференцияда қаралған мәселелер бойынша қатысушылардың баяндамалары келтірілген.

Национальная академия образования им. И.Алтынсарина 31 марта 2017 года провела республиканскую онлайн-конференцию по реализации основных принципов общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» в организациях образования.

В работе онлайн-конференции приняли участие депутат Мажилиса Парламента РК, представители Министерства образования и науки РК, региональных управлений образования (рай/горОО), директора школ, заместители директоров школ по учебной и воспитательной работе, классные руководители, учителя, методисты из 463 организаций образования.

Ниже приведены доклады об опыте работы по воспитанию обучающихся на ценностях общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел».

ЖАС ҰРПАҚТЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БІРТЕКТІЛІК ТҰРҒЫСЫНАН ТӘРБИЕЛЕУ: ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ

Ғ.Т. Телебаев

*философия ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасы, Астана қ.*

Мақалада ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында екі жылдан бері өткізіліп келе жатқан «Әлемді өзгертетін идеялар» атты семинардың тәжірибесі қолданылды.

Түркілік дүниетанымдық дәстүрде «Мәңгілік ел» идеясы негізгі идеялардың бірі болып табылады. Ең алдымен, бұл идеяда түркілердің кемел қоғам, өз қасиеттерінің арқасында өте ұзақ, «мәңгі» ғұмыр құра алатын, дұрыс ұйымдастырылуының себебінен тұрғындары үшін барынша тиімді жағдай жасауға мүмкіндік беретін қоғам туралы түсініктері қамтылған.

Сан ғасырлар бойы түркілер осындай кемел қоғамға ұмтылды және ол түрлі атауларға ие болып келді: «Мәңгі Ел», «Өтүкен», «Жерұйық», «Ізгі (қайырымды) қала». Осындай кемел қоғамның негізгі шарттары ретінде келесі сипаттар көзге түседі: дана билеуші, әділетті заң, тұрғындар арасындағы ынтымақтастық қатынастар, тиімді географиялық жағдайлар және басқалары.

Ең алдымен мән беретін нәрсе – «Мәңгі ел» ұғымының түркі дүниетанымында пайда болуы. Тарихи деректерге құлақ ассақ, алғаш рет «Мәңгі ел» сөздері Шығыс Түрік қағанаты әскерінің бас қолбасшысы Күл-

тегінге (685 – 731) бағышталған бітік таста жазылған көрінеді. Күлтегін ескерткішін III қапталында былай жазылған: «Өтүкен Йыш отырса мәңгі ел тұта отырушы едің» [1]. Жалпы түркі дүниетанымында мәңгі ел болу үшін мықты мемлекет құру керек деген ой басым. Мұндай мемлекет төрт жағындағы көрші мемлекеттерді өзіне бағындыруы тиіс немесе олармен достық қарым-қатынас орнатуы керек. Мұндай мемлекетте ел басқаратын Қаған, қол бастайтын қолбасшы, ержүрек жауынгерлер болуы тиіс. Мұндай мемлекеттің тұрақты астанасы, билік жүргізетін жері болуы керек. Ең бастысы – мұндай мемлекетті Тәңір қолдау керек!

Түркі халықтарына ортақ ұлы ойшыл, жырау, қобызшы Қорқыт Ата Сырдария бойындағы оғыз-қыпшақ тайпалық бірлестігінде X ғасырдың басында дүниеге келген. Тарихи тұлға екенін растайтын жазба ескерткіш – «Қорқыт Ата кітабы» («Китаби дәдәм Корқуд»). Аңыздарда Қорқыт Ата өзінің жүйрік желмаясына мініп, халқы бақытты өмір сүретін Жерұйықты іздеуші, ғұмыр бойы өлімге қарсы күресуші болып танылған. Ақыр аяғында жер кіндігін тапсаң, тірі қаласың деген аян естіп, туған жері – Сыр өңіріне оралады. Содан мәңгі өмір тек Отанда ғана болуы мүмкін деген ойға келеді.

Қорқыттың «Мәңгі ел» идеясына қосқан үлесі – оны «мәңгі өмір» тұрғысынан түсінуі, және де «өмір – өлім» диалектикасын ашып көрсетуінде. «Қорқыт Ата кітабында» ол былай дейді: «Өмір дегенің – керуен, бір жерге қонса, ертеңіне көшіп кетеді», «Өмір деген тұрақсыз. Адам бұл дүниеге келеді де, кетеді. Өмірдің ақыры – ажал» [2].

Қазақ халқының қамын, болашағын ойлаған «дала философы» Асан қайғы Сәбитұлы (XIV ғасыр). Ол ел қамын жеп, қайғы-қасірет кешкендіктен Асан атына кейін «қайғы» сөзі қосылып аңыздалып кеткен. Асан абыздың ойынша жер үстінде жұмақ бар, оның аты – «Жерұйық». Бұл елді жау алмайтын, малға жұт келмейтін, шөбі шүйгін, суы мол қоныс. Онда жұрттың бәрі тең, бәрі де шат-шадыман тіршілік кешеді, ел аласы, ру таласы жоқ [3].

Осындай мекен барын білген Асанқайғы енді сол жерді іздеп табу үшін желмаяға мініп, төңіректің төрт бұрышын кезеді. Жолында кездескен тау, өзен, шұрайлы жерлерге, халыққа пайдалы жағын есептеп, тиісті бағасын беріп отырады. Мысалы, Нұра өзенін көргенде: «Алты күнде ат семіртіп мінетін жер екен»; Торғай өзенін көргенде: «Ағар суы бал татыған, ақ шабағы май татыған жер екен»; «Түбінде мал баққан шаруаға Маңғыстаудан жақсы жер болмас») [3]. Аңыздарда Асан ата Жерұйықты таба алмады деген пікір қалыптасқан. Оның мағынасы, менің ойымша, мынада: Қазақстанның тек бір жерін Жерұйық деуге еш негіз жоқ, өйткені ондай жерлер өте көп, сол себептен - бүкіл қазақ жері Жерұйық!

Әбу Насыр Әл-Фараби (870 – 950) өзінің еңбектерінде қалалар түрлерін белгілейді. «Мемлекеттік қайраткердің нақыл сөздері» атты еңбегінде «ізгі қала» мен «қажетті қала» деп екіге бөледі: «Ізгі дейтініміз – бұл адамның шын болмысына, оның өмір сүруіне, тамақтануына, өмірін сақтауына байланысты ең үздік табыстарға жету үшін, өз тұрғындары бір-біріне көмектесіп отыратын қала» [4].

Ізгі қаланың, мықты мемлекеттің («мәңгілік ел» бола алатын) екінші негізгі қасиеті – «шын билеуші». Оның «... қалаларды басқарғанда өзі қолданатын өнерде өзі үшін және қаланың басқа тұрғындары үшін басқару өнерінің шегі жеке мақсаты болып табылатын бақыт орнатуды өзінің талабының мақсаты және өмірлік ісі етіп алға қоюшы адам» [4].

Жүсіп Хас Хажиб Баласағұн (1020 – 1075) өзінің әйгілі «Құтты білік» дастанында мықты мемлекеттік тіректері ретінде негізгі төрт принципті атайды.

Біріншісі, мемлекетті дұрыс басқару үшін қара қылды қақ жаратындай әділ заңның болуы (Күнтуды патша бейнесі арқылы суреттеледі). Екіншісі, бақ-дәулет, яғни елге құт қонсын деген тілек (патшаның уәзірі Айтолды). Үшіншісі, ақыл-парасат (уәзірдің баласы Өгдүрміш), төртіншісі, қанағат-ынсап мәселесі (дәруіш Одғұрмыш) [5].

«Құтты біліктің» негізгі айтар ойы – адамның адами жетілуі мен кісілік кемелденуі, сол арқылы мемлекет пен қоғамды қуатты, мықты, құтты ету. Кісілік кемелдену жолына түскен адам – өзінің қасиетіне, қалыбы мен негізіне мейлінше жақындаған асыл жан (кемел азаматтан – Кемел Елге).

«Мәңгілік Ел» идеясының қалыптасуында ерекше орынды «Алаш» пен «Қазақ» ұғымдары алуда. Тарихшылардың пайымдауынша, «қазақ» этнонимінің бастапқы түрі – «Алаш мыңы». Этнонимнің эволюциясы мынадай бағытта жүрген көрінеді: Алаш мыңы – Алаш – Қазақ. «Қазақтар» термині ХV ғасырдың 50-жылдарында Шу мен Талас өзендерінің аралығына Әбілхайырдан бөлініп көшіп барған тайпа топтарына бекітілген. Біртіндеп «қазақ» термині этностық мәнге ие болған. «Алаш» (ежелгі түрік сөзі – бауырластар, қандастар, туыстар) – көне заманда, түркі халықтары бөліне қоймаған қауым кезінде дүниеге келген ұғым. Ақ Орда хандығында бір ұранның астында қазақтардың басы қосылып, ханы Алаша хан, әскері «Алаш мыңдығы», ұлысы «Алаш» атанды.

Кейіннен, ХХ ғасырдың басында «Алаш» ұғымын біріктіруші күш ретінде Алаш Орда арыстары пайдаланды. Әлихан Бөкейхан «Мен кадет партиясынан неге шықтым?» деген «Қазақ» газетіне берген мақаласында былай деп жазады: «Біз Алаш ұранды жұрт жиылып ұлт автономиясын тікпек болдық»; «Партияның ұранына келсек, бабамыздың «Алаш» ұранынан артық ұранды издесек те таба алмаймыз» [6].

«Алаштың баласы бұл жолы болмаса да, жақын арада өз тізгіні өзінде бөлек мемлекет болады» [7], - деген Әлихан Бөкейханның болжамы 70 жылдан кейін орындалды. Тәуелсіздік алғаннан кейін «Мәңгілік Ел» идеясы қайта жаңғырды.

Елбасының 2014 жылғы қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауында «Мәңгілік Ел» идеясы ұлттық идея болғаны туралы былай делінген: «Басты мақсат – Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол – «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ

басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті... Мәңгілік Ел – жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы» [8].

Осы жолдауда «Мәңгілік Ел» идеясының көп қырлы, мағынасы терең, оның мазмұнын толық ашу үшін бірнеше ұғымдарды қарастыру керек екені анық көрсетілді: «Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік Мұраттарына қол жеткізді... Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі – Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық... Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады... Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті... Байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік Тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек» [8].

Келесі жылғы Елбасының «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсу, реформалар, даму» Жолдауында «Мәңгілік Ел» идеясы қазақстандық жолмен тығыз байланыстағы ұғым ретінде көрсетілген: «Бүгінде көптеген жайттар Ұлы Қазақстан жолы мен Мәңгілік Ел идеясын бастап отырған өзімізге байланысты» [9].

Бүгінде «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі қабылданып, осы тұрғыда көптеген істер атқарылуда. Үлкен істердің елеулі бөлігі – қазақстандық біртектілікті қалыптастыру. Оның негізін 1996 жылы қабылданған «Қазақстан Республикасының мемлекеттік сәйкестілігін қалыптастыру тұжырымдамасы» [10] салған болатын. Бұл тұжырымдамада тәуелсіз мемлекеттің негізгі белгілері талданған болатын: мемлекеттік шекара, мемлекеттік рәміздер, тәуелсіз билік, ел астанасы, Негізгі заң және заңдар жүйесі, т.б.

«Мәңгілік Ел» патриоттық актіде Жеті құндылықтың негізгілері қатарында Ұлттық қауіпсіздік; Жалпыұлттық бірлік; тарих, тіл, мәдениет ортақтығы белгіленген. Жалпыұлттық біртектілікті қалыптастыру мәселесі тұрғысынан осыларға тоқталып кеткен жөн.

Мемлекеттік шекара – белгілі бір елдің құрлықтағы немесе судағы аумағының шегін көрсететін меже. Меже ішіне енетін әуе кеңістігі мен жер қойнауы және су түбі сол мемлекеттің аумағы болып табылады. Көр-

шілес мемлекеттердің шекара межелері өзара келісімдер мен шарттарда белгіленеді.

Мемлекеттер арасындағы шекараны белгілеу делимитация деп аталады, шекара сызығын сол белгіленген жерлер бойынша нақтылы жүргізу демаркациялау деп аталады.

«Солтүстігі мен батысында еліміз Ресеймен – 7 591 шақырым (әлемде құрғақтағы ең ұзын үзіліссіз шекара), шығысында Қытаймен – 1 783 шақырым, оңтүстігінде Қырғызстанмен – 1 242 шақырым, Өзбекстанмен – 2 351 шақырым және Түркіменстанмен – 426 шақырым шекара арқылы шектеседі. Құрғақтағы шекарасының жалпы ұзындығы – 13 200 шақырым» [11], - делінген ресми ақпараттарда.

Қазақстан бүгінде ТМД елдерінің арасында өз шекарасын делимитациядан да, демаркациядан да жүргізіп алған бірден-бір мемлекет. Делимитацияға қол жеткізген жол оңай болған жоқ, оның кейбір кезеңдері мынадай: «Қазақстан-Қытай мемлекеттік шекаралары жөніндегі ҚР мен ҚХР арасындағы келісім», 2002 жыл; «ҚР мен РФ арасындағы сыртқы шекараны БІРЛЕСІП ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ ШАРТ», 2005 жыл; «ҚР мен Өзбекстан Республикасы арасындағы «Қазақстан-Өзбекстан» шекарасын ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ ШАРТ», 2002 жыл; «Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасы арасындағы мемлекеттік шекараны анықтау туралы меморандум», 2002 жыл.

Мемлекет басшысының «Ұлт жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» мақаласында былай көрсетілген: «Қазіргі заманғы әлемде барлық дамыған мемлекеттер – біртұтас ұлттар... Бүгінде әлемнің барлық дамыған елдері өздерінің жаңғыртушы жобаларын бұрыннан қалыптасқан біртектілік негізінде жүзеге асырады. Қазақстанға келер болсақ, біз де осы жолға түстік... Біздің жолымыз – ол бірлік жолы және азаматтық біртектілік негізінде ұлтты дәйектілікпен қалыптастыру жолы... Бізде қазірдің өзінде екі негіз бар, оларды дамыта отырып, біз өзіміздің Болашағы Біртұтас Ұлтты дәйекті түрде нығайта беретін бо-

ламыз. Біріншіден, ол – Қазақстан халқы Ассамблеясы. Оның миссиясы – бізді этносаралық бейбітшілік пен келісімнің мызғымастығына бастайтын жол... Екіншіден, біз Мәңгілік Ел жалпыұлттық идеясына ие болдық...» [12].

Қазақстан халқы Ассамблеясы 1995 жылғы 1 наурызда Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен құрылған болатын. Ел Президенті Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Қазақстан халқының бірінші форумында жариялады. Бүгінде Ассамблея Ел Президенті Төрағалық ететін конституциялық орган болып табылады. Бұл оның ерекше мәртебесін айқындайды.

Ассамблеяның қолға алған жобаларының арасында ерекше орын «Ұлы ел – Үлкен отбасы» жобасына тиесілі. Бүгінде (2017 жылдың 1 қаңтары) Қазақстандағы халық саны – 17 млн. 926 мың адам, бұл біз әлемде 62 орында екенін көрсетеді. Елде 130 астам этностар өкілдері тұрады, бірақ солардың арасында саны 10 мың адамнан асатын негізгі 20 этностар бар [13].

Сол этностар арасында түркі этностары 13 млн. адамнан асады, славян этностары – 700 мыңнан, басқалары – 500 мыңнан. Әрине, халықтың этностық құрамының осындай болуы «Үлкен отбасы» феноменін қалыптастыруға ықпал етуде.

Жалпықазақстандық бірлікті нығайтуға септігін тигізетін тағы бір табиғи фактор – жастардың үйленгенде өзіне басқа этнос өкілінен жар таңдауы. Статистика мәліметтеріне сүйенетін болсақ; үйленгендер әртүрлі этностардан болуы мүмкін. Бүгінде Қазақстанда этносаралық некелер үлесі мынандай: 2009 – 18,1%, 2010 – 17,5%, 2012 – 16,2%; жиі мұндай некелерге баратындар орыстар, украиндар, белорустар, татарлар, немістер [13].

«Үлкен отбасы» жобасын іске асырудың маңызды тетігі - ішкі туризмді дамыту және мәдени-туристік кластерлерді құру. Елбасының 100 нақты қадам бағдарламасында 86-қадам осы жобаға арналған [14]. Онда Президент 6 туристік кластерлерді дамыту туралы тапсырма берген болатын: «Астана - Еуразия жүрегі», «Алматы – Қазақстан-

ның еркін мәдени аймағы», «Табиғат бірлігі және көшпелі мәдениеттер», «Алтай інжулері», «Ұлы Жібек жолын қайта жаңғырту» және «Каспий қақпасы». Бүгінде республикалық және өңірлік билік тарапынан осы бағыттағы жұмыстар жүйелі түрде қолға алына бастады.

Қазақстанда бүгінде тарих ортақтығы бар екендігінде еш күмән жоқ. Мысалы, ежелгі заманнан Қазақ хандығы құрылғанға дейін қазақ пен өзбек ұлты түркі тілдес халықтардың құрамында теке-тірес өмір сүріп, тағдыры да, тарихы да бір болды. Орта Азияны мекендеген біртұтас түркі халқы тек орта ғасырларда түрлі ұлыстарға бөліне бастады. Ең соңғы болып өзбек, қазақ, ноғай ұлттары жеке-жеке мемлекеттерге айналды.

Екінші бір мысал – ұйғыр этносы. Ұйғырлар – Орталық Азиядағы көне түркі халықтарының бірі. Қытайдың Шыңжаң ұйғыр автономиялық ауданының жергілікті халқы 1881-83 жылдары қазіргі Алматы облысының территориясына Қытайдан 40 мыңнан астам ұйғыр көшіп келген.

Қазақстанның оңтүстік-шығыс өңірі бүгінгі таңда ұйғыр халқы өкілдерінің ең көп тұратын жалғыз ғана географиялық нүктесі. Олардың саны – 237 мың 582 (Алматы облысы мен Алматы қаласында) [15].

XIX ғасырдың аяғынан - XX ғасырдың басынан бастап Қазақстандағы басқа да этностардың тарихы мен тағдыры ортақ бола бастады. Елімізге түрлі саяси-экономикалық себептермен келген орыстар, украиндар, белорустар, немістер, корейлер, шешендер және т.б. қазақ жерінде өз тарихын жалғастырды.

Жалпы олар шаруаларды көшіру, жер аудару, депортация, саяси құғын-сүргін, тың игеру, индустрияландыру сынды ауқымды науқандар арқылы Қазақстан тарихының ажырамас бөлігіне айналды. Сол жылдары Қазақстанға 96 мың кәрістер, 215 мың поляктар, 400 мың немістер, соғыс жылдары 2,5 млн басқа ұлт өкілдері, соғыстан кейін 2 млн басқа ұлт өкілдері келген болатын [16]. Ортақ қиындықтар мен ортақ жеңістер бүгінде тарихы ортақ, тарихи тамыры терең «Ұлы Дала Елін» және «Болашағы Біртұтас

Ұлтты» қалыптастыруға жетелеп келеді.

Қазақстандағы мәдениет ортақтығы салт-дәстүрлер арқылы қалыптасуда. Солардың арасында көптеген этностарға ортақ дәстүрлер: тұсау кесу, тіл ашар, үйлену тойы, бет ашар, құда түсу, ат қою, т.б. Ортақ мәдени кеңістікті мерекелер құрайды, әсіресе Наурыз мейрамы, Көрісу дәстүрі, Жаңа жыл мен Жеңіс мерекелері.

Осылардың арасында Наурыздың орны бөлек. Наурыз мерекесі қазақ халқының төл мерекесі екендігінде еш күмән жоқ. Сонымен қатар ол басқа елдерде (парсы, үнді, грек) болмаған деу еш қисынсыз. Оның атаулары мынадай болған көрінеді: ежелгі гректер «патрих», бирмалықтар «су мейрамы», тәжіктер «гүл гардон», «бәйшешек», «гүлнаурыз», хорезмдіктер «наусарджи», татарлар «нардугаш», буряттар «сагаян сара», соғдылықтар «наусарсыз», армяндар «наवासарди», чуваштар «норис ояхе» деген. Сол себептен Наурыз мерекесін тойлау жалпыұлттық біртектілікті қалыптастырудың ең елеулі тәсілі болғаны жөн болар еді.

«Қай кезеңде болмасын, көп тілді меңгерген халықтар мен ұлттар алдыңғы қатарлы елдің қатарына кіріп, өзінің коммуникациялық және интеграциялық қабілетін кеңейтіп отырғаны тарихтан белгілі. Мәселен, ежелгі Мысырдың өзінде бірнеше тілді білетін мамандар иерархиялық сатымен жоғарылап, көбіне салық төлеуден босатылған көрінеді» [17].

Қазіргі таңда әлемнің алпауыт мемлекеттері көп тілді, әсіресе халықаралық тілдерді меңгеруді маңызды міндет деп санайды. Қазақстан ағылшын тілін меңгеруде 63 ел тізімінде 54 орында тұр, бұл өте төмен деңгей (мысалы Ресей 31 орында). Бірақ, ағылшын тілін білу деңгейі соңғы 7 жылда 11,23 баллға айтарлықтай жақсарды, бұл Азия өңіріндегі басқа елдерден көп. Мұндай жақсарудың үлкен үлесі 18-34 жас тобына келеді. EF Education First ақпары бойынша, халықтың үлкен жастыларының арасында ағылшын тілін шетел тілі ретінде меңгерудің ең жоғары деңгейі – Данияда, сосын Нидерланды мен Швеция тұр.

Қазақстанда 2015-2020 жылдарға арналған үштілді білімді дамытудың жол

картасын іске асуда, соның ішінде: оқу бағдарламалары мазмұнын білім берудің барлық деңгейлерінде жаңартылуын қамтамасыз ету, педагогикалық кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесін жетілдіру, тиімді ғылыми зерттеулерді жүргізуді қамтамасыз ету, «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын жұртқа танытуға мүмкіндік беру.

Елбасының биылғы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында осы мәселе бойынша былай делінген: «Қазақ тілінің басымдығы сақталады. Оның әрі қарай дамуына зор көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, бүгінде ағылшын тілі – жаңа технология, жаңа индустрия, жаңа экономика тілі. Қазіргі кезде 90% ақпарат ағылшын тілінде жарияланады. Әрбір екі жыл сайын олардың көлемі 2 есе ұлғайып отырады. Ағылшын тілін меңгермей, Қазақстан жалпы ұлттық прогреске жете алмайды» [18].

Сол себептен, «2019 жылдан бастап 10-11 сыныптарда кейбір пәндерді ағылшын тілінде оқытатын боламыз. Бұл мәселені тиянақты ойланып, ақылмен шешу қажет. Мектептердің және мұғалімдердің деңгейі, әсіресе ауыл мен қалада әртүрлі. Білікті педагогтердің жетіспеу проблемасы да бар. Сондықтан, осының барлығын ескеріп,

ағылшын тілін кезең-кезеңмен енгізуіміз керек» [18].

Қорыта келе, мынаған көңіл аударған абзал. «Мәңгілік Ел» идеясының аясында жалпыұлттық бірегейлікті қалыптастыру өте күрделі, жылдарға созылатын шаруа, оны кезең-кезеңмен атқарған жөн. Бұл іске бүкіл қоғам болып атсалысқан дұрыс. Осы жерде мектептердің, ұстаздардың орны бөлек. Мемлекеттік қолдауы қажет екендігіне еш дау жоқ. Ең бастысы – бірегейлікті қалыптастыру қоғамдық сананың жаңғыруын талап етеді. Елбасының жаңа шыққан мақаласында бұл туралы былай делінген: «... туған жердің тарихын білген және оны мақтан еткен дұрыс. Бірақ, одан да маңыздырақ мәселені – өзіңнің біртұтас ұлы ұлттың перзенті екеніңді ұмытуға әсте болмайды... Идеяның түпкі төркіні Ұлытау төріндегі жәдігерлер кешенін, Қожа Ахмет Ясауи мавзолейін, Тараздың ежелгі ескерткіштерін, Бекет ата кесенесін, Алтайдағы көне қорымдар мен Жетісудың киелі мекендерін және басқа да жерлерді өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында біртұтас кешен ретінде орнықтыруды меңзейді. Мұның бәрі тұтаса келгенде халқымыздың ұлттық бірегейлігінің мызғымас негізін құрайды» [19].

Әдебиеттер тізімі:

1. *Bitig.org / Орхон жазба ескерткіштері. Күлтегін бітіктасы. III қапталы. 8 жол.*
2. *Қорқыт ата кітабы. Оғыздардың батырлық жырлары: Эпос. – Алматы: Жазушы, 1986. – 128 б. – 21, 84 беттер.*
3. *Бабалар сөзі: Жүзтомдық. – Астана: Фолиант, 2012. Т.89. Аңыздық жырлар. – 2012. – 432 б. – 258, 260-265 беттер.*
4. *Әлемдік философиялық мұра. Жиырма томдық. 4-том. Әл-Фараби мен Ибн Сина философиясы. – Алматы: Жазушы, 2005. – 568 бет. – 165-166, 167 бб.*
5. *Әдеби жәдігерлер. Жиырма томдық. 5-т.: Жүсіп Баласағұн. Құтты білік / Көне түркі тілінен аударып, алғы сөзі мен түсініктерін жазған А.Қ.Егеубай. – Алматы: Таймас баспа үйі, 2007. – 536 бет. – 54-55, 60, 80.*
6. *Ә. Бөкейхан. Таңдамалы. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1995, 414 б.*
7. *Қыр баласы (Ә. Бөкейхан). Қазақ депутаттары // Қазақ, №235, 04.07.1917 жыл. Орынбор.*
8. *Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар // akorda.kz*
9. *Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2015 жылғы 30 қараша // akorda.kz*
10. *Қазақстан Республикасының мемлекеттік сәйкестілігін қалыптастыру тұжырымдамасы туралы. ҚР Президентінің Өкімі. 1996 жылғы 23 мамыр, № 2995.*
11. *Қазақстан Республикасы // akorda.kz*
12. *Мемлекет басшысының «Ұлт жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол»*

мақаласы // akorda.kz

13. Қазақстанның демографиялық жылнамалығы. Астана, 2016 // www.stat.gov.kz
14. Назарбаев Н. Үздік отыздыққа апарар «100 нақты қадам» (толық мәтін) // bnews.kz
15. Қазақстандағы ұйғыр диаспорасы // abai.kz
16. Қожаханова Қ. Қазақстандағы көп этнос қалай қалыптасты? // abai.kz
17. Бурханова Н. Үш тілді білу – заман талабы // eI.kz
18. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар.
19. Нұрсұлтан Назарбаев. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Егемен Қазақстан. 12 сәуір 2017 жыл // egeten.kz.

МЕКТЕПТІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҮДЕРІСІНДЕГІ – «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Е.І. Іргебай

Әлкей Марғұлан атындағы № 40 орта мектебінің директоры, Астана қ.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев 2014 жылғы Қазақстан халқына арнаған Жолдауында «Біз үшін болашағымызға бағдар етіп ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы... Ендігі ұрпақ - мәңгілік қазақтың перзенті. Ендеше, қазақ елінің ұлттық идеясы – «Мәңгілік ел», - деп айтты.

«Қазақстан – 2050» стратегиялық Жолдауында ұлттық идеяны паш етті. Көне түрік заманынан бері жалғасын тауып келе жатқан азаттық философиясы мен «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын алға тартты. Сөйтіп, өз жолының анық, мақсатының айқын екенін тағы бір көрсетті. Қазақтың ұлттық идеясы – «Қазақ мемлекеті» ұғымын сөз етті.

«Мәңгілік Ел» идеясы халықтың назарын өзіне аударып, дүйім жұрттың көкейіндегісін дөп басып, қозғау салды. «Мәңгілік Ел» идеясының тарихтан бастау алатындығы да белгілі.

«Мәңгілік Ел» сөзі біздің тамыры тереңде жатқан түп тарихымыздан алынғанын дәлелдеп жатудың өзі артық. Десек те, бірер мысал келтіре кетсек. Мәселен, тарихшы М.Қойгелдиев: «...Қытай мемле-

кетімен арада болған мың жылдық тартыс түркілер үшін «тұтас түркі елі» концепциясының өмірге келуімен аяқталған еді. Түркілердің бұдан былайғы кезеңдегі тағдыры үшін бұл нәтиже қытай қабырғасын тұрғызудан кішкене де кем емес-тін», – деп ой қорытса, тарихшы С.Шілдебай: «Қытайдың дегеніне көнбеу үшін ұлттық идея – «тұтас түрік елі» идеясы қалыптасты. Бұл идеяның негізін Құтлығ, Білге қаған, Күлтегін, Тоныкөк және Иоллығтегін сияқты көктүріктер қалап, Көк Тәңірге бас ие отырып биікке ұмтылуды, яғни өршіл философияны таратты. Яғни, Фридрих Ницшенің «Ерік» философиясындағы билікке ұмтылу мәселесі сол VIII ғасырда-ақ қозғалыпты. Түріктердің мәңгілік мақсат-мұраттарын көздейтін «Тұтас түрік елі» идеясын насихаттайтын «Тоныкөк», «Күлтегін» жазбаларының өзін осы идеяны мәңгі көк түріктің ұрпақтарына қалдыру үшін Иоллығтегін тасқа қашатып жаздырды. Бұл – азаттық пен ерлік философиясы!», – дейді.

М. Жолдасбеков: «Біздің тарихтан да, Құраннан да білетініміз мәңгілік тек Аллаға тән. Алладан басқа жер бетінде, аспан астында мәңгі ештеңе болмайды. Бірақ бізге адаспай жүретін идеология керек.

Қазақтың ендігі ұлттық идеологиясы осы «Мәңгілік Ел» деп ойлаймын. 2050 жылы біз «Мәңгі Ел» бола саламыз деп ешкім кесім жасай алмайды. Елбасы оны айтып отырған жоқ. Қазақтың түпкі арманын меңзеп отыр».

Мемлекетіміздің болашағын дұрыс бағдарлап, қазіргі замандағы даму үрдістерінен қалып қоймай, әлемдегі өзіміздің лайықты орнымызды иеленуге тиіспіз. Енді бұдан былай тәуелсіздігімізді, мемлекеттігімізді сәт сайын нығайта беруіміз керек. Идеологиялық жұмыстарды жетілдіріп, халқымызды Мәңгілік Ел идеясына жұмылдыруымыз қажет. Негізі, еліміз тәуелсіздік алған жылдардан бергі басты мақсатымыз – Мәңгілік Ел құру болатын.

«Мәңгілік Ел» идеясын іске асыруда, оқушылар жүрегіне жарқын болашағымызға деген зор сенім мен елімізге деген шексіз сүйіспеншілік орнатуда білім беру мекемелерінің маңызы үлкен, жауапкершілігі жоғары.

21 ғасырдағы дамыған ел дегеніміз: денсаулығы мықты, білімді және белсенді азаматтар екені даусыз. Ол үшін мектеп қабырғасынан бастап салауатты өмір салтының мәнін насихаттап, денешынықтыру пәні сабақтарының сапалы өтуіне мән берілуі керек. Болашақ ғалымның іргетасы мектеп қабырғасында қаланатыны дәлелдеуді қажет етпейтін аксиома. Сондықтан да мектептің оқу-тәрбие үрдісінде білікті ұстаздардың орыны ерекше. Елбасымыздың жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек деген ойы – барлық мектептердің материалдық-техникалық базасын заманға сай жасау керектігін талап етеді. Зияткерлік мектептерде жинақталған озық ойлар мен тәжірибені еліміздің мектептеріне тарату үшін көптеген дайындық жұмыстары жүруі керек.

«Мәңгілік Ел» идеясында ұлттың рухани жаңғыруына баса көңіл бөлінгені айқын. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық», - деп тағы бір мақсатты айқындап, сол мақсатқа жетуде қазақ халқының рөлін көрсетіп, алдағы уақытта

біздің мемлекетімізге жаңа қазақстандық патриотизмге негізделген Қазақ тілді мемлекет болатынын айтқан болатын.

Жастар арасындағы патриоттық сезімді қалыптастырудың бірден-бір жолы – мемлекеттік тіл екені белгілі. Елбасы «Ана тіліміз Мәңгілік елімізбен бірге Мәңгілік тіл болды!», - деген болатын.

Бүгінгі ақпараттық технологияның қарқынды дамуынан туындаған жаһандану үрдісінде ұлттық ерекшеліктерді сақтауда әсершіл жас буынға ең керегі ұлттық рух екендігі белгілі. Ал ұлттық рухтың қайнар көзі – қазақтың қазыналы тарихы мен салт-дәстүрі және ұлы тұлғалары. Осы мақсатта мектебімізде «Ұлылықты ұлықтау – ұрпаққа ұлағат» жобасы жасалып жүргізілуде. Жобада Сақ, Ғұн, Түркі заманын бергі тарихи ұлы тұлғалардың есімдері аталып, сіңірген еңбектері жазылған.

Республика көлемінде тарихи тұлғалардың өмірін, елге сіңірген еңбегін, қоғамға қосқан үлесін ұрпаққа таныту мен насихаттау барысында көптеген жұмыстар жүргізілуде. Бірақ бұл шаралардың басым көпшілігі бір жолғы науқанмен шектеледі, ары кетсе мерейтойға байланысты бір жылдың көлемінде ғана жүргізіледі. Соған соң көмескілене береді, жүйелі бірізді жүргізіліп жатқан шаралар аз. Осындай олқылықтарды жоюда «Ұлылықты ұлықтау – ұрпаққа ұлағат» жобасы аясында Әлкей Марғұланның тұлғалық қасиетін жас ұрпаққа танытуда жүйелі жұмыстар жүргізу үшін «Әлкей Марғұланның өмірі мен шығармашылық қызметі арқылы жан-жақты дамыған толерантты тұлғаны тәрбиелеу» тақырыбында арнайы бағдарлама әзірленіп, сол бойынша жұмыс жүргізілуде. «Ұлылықты ұлықтау – ұрпаққа ұлағат» жобасы аясында «Әлкей Марғұланның өмірі мен шығармашылық қызметі арқылы жан-жақты дамыған толерантты тұлғаны тәрбиелеу» бағдарламасы мектептің оқу-тәрбие үрдісіне енгізілді:

- Әлкей Марғұланның мұрасын оқып-үйрену мақсатында «Әлкей Марғұланның мұрасы – ұлттың рухани байлығы» атты конференция өткізіледі;
- мектептегі оқу-тәрбие жұмыстары

ұлттық тәлім-тәрбиеге бағытталды;

- «Әлкей Марғұлан ізімен» туристік-өлкетану экспедициясы жұмыс істейді;
- Марғұлантану курсының жұмысы жүйеленіп, бағыттары анықталады;
- «Марғұлантану әліппесі» танымдық жинағы құрастырылады;
- тұлғаны таныту мақсатында «Әлкей Марғұлан музейі» ашылады;
- оқушылардың шығармашылығын дамыту мақсатында «Марғұлан» журналы шығарылуда;
- «Марғұлан олимпиадасы» өткізіледі;
- «Марғұлан сыйлығының» ережесі әзірленіп, тағайындалды.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет – өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін ел тарихындағы ұлы тұлғалардың азаматтық бейнесі арқылы жан-жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени – ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз.

Қазақстанның болашағын тәрбиелеп отырған ұстаздар қауымы «Мәңгілік Ел» идеясының түйінді ойларын назарға ала отырып, сапалы жұмыс істеуге барлық күшіміз бен жігерімізді салуымыз керек.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ИМИДЖЕВОГО ПРОЕКТА «МОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ КАПИТАЛ» В РАМКАХ РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»

С.В. Семенихина, И.В. Романенко

КГУ «НИСЦ РО «Восток» для одарённых детей» УО ВКО

Кардинальная модернизация системы образования Республики Казахстан, адаптированная к современным вызовам общественного развития, потребовала концептуально новых подходов к проблеме патриотического воспитания учащейся молодежи. Укрепление казахстанской идентичности на принципах гражданской зрелости, толерантности и приобщения к общенациональным ценностям приобрело масштаб государствообразующей составляющей.

Приоритетным направлением деятельности школы КГУ «НИСЦ РО «Восток» для одаренных детей» УО ВКО с момента ее открытия стала образовательная траектория для одаренных детей с нестандартным мышлением, высокой познавательной активностью, потребностью в интеллектуальной нагрузке.

Профессионализм педагогов школы, направленный на создание инновационных образовательных услуг, привел коллектив кафедры гуманитарных дисциплин к разработке такого имиджевого проекта, который позволит максимально раскрыть полилингвальный потенциал учащихся. Определяя концепцию конкурса, инициативная группа при поддержке научного консультанта в лице вузовского ученого руководствовалась линией Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева: «Только радикальная смена парадигмы, ...существенная смена типа мышления современных субъектов мирового политико-экономического пространства может привести к ...построению Нового мира и Нового порядка» [1].

Результатом поиска продуктивной модели, гарантирующей формирование ка-

чественно нового восприятия учащимися исторических событий, памятников культуры, стала идея интегрированного конкурса «Мой лингвистический капитал». Заглавие конкурса – президентская формула амбициозной модели успешного гражданина Республики Казахстан. Содержание конкурса включает известный в педагогике прием интегрирования школьных предметов и потребность молодого государства в полиязычных специалистах по всем направлениям науки и отраслям экономики.

Закон «Об образовании» Республики Казахстан (2007 г.) одной из приоритетных задач системы образования выдвигает овладение гражданами Республики государственным, русским и иностранным языками, приобщение их к достижениям отечественной и мировой культуры, изучение истории, обычаев и традиций казахского и других народов республики. Экспериментальное внедрение полиязычного обучения учащихся (изучение истории Казахстана на казахском языке, математики и биологии – на английском) осуществляется в нашей школе с сентября 2007 года. Интеллектуальный конкурс «Мой лингвистический капитал» стал логическим продолжением в развитии данной образовательной траектории. Непосредственное участие молодежи в продвижении культурного наследия страны отвечает критериям государственного патриотического проекта «Мәңгілік Ел».

В соответствии с разработанным Положением конкурс был запущен в 2015 году как областной, ориентированный на учащихся основного звена. Три этапа соревнований включали как командное участие, так и индивидуальный результат каждого. По решению организаторов и разработчиков для проведения Конкурса определяется конкретная патриотическая тематика. В первый год ею стала личность и судьба известного казахского поэта, философа, мыслителя Абая Кунанбаева, 170-летие которого отмечала вся страна. Во второй год содержание конкурсных заданий составляла творческая биография детского советского классика, писателя-земляка А.М. Вол-

кова (к 125-летию со дня его рождения). В третий год – один из этапов конкурса был посвящен творчеству первого казахстанского ученого-просветителя, этнографа Шокана Уәлиханова.

Конкурсы проведены при поддержке и участии Управления по развитию языков ВКО, Восточно-Казахстанского Государственного университета им. С.Аманжолова, Консульства Российской Федерации в Усть-Каменогорске. Представители названных учреждений выступили и официальными учредителями призового фонда конкурса: все участники получили сертификаты, призы – кубки, грамоты и подарочные книги с диском на английском и казахском языках, руководители команд – благодарственные письма.

Прогнозируемые результаты по факту реализации инновационного проекта были соотнесены с результатами мониторинга количества учащихся, роста интереса к конкурсу со стороны команд-заявителей. Если в первый год проведения конкурса приняли участие только команды школ деятельности типа обучения, то на третий год участниками также стали команды школ области. Высокая оценка профессиональных экспертов – членов жюри – касалась выявленного уровня информационно-языковой компетенции учащихся, что демонстрирует осознание ребенком необходимости углубленного и профессионально ориентированного изучения языков, мотивирует детей на дальнейшее совершенствование языкового мастерства. В качестве общественного резонанса на имиджевый проект послужили статьи Светланы Абеновой в «Казахстанской правде» и Владимира Владимировича в «Рудном Алтае».

Уникальная площадка образовательной деятельности школы КГУ «НИСЦ РО «Восток» для одаренных детей» УО ВКО создает благоприятные условия для реализации разнообразных полилингвальных диалогов. Представленный имиджевый проект, на наш взгляд, выступает инновационным продуктом, отвечающим современным требованиям государственной политики в

рамках стратегии патриотического воспитания «Мәңгілік Ел». Языковая культура, в которой формируется потенциал интеллектуальной нации, – маркер социально-политической успешности, показатель зрелости и культуры казахстанца. Как отметил в Послании народу Казахстана (2012 год) Президент страны Н.А. Назарбаев: «Одной из ценностей и главным преимуществом нашей страны является многонациональность и многоязычие» [2].

Приобретенный опыт организации интегрированного имиджевого проекта и продуктивность выбранного формата конкурса «Мой лингвистический капитал» по-

служили стимулом для дальнейшего содержательного наполнения. Так, в следующем году разрабатываются дополнительные задания по ораторскому мастерству: «Аукцион речевых штампов» и «Накопительный бонус».

Формирование лингвистического капитала молодого поколения казахстанцев в ходе учебного процесса непосредственно связано с их подготовкой к жизни в формате глобальной цивилизационной коммуникации. Именно национальная интеллигенция, справедливо считает Лидер нации, должна стать ведущей силой в укреплении наших общенациональных ценностей.

Список литературы:

1. Назарбаев Н.А. Семь простых вопросов и бесконечно сложные ответы о мировом кризисе// Казахстанская правда. – 19.02.2009.
2. Послание Президента Н.А. Назарбаева народу Казахстана, 2012 г.

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ТІЛ МЕН МӘДЕНИЕТ, ТАРИХТАҒЫ ОРТАҚТЫҚ

Ә.Ж. Нұржанова

Шоғы батыр атындағы №5 орта мектеп, Мұнайлы ауданы, Маңғыстау обл.

«Мәдениет – ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты. Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады.

Сөйтіп, тек өзінің ұлттық төл мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады»

Н.Ә. Назарбаев

Қазақ халқы көп ғасырлық тарихы бар, әлемдік өркениет қазынасына енетін мәдени құндылықтардың иесі болып табылады. Ескерткіштердің көптүрлілігі мен саны бойынша Қазақстан басқа елдермен терезесі тең және ашық аспан астындағы өзіндік мұражай болып табылады.

Демек, рухани бірлікті нығайтуға ықпал ететін күш – мәдени тәуелсіздік. Бұл салаға тіл, дін, мәдениет, өнер, әдебиет құндылықтары кіреді. Елбасының «Мәңгілік Ел» идеясының астарында бақытты ел

болуға қол жеткізудің ұлы мұраты жатыр. Мәңгілік дегеніміз – ұлттық бірлік, зайырлы қоғам құру, яғни тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы. Ал осы үш саланың толық ортақтығына түбегейлі қол жеткізу үшін ауызбіршілік, ұлт мүддесі жолындағы ар мен жан бірлігі ауадай қажет. Елбасы көтерген осы мәселелер бүгін де, ертең де өзектілігін жоймайтыны анық.

Тарих – шындыққа айналған тағдыр. Алтын тақта отырып билік жүргізген айбарлы қағандар мен абыздар «Мәңгілік

Ел» орнатуды армандады. Көне тарихтан бастау алған ұлттық идеямыз қазірде тарихи сабақтастықты бастан кешіріп, тәуелсіз мемлекетіміздің рухани тұрғыдан тұрақты даму ресурсына айналып отыр. Оны Елбасының жария еткен 2015 жылға арналған Жолдауында айқын көрсетіп берді: «Біздің жалпы ұлттық идеямыз – Мәңгілік Елді басты бағдар етіп, тәуелсіздігіміздің даму даңғылын Нұрлы Жолға айналдырдық. Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі» дей келе, «Мәңгілік Елдің» жеті басымдығына назар аударуды ұсынды. Соның ішіндегі алтыншы басымдық, бұл – тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы; «Өз тарихын, өз философиясын білмейінше және оған белгілі бір көзқараста болмайынша ешқандай да мәдениеттің дамуы мүмкін емес», - дейді көрнекті түркітанушы ғалым Л.Н.Гумилев. Шындығында, өз елінің тарихын, философиясын білу, ұлттық құндылықтарын зерттеу, солар арқылы ұлттық идеологияны қалыптастыру, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеу, оны ұрпақ санасына сіңіру елдің, ердің басты мұраты.

Тарихты қашанда халық жасайды. Халықтың үні, ұлттың тілі мен ділі, Мәңгілік Елдің бастауы – азаттық, теңдік, бостандық, береке-бірлік, бақыт, ризашылық сынды сезімдермен байланысты. Күлтегін бабамыз «Тату елге тыныштық пен тоқшылық нәсіп» болатынын өсиет етіпті. Мәңгілік Ел болудың астарында ұлтының тарихы мен мәдени тәуелсіздікті дәріптеу жатыр. Сол арқылы келер ұрпақ мәңгілік елге айналды.

Ұлттық санамыз саяси өрісіміз сілкініс жасап, өрлеу жолына түскенде біздің кім екенімізді, ата-бабамыздың қандай болғандығын, ұлан байтақ өлкені қалай қорғағанын, бостандықты қалай аңсап, қалай қастерлегенін, кешегі тектілердің ұрпағы екендігімізді ұғынып, келешекке жеткізу парызымыз. Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында жатқан ұлттық тәрбиенің озық әрі өнегелі дәстүрлерін, асыл қасиеттерін оқушылардың бойында қалыптастыру, этнопедагогика материалдарын ұтымды пайдалану – аса маңызды міндеттердің бірі.

Еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бүгінгі күні қазақ халқының ұлттық мәдениетінің қайта өркендеу жағдайында жеткіншек ұрпақты ұлттық дәстүрлерде тәрбиелеудің қажеттігі туды. Қай заманда болсын жас ұрпақтың өнеге тұтар өзіндік ұлттық тәлім-тәрбиесі болатындығы белгілі. Тәуелсіз Қазақстан Республикасының болашақ ұрпақтарының сана-сезімін, ұлттық психологиясын, оның ерте замандағы ата-бабалар салт-дәстүрімен сабақтастыра тәрбиелеу қазіргі күннің ең өзекті мәселесі екендігін өмірдің өзі көрсетіп отыр.

«Мәңгілік Ел» жалпы Қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі арманы болатын. Әлеуметтік маңызы зор құндылықтың мән-мағынасын ұғындыру, баланың санасына, сезіміне, түйсігіне, мінез-құлқына әсер ететіндей дәрежеге жеткізу ұстаздық шеберлікті қажет етеді.

Қазақ әдебиеті сабағында оқушылардың дүниеге ғылыми көзқарасы қалыптастырылады, адамгершілікке, имандылыққа, ізгілікке тәрбиеленеді, отаншылдыққа, өзге ұлт өкілдерін құрметтеуге, сыйлауға яғни халықтар достығына, бейбітшілікті сақтауға, туған жерін сүйе білуге тәрбиеленеді. Мен өз тәжірибемнен қазақ әдебиеті сабақтарында оқушыларды ұлтжандылыққы тәрбиелеудің мынадай жолдарын ұсынар едім:

- халықтың алдыңғы қатарлы дәстүрлерін нақты мысалдармен ашып көрсету;
- халықтар тағдырының ортақтығына, әдет-ғұрыптарының, салт-дәстүрлерінің ортақтығына назар аудару;
- көрнекі қайраткерлердің де, қарапайым халық өкілдерінің де тарихтағы, халық алдындағы қызметін, еңбегін көрсету;
- туған өлке материалдарын тиімді пайдалану;
- отансүйгіштік сияқты тамаша қасиеттерді өркендетуге байланысты мемлекет пен үкімет тарапынан қабылданған құжаттарды пайдалану.

Ұлы тұлғалардың қаһармандық жолдары жайында жазылған көркем шығармалар бүгінгі жас ұрпақты патриоттық тәрбиеге

баулудың темір қазығы деп сенімді түрде айтуға болады. Сабақта ағымдағы жылдары болып жатқан басты қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық, мәдени саладағы маңызды жаңалықтарды, жетістіктерімізді кеңінен әңгімелеп, пікірталас, зерттеу, жобалау әдістерін қолданып өткізу оқушының танымдық қабілетімен өз тарихына деген қызығушылығын арттырады.

«Ел боламын десең бесігіңді түзе» деп М.Әуезов айтқандай, ел болашағы қазіргі жас жеткіншектердің қаншалықты білімді, тәрбиелі болуына байланысты. Осы мақсатта барлық жұмыстардың нәтижесін үнемі бағалап, зерттеп, қорытынды жасап отырудың маңызы зор. Әрбір оқушыға

өз мемлекетіне, оның бай тарихына, болашағына деген жауапкершілігін сезіндіретін әрекет жүйесін жасауымыз керек деп білемін. Өткен мен бүгінгіні таразыға сала алатын, келешегінің сабағын ертеңіне бағдар еткен рухтағы асқақ, жандары таза жастарды тәрбиелеу – бүгінгі күннің міндеті. Білімнің іргетасының беріктігі – болашақтың мықты болуына негіз. Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында оқушылардың елін, Отанын сүю сезімін қалыптастыру, ерлік рухын ояту- мұғалімінің басты парызы. Біздің міндетіміз – айқын, алған бағытымыз – дұрыс. Ендеше Тәуелсіздігіміз баянды, тұтастығымыз берік, елдігіміз мәңгі болсын!

РЕАЛИЗАЦИЯ ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»

Ж.А. Габдулина

КГУ «Детский дом города Петропавловска»

«Жизнь народа прирастает с каждым следующим его поколением. Поэтому нет мечты выше, чем мечта о Вечности Народа. «Мәңгілік Ел» – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности...»

Из выступления Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном Дню Независимости Республики Казахстан. 15 декабря 2014 года

В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины: благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне.

Сегодня Казахстан – состоявшееся государство, страна с большим геополитическим значением, чьи достижения и инициативы признаются мировым сообществом.

Наша страна имеет огромный потенциал и перспективы развития.

Одним из таких потенциалов, я считаю, ежегодное Послание Президента народу Казахстана.

Наши воспитанники ежегодно внимательно вместе с воспитателями слушают Послание Президента. Как патриоты своего государства им небезразлично будущее нашей страны. Они пишут свои отзывы и

поддерживают политику Президента. Мы воспитываем в детях Семь незыблемых основ Мәңгілік Ел.

Мәңгілік Ел – это Независимость и Астана, это Общенациональное единство, мир и согласие, это Светское Государство и Высокая Духовность, устойчивый экономический рост на основе инноваций, это Общество Всеобщего Труд, это общность Истории, Культуры и Языка, это Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем.

Проблемы развития воспитания, несомненно, заслуживают пристального внимания, так как речь идет о завтрашнем дне Казахстана, ценностных ориентирах нашего общества, о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, творческом развитии, гражданском становлении подрастающего поколения. В детском доме проводится воспитательная работа по восьми направлениям концептуальной основы воспитания. Концептуальные основы учитывают особенности развития современного общества.

Особое внимание педагоги детского дома уделяют воспитанию в детях патриотизма, настоящей любви к Родине, почитание и уважение к традициям и обычаям народов, живущих на этой земле, что является залогом успеха государства.

Общечеловеческие и национальные ценности, являясь стержнем целостного педагогического процесса, пронизывают все направления воспитательной работы.

В стенах детского дома созданы все условия для формирования патриотизма и гражданственности маленьких граждан страны. Мы следуем принципу развития государственного языка как основы консолидации общества, трехязычия, как главного условия конкурентоспособности нации. Воспитанники с удовольствием изучают языки: государственный, русский и английский. Неоднократно являлись призерами и победителями городских и областных конкурсов. Принимают активное участие в Абаевских и Магжановских чтениях. На всех мероприятиях соблюдается

двуязычие, дети знают и исполняют Гимн страны. В семьях-отрядах ведутся беседы о государственных символах, их значимости для каждого казахстанца. Дети с желанием принимают участие в проведении государственных праздников, в семейных часах, беседах, круглых столах, где раскрывается идея Мәңгілік Ел. Особое внимание уделяется государственным праздникам: дню Первого Президента, дню Независимости РК, дню Конституции, дню столицы, празднику единства народа Казахстана. Достоянная встреча и проведение праздников является одним из воспитательных моментов, где дети узнают о нашем Президенте, об истории нашего государства, о достижениях и успехах за годы независимости. Ребята берут положительный пример с достойных граждан нашей Республики и сами стараются в будущем достичь определенных высот. Ежегодно в канун празднования Дня Победы детский дом посещают ветераны Великой Отечественной войны и ветераны труда. Благодаря таким встречам дети узнают историю своей страны и народа, учатся ценить и беречь мир, с уважением относиться к людям старшего поколения. Неоднократно проходили встречи с воинами-афганцами, которые рассказывали ребятам о героизме и смелости солдат. Укрепление национальной безопасности является священным долгом каждого гражданина, патриота своей страны. Многие наши выпускники-мальчики достойно несут службу в рядах казахстанской армии. Мы гордимся ими и считаем, что именно здесь, в детском доме, им были привиты чувства патриотизма и любви к Родине. В детском доме существует детская организация «Жас Ұлан», в ряды которой вступают самые лучшие ребята. Юноши неоднократно участвовали в областных военно-спортивных соревнованиях по военно-прикладным видам спорта «Жас улан», где занимали 1 и 2 места. В семьях – отрядах проводятся Круги радости и добра, юбилеи воспитанников, читательские конференции совместно с детской юношеской библиотекой, часы чтения, выставки книг. Ведется тесное сотрудничество и частые

встречи с военным институтом МВД РК, военкоматом и другими государственными учреждениями. В воспитании казахстанского патриотизма, любви к родному краю большую роль играют экскурсии в культурные центры г. Петропавловска, Алматы и Астаны (историко-краеведческий музей, музей изобразительных искусств, посещение кинотеатров, драмтеатров), посещения предприятий спонсоров АО «СевКазЭнерго», ТОО «Богатырский продукт», ТОО «Диканши», ТОО «Visavi company», КТ «Зенченко и К» и др.

Очень много проводится семейных часов общения, где дети изучают традиции и обычаи казахского народа. Результатом проведения семейных часов общения является выпуск методических сборников. Ежемесячно выпускается свой журнал «Жылы үйіміз», где ведётся страничка по направлению патриотического воспитания.

В детском доме проживают дети разных национальностей, но всех их объединяет любовь к земле, которая их взрастила. Ежегодно дети принимают участие в проведении праздника Наурыз мейрамы. Во дворе детского дома накрывается праздничный достархан с угощениями народов Казахстана, главной традицией праздника стало

приготовление на костре национального блюда Наурыз коже, горячих баурсаков и сладкого чая. Взрослые и дети, все как одна большая семья, могут почувствовать колорит праздника. Дети играют в национальные игры, поют песни и танцуют. Праздник проходит весело и оживленно.

Мы прошли великий путь свершений и сегодня с гордостью называем себя гражданами Независимого Казахстана – сильного и успешного государства. Мы воспитываем в детях высокие нравственные качества: патриотизм, гражданственность, доброту, отзывчивость, благодарность, ответственность, толерантность, чувства долга перед старшим поколением, любовь к родному краю, культуре, языку и обычаям, почитанию народных традиций, семейных ценностей. Это наш осознанный выбор во имя будущих поколений, благополучия и процветания народа Казахстана!

Мы, педагоги, видим в каждом ребенке личность с ее достоинствами и недостатками, по-родительски верим, что наши дети будут достойными гражданами, жить и трудиться на благо нашего государства. Пусть будет сильна наша единая нация – Мәңгілік Ел!

«ХИМИЯ» ПӘНІ БОЙЫНША ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ЖЕТІЛДІРУ АРҚЫЛЫ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕР ҚАЛЫПТАСТЫРУ

А.К.Баешова, А.О.Едигеева

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының ресми түрде Болон декларациясына қосылуы туралы айтылған. Білім алушыларда әртүрлі пәндерді оқыту нәтижесінде қалыптастырылатын құзіреттіліктерді айқындайтын Дублин дескрипторларының мазмұны келтірілген. «Жылу энергетикасы» мамандығында оқитын студенттер үшін химия пәні бойынша қойылатын зертханалық жұмыстарды жетілдіру жолдары баяндалған.

Аннотация. В статье приведены сведения об официальном присоединении Республики Казахстан к Болонской декларации. Описано содержание Дублинских дескрипторов, определяющих компетенции, формирующиеся у обучающихся в результате преподавания различных дисциплин. Приведено описание способов совершенствования лабораторных работ по химии для студентов, обучающихся по специальности «Теплоэнергетика».

Abstract. There is given an information on the official accession of the Republic of Kazakhstan to the Bologna Declaration. It describes the content of the Dublin descriptors that determine the competences that are formed in students as a result of teaching different disciplines. A description is given of methods for improving laboratory work in chemistry for students enrolled in the specialty «Heat power engineering».

Тірек сөздер: құзіреттіліктер, зертханалық жұмыстар, химиялық ток көздері, қорғасын, алюминий.

Ключевые слова: компетенции, лабораторные работы, химические источники тока, свинец, алюминий.

Key words: competence, laboratory works, chemical sources of current, lead, aluminum.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында білім беру жүйесі, оның ішінде Жоғарғы оқу орындарындағы білім беру жүйесі айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Атап айтқанда, 2010 жылғы наурыз айында Қазақстан ресми түрде Болон декларациясына қосылды, Жоғары білім берудің еуропалық аймағының 47- мүшесі атанды, сонымен бірге еуропалық білім беру кеңістігінің толық құқылы мүшесі ретінде танылды. Орталық Азия мемлекеттері ішінде Қазақстан Болон декларациясына қосылған алғашқы ел болып танылады. Болон процесіне қосылғаннан кейін Қазақстандық жоғары оқу орындарының қазіргі таңда әлемнің 650 университеті қол қойған Университеттердің Ұлы Хартиясына қосылуы

да орын алды. Осыдан кейін елімізде білім беруді Еуропа стандарттарына жақындату үшін мүмкіндіктер туындады. Аталған Ұлы Хартияға 60-тан аса қазақстандық университеттер қол қойды. Білім беру жүйесінің құрылымы түбегейлі өзгерді, енді Болон декларациясының принциптері бойынша мамандарды дайындау үштік модель бойынша іске асырылуда: бакалавр – магистр – PhD доктор. Оқытудың жаңа түрлері орын ала бастады, кредиттік технология енгізілді, сонымен қатар қос дипломды білім беру, қашықтықтан оқыту жүзеге асырылады [1].

Аталған өзгерістер шеңберінде жоғары оқу орындарының оқытушы-профессорларының алдына жаңа міндеттер қойылды, бұлар: оқу процесіне озық технологиялар

енгізу, Дублин дескрипторларына сәйкес модульдік білім беру бағдарламаларын, силлабустарды әзірлеуді жүзеге асыру. Сапаның Біріккен бастамасының (JGI) Дублин дескрипторлары алғаш рет 2002 жылдың наурыз айында қабылданған еді. Дублин дескрипторларының [2] толық жүйесіне тоқтап өтейік.

Жоғары білімнің қысқартылған циклін аяқтағанды айқындайтын біліктіліктер (бірінші цикл шеңберінде) келесі студенттерге беріледі, егер олар:

- білім алу саласында жалпы орта білімге негізделген және әдетте жоғары типтегі оқулықтардың деңгейіне сәйкес келетін деңгейдегі білім мен түсінушілікті көрсете алса; мұндай білім кәсіби саланың немесе кәсіптің түрінің, іс-әрекеттің шеңберінің немесе кәсіптің, жеке дамудың және бірінші циклді аяқтау мақсатында білім алуды жалғастырудың негізін қалайды;

- білімі мен түсініктерін өз кәсібі үшін пайдалана білетін болса;

- айқын белгіленген нақты және абстарктты проблемаларды шешуге қажет мәліметтерді табуға және пайдалануға қабілеттілік танытса;

- өз түсініктері, дағдылары және іс-әрекеттері жөнінде әріптестеріне, басшыларға және тұтынушыларға хабар бере алса және олармен осы негізде араласуға қабілетті болса;

- белгілі дәрежеде өз бетінше білім алуды жалғастыруды қамтамасыз етуге жеткілікті білім алу дағдыларын игерсе.

Осы аталған өзгерістерге орай, бүгінгі күні жоғары оқу орындарда, оның ішінде әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінде Дублин дескрипторларына бейімделген құзіреттіліктерді айқындау аса өзекті мәселе болып табылады. Осыған байланысты, біздің жұмысымыздың мақсаты бакалавриатта жылу энергетикасы мамандығында оқитын бірінші курс студенттері үшін химия пәні бойынша зертханалық жұмыстарды жетілдіру арқылы құзіреттіліктер жүйесін қалыптастырудың жолдарын сипаттау болып табылады.

Дәстүрлі түрде 1 курс студенттері үшін химия пәнінде бірқатар зертханалық жұмыстар қойылады. Олар: химияның негізгі заңдары мен негізгі түсініктері тақырыбы бойынша «Көмірқышқыл газының молекулалық массасын тәжірибе арқылы анықтау», «Магнийдің эквиваленттік массасын анықтау». Химиялық кинетика және химиялық тепе-теңдік тақырыбы бойынша «Химиялық реакциялардың жылдамдығын анықтау», «Химиялық тепе-теңдік, Ле-Шателье принципі» жұмыстары қойылады. Химиялық процестердің энергетикасы тақырыбында «Химиялық реакциялардың энтальпиясын анықтау», «Тұздардың гидраттану энтальпиясын анықтау», «Нейтралдану энтальпиясын анықтау» жұмыстары қойылады. Сонымен қатар ерітінділер тақырыбы бойынша «Концентрацияларды өрнектеу тәсілдері», «Берілген концентрациялар бойынша ерітінділер дайындау», «Электролиттік диссоциация», «Күшті және әлсіз электролиттер», «Буферлі ерітінділер», «Тұздар гидролизі» жұмыстары қойылады [3,4].

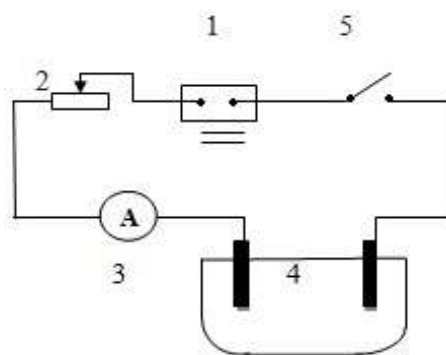
Ал химия пәнін мамандыққа бейімдеу мақсатында біз осы зертханалық жұмыстар қатарына «Тотығу-тотықсыздану реакциялары» тақырыбын кеңейте келе, «химиялық ток көздері» тақырыбына тоқтадық. Бұл тақырыпқа тереңірек тоқтаған себебіміз: қазіргі заманда энергия алу, энергияның дәстүрлі және баламалы түрлерін пайдалану тақырыптары өте өзекті болып табылады.

Көпшілікке мәлім: энергияның дәстүрлі түрлері: қазбалы байлықтарды (көмір, мұнай) жағу болса, дәстүрлі емес деп саналатын, бірақ ертеден белгілі су энергиясын, жел энергиясын пайдалану болып табылады [5]. Бүгінгі күні заман талабына сай энергияның жаңа түрлерін ойлап табу немесе белгілі болса да, кеңінен қолданылмай келе жатқан сутектік энергетика, химиялық ток көздері сияқты түсініктермен студенттерді кеңірек таныстыру өзекті мәселе болып көрінеді. Осыған орай, химия пәнінің зертханалық жұмыстарын жетілдіру бағытында «Химиялық ток көз-

дері» тақырыбына [6] «Қорғасын электродтарында белсенді қабаттар қалыптастыру» атты зертханалық жұмыс қойылды. Бұл жұмыстың мазмұны қорғасын аккумуляторында разрядтау-зарядтау жүргізуге негізделген.

1-суретте көрсетілген қондырғы жиналады. Электролизер ретінде көлемі 100 мл-ге тең, қақпағы бар шыны стакан қызмет етеді. Электролизердің қақпағына ауданы 30×40 мм-ге тең екі қорғасын пластинасы бекітіледі. Электролизерге тығыздығы 1,25 г/мл-ге тең күкірт қышқылы ерітіндісінің 50 мл-і құйылады, электролизердің қақпағы жабылады, демек, қорғасын пластиналары (электродтар) күкірт қышқылы ерітіндісіне батырылады. Қорғасын электродтары арасындағы потенциалдар айырмасы нөлге тең екеніне вольтметр арқылы көз жеткізеді. Осыдан кейін электродтарды сыртқы

тұрақты ток көзіне жалғайды. Бұл кезде пластиналардың полярлылығы маңызды емес. Тәжірибенің бірінші циклінде жүйе арқылы 15 минут бойы күші 0,6 А-ге тең ток жіберіледі. Осыдан кейін электролизер сыртқы ток көзінен ажыратылады. Вольтметр арқылы электродтар арасындағы потенциалдар айырмасы өлшенеді, осы мәнді жазып алу қажет. Осы тәжірибелік бөлімді жасап болғаннан кейін студенттер есеп беруі тиіс, сол кезде олар келесі сұрақтарға жауап береді: Тәжірибе жүргізу әдісін қысқаша сипаттаңыз; қорғасын аккумуляторын зарядтау және разрядтау кезінде оң зарядты және теріс зарядты электродтарда жүретін реакцияларды жазыңыз; қышқылдың берілген тығыздығына сәйкес ЭҚК-тің теориялық мәнін есептеңіз және оны өлшеген мәнмен салыстырыңыз.

1-сурет. Қондырғы схемасы: 1-тұрақты ток көзі, 2-реостат, 3-амперметр, 4-электролизер және қорғасын пластиналары, 5-қосқыш.

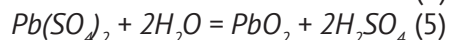
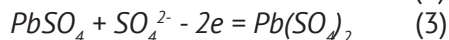
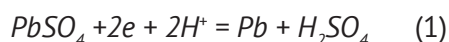
Ал енді осы зертханалық жұмыстың студент үшін, құзіреттіліктер қалыптастыру үшін маңызы және рөлі қандай? Осы мәселелерге зер салайық. Дублин дескрипторларына сәйкес, ең алдымен студенттерде когнитивтік, демек, білімдік құзіреттілік қалыптастыру қажет. Бұл тақырыпта, нақтырақ айтқанда, тақырып бойынша зертханалық жұмыс орындау үшін студент, ең алдымен, тотығу-тотықсыздану реакциялары тақырыбы бойынша мәліметтерді қайталайды, тотығу дәрежесі туралы түсінік, реакцияларды теңестіру, электр қозғаушы

күш, оны есептеу, тотығу-тотықсыздану реакцияларының жүру мүмкіндігі туралы деректерді міндетті түрде еске түсіреді және қайталайды. Бұл жағдай оның когнитивтік құзіреттілігін қалыптастырады. Ал, осы мәселелерді білгеннен кейін, студенттерде түсініктер қалыптасады, демек тотығу дәрежелерін білсе, ол реакцияны теңестіруді үйренеді, реакция теңессе, электр қозғаушы күшті есептеп, реакцияның жүру мүмкіндігін анықтайды. Қорыта айтқанда, тотығу-тотықсыздану реакцияларының заңдылықтарын түсіну, олардың

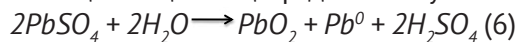
арасындағы байланысты түсіну, бір-біріне тәуелділігін ұғу, кейін осы тәжірибені сәтті өткізуіне жағдай жасайды. Демек, сәтті жүргізілген тәжірибе студент алған білімін және түсінігін көрсете алғаны туралы баяндайды.

Екінші ретте қалыптасуға тиісті құзіреттілік: бұл – функционалдық: жылу энергетикасы мамандығының базалық білімінің контекстіне химиялық ток көздері туралы жаңа білім енгізіледі. Химиялық заттардың тотығуы және тотықсыздануы нәтижесінде пайда болатын электр энергиясының түзілу жолын түсіндіруге қабілетті болу, осы үрдістің мазмұнын реакция жазу арқылы түсіндіру, осындай ток көзі болуға бейім басқа да реакцияларды ұсына білу, есептеулер жүргізу арқылы функционалдық құзіреттілік қалыптасады.

Біздің оймызша, жүйелік құзіреттілікті қалыптастыру зертханалық жұмысты орындағаннан соң, реакцияларды жазып, осы химиялық ток көзінде жүретін реакция арқылы қалай электр қозғаушы күштің түзілуін талдау арқылы іске асырылады. Жоғарыда баяндалғандай, электролизерге екі қорғасын пластинасы орналастырылады. Электролизерге күкірт қышқылы ерітіндісі құйылады. Бұл кезде қорғасын элементінің химиялық қасиетіне байланысты қорғасын пластиналарының беті қорғасын сульфатымен қапталады (айта кететін мәселе: өнеркәсіпте аккумуляторлар жасаған кезде қорғасын пластиналарының орнына бірден қорғасын сульфаты алынады). Ең алдымен осындай жағдайда электродтар арасында электр қозғаушы күштің жоқ екеніне көз жеткіземіз. Кейін электродтарды тізбекке қосып, суреттегідей ток жібереміз. Біраз уақыт өткеннен кейін (тәжірибеде 15 минут) 0, 6 амперге тең ток жіберіледі. Осыдан кейін тізбекті ток көзінен ажыратып, тағы да электр қозғаушы күштің мәнін өлшейміз және жазып аламыз. Демек, бұл тәжірибе қорғасын аккумуляторының моделін көрсетеді және оның зарядталуын сипаттайды. Әдебиет көздерінен [7] алынып, жүретін реакциялар жазылады:

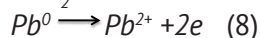
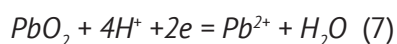

Реакцияның толық күйде жазылуы:

Жүретін реакцияларды түсіндіреміз: жүйе арқылы ток жібергенде, қорғасын электродының біреуі теріс зарядты, ал екіншісі оң зарядты болады. Теріс зарядты электродта тотықсыздану процесі жүреді (реакция 1). Бұл кезде электрод бетінде борпылдақ қара тұнба пайда болады, демек, қорғасын металдық күйге дейін тотықсызданды. (2-і реакция осы процестің иондық түрін сипаттайды). Оң зарядты электродта тотығу процесі жүреді, бұл кезде қорғасынның тотығу дәрежесі 4+-ке дейін өседі, түзілген сульфат сулы ортада қорғасын диоксидіне айналады. Электрод беті қорғасын диоксидімен қапталады. Осы реакциялар жүргеннен кейін жүйені ток көзінен ажыратқан кезде электр қозғаушы күштің пайда болғанын байқаймыз. Демек, қорғасын бетінде оксидтің қалыптасуы, аккумулятордың зарядталу процесін сипаттайды.

Зарядталу кезінде түзілген металл күйіндегі қорғасын разрядталу кезінде тотығады, ал қорғасын диоксиді тотықсызданады. Осының нәтижесінде жүйе ток көзі ретінде қызмет атқарады. Разрядталу кезінде жүретін реакциялар:

Реакцияның толық күйде жазылуы:

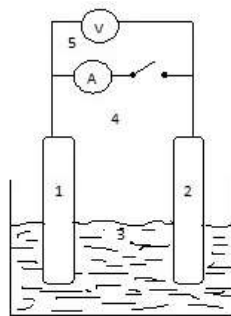

Осындай әрекеттер арқылы студенттерде көліктерде қолданылатын қорғасын аккумуляторлары жайлы жүйелі түсінік қалыптасады. Зарядталған аккумулятор көлік құралын жүргізуге мүмкіндік беретіні түсіндіріледі.

Білім беру барысында студенттерде әлеуметтік құзыреттіліктің де қалыптасуы аса маңызды рөл атқарады. Оның мәні өзінің жүргізген зерттеулері немесе тәжірибелері жайлы өз әріптестеріне және ғылыми қоғамдастыққа мәлімет бере білу, түсіндіре білу, диалогқа қабілетті болу және өз көзқарасын қорғай білу болып табылады. Біз осындай құзіреттілікті қалыптастыру мақсатында 1 курс студенттеріне жоба орындауға тапсырма бердік. Топ студенттерінің ішінен зерттеуге қабілеттілік танытатын 2 студентті таңдап алдық. Ең алдымен олар ашық басылымда жарияланған ғылыми мақаламен [8] танысты. Мақала мазмұны химиялық ток көзін алудың басқа жаңа әдісіне қатысты болды. Зертханалық жұмыстың тақырыбы «Алюминий және графитті пайдаланып химиялық ток көзін жасау» деп аталды. Студенттерге осы жаңа әдісті түсіндірдік және зертханада орындауды ұсындық. Оқытушының көмегімен ең алдымен зертханада қондырғы жиналды және тәжірибе орындалды. Мақалада айтылғандай, тәжірибе үшін қажетті құрал-жабдықтар айқындалды.

Тәжірибе бөлме температурасында электрод кеңістіктері бөлінбеген шыны ыдыста жүргізіледі. Темірдің екі және үш валентті тұздары ретінде – калий гексацианоферраты (II) - $K_4[Fe(CN)_6]$ және калий гексацианоферраты (III) - $K_3[Fe(CN)_6]$ қолданылды. Электродтар ретінде алюминий мен графит қолданылды, олар гальваникалық элемент ретінде қызмет атқарады және ерітіндіге батырылған кезде электр

қозғаушы күш пайда болады. Ал электролит ретінде жоғарыда аталған темірдің кешенді тұздары қосылған натрий хлориді ерітіндісі қолданылды. Электродтар вольтметрге тікелей жалғанып қойылды және электр қозғаушы күштің пайда болғаны байқалып, оның мәні өлшенді (2-сурет). Бірқатар уақыттан кейін тізбекке амперметр қосылып, қысқа тұйықталған токтың (ҚТТ) мәні өлшенді. Сонымен, жүйеде тотығу-тотықсыздануға қабілетті қосылыстар болған кезде, қолданылған электродтар жұбы химиялық ток көзі ретінде қызмет ете алатындығы көрсетілді. Химиялық ток көзінің пайда болуы ішкі тұйық тізбекте электродтарда орын алатын тотығу-тотықсыздану реакцияларының жүруіне негізделген: алюминий электроды тотығады (иондалады) немесе темір (II) иондарының тотығуы іске асуы мүмкін, ал пайда болған бос электрондар сыртқы тізбек арқылы графит электродына өтеді. Бұл электрондар графит электродында темір (III) иондарының тотықсыздануына қатысады. Бұл кезде алюминий электроды гальваникалық элементтің теріс полюсі қызметін, ал графит электроды – оң полюсі қызметін атқарады. Тәжірибе орындалып болғаннан кейін студенттер алынған нәтижелерді жазып алды және өздері химиялық ток көздері туралы қысқаша презентация дайындады. Сонымен қатар өз топтарында тәжірибені қайталап қойды және студенттерге түсіндірді. Міне осылай жоба жасау арқылы студенттерде әлеуметтік құзыреттілік қалыптастыруға болатыны көрсетілді.

2-сурет. Алюминий-графит электродтар жұбындағы электр тогының түзілу құбылыстарын зерттеуге арналған қондырғының схемасы: 1-алюминий электроды, 2-графит электроды, 3-натрий хлориді және темір (II) және (III) тұздары бар ерітінді, 4-амперметр, 5-вольтметр.

«Жылу энергетикасы» мамандығында оқитын студенттер үшін міндетті пән ретінде оқытылатын «химия» пәні бойынша зертханалық жұмыстардың мазмұны қарастырылды. Дәстүрлі түрде қойылатын зертханалық жұмыстар тізбесі келтірілді. Жұмыстар тізбесіне жаңадан екі жұмыс қосылды. Олар мамандыққа бейімделген «Химиялық ток көздері» тақырыбына арналған. Әдебиеттер көздерінен белгілі «Қорғасын электродтарында белсенді қабаттар қалыптастыру» атты зертханалық

жұмыстың қойылуы сипатталды және осы тәжірибенің Дублин дескрипторларына сай құзіреттіліктер қалыптастырудағы рөлі баяндалды. «Алюминий және графитті пайдаланып, химиялық ток көзін жасау» атты зертханалық жұмыс жаңа ғылыми жұмыс негізінде қойылды. Бұл жұмысты қою студенттерге жоба ретінде тапсырылғаны жөнінде және осының негізінде оларда әлеуметтік құзіреттілік қалыптасатыны туралы баяндалды.

Әдебиеттер тізімі:

1. www.zakon.kz; www.erasmusplus.kz; Диапазон, 12.03.2010.
2. Болонский процесс: европейские и национальные структуры квалификаций (Книга-приложение 2) / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И.Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 220 с.
3. Баяшова А.Қ. Жалпы химия (зертханалық жұмыстардың жинағы): оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 90 бет.
4. Баяшова А.К., Сулейменова О.Я. Химия: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 136 б.
5. Хван Т.А. Промышленная экология / Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 320 с.
6. Лабораторный практикум по общей и неорганической химии / Т.Г.Аминов и др.: под общей ред. В.М.Таланова, Г.М.Житного. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 411 с.
7. Глинка Н.Л. Общая химия: Учебное пособие для вузов / Под ред. А.И.Ермакова. – изд.30-е, исправленное – М.: Интеграл-Пресс, 2008. – 728 с.
8. Баяшов А.Б., Турлыбекова М.Н., Баяшова А.К. «Алюминий-графит» гальваникалық жұмындағы электр қозғаушы күштің түзілу заңдылықтары // Доклады Национальной академии наук Республики Казахстан, 2015. – Том 3. - № 301. – С.94-99.

ВЫСОКИЕ КОСМИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ – БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА

С.Ж. Амандыкова

ЕНУ им. Л.Гумилева, г.Астана

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның ғарыш бағдарламасын іске асыру еліміздің жаһандық әлемде жоғары технологиялық және бәсекеге қабілетті даму факторы ретінде қарастырылады.

Аннотация. В статье отражена космическая деятельность Казахстана как фактора высокотехнологичного и конкурентоспособного развития нашей республики в глобальном мире.

Abstract. The article reflects the space activity of Kazakhstan as a factor of high-tech and competitive development of our republic in the global world.

Тірек сөздер: ғарыштық зерттеулер және технологиялар, ғарыш инфрақұрылымын жаңғырту, бәсекеге қабілеттілік, ғарыш державасы, қызметтер ғарыш жүйелері.

Ключевые слова: космические исследования и технологии, модернизация космической инфраструктуры, конкурентоспособность, космическая держава, услуги космических систем.

Keywords: space research and technology, the modernization of the space infrastructure, competitiveness, space power, space systems services.

«К 2030 году Казахстан должен расширить свою нишу на мировом рынке космических услуг и довести до логического завершения ряд начатых проектов. Я имею в виду сборочно-испытательный комплекс космических аппаратов, космическую систему дистанционного зондирования, национальную систему космического мониторинга и наземной инфраструктуры, систему высокоточной спутниковой навигации» [1].

Послание Президента РК Н. А. Назарбаева народу Казахстана
«Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее».

В формате Послания Главы государства «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» новая концепция вхождения Казахстана в число 30 развитых стран мира, представленная Главой государства, открывает огромные перспективы для небывалого развития технического образования и науки в Казахстане [2].

18 июня 2006 года Республика Казахстан стала космической державой. В этот исторический день с космодрома Байконур был осуществлен запуск первого казахстанского спутника «KazSat». Произо-

шло это благодаря тесному и активному сотрудничеству двух государств: России и Казахстана.

В последние годы многократно возросла интенсивность казахстанско-российских контактов на высшем уровне практически по всему спектру межгосударственных отношений. Во многом благодаря этому сегодня активно решаются вопросы политического и экономического взаимодействия двух государств: полностью проведена делимитация общей границы, значительно активизировалось торговое и гуманитарное сотрудничество.

Отдельно следует отметить взаимодействие Российской Федерации и Республики Казахстан в области совместного освоения космического пространства, которое является одним из наиболее динамично развивающихся направлений сотрудничества. Освоение космоса занимает стратегически важное место в развитии Казахстана, является одним из основных ресурсов, что способствует вхождению республики в ряд мировых космических держав. На территории республики находится уникальное сооружение – космодром Байконур, который входит в число стратегически важных объектов страны. Отсюда в свой первый полет в космос отправился казахстанец [4]. При этом космодром Байконур является знакомым объектом сотрудничества и взаимоотношений между Казахстаном и Россией.

История Байконура началась еще в середине 50-х годов прошлого века, когда было принято решение о создании в казахской степи первого космического комплекса, хотя ни одна страна на Земле не имела опыта строительства подобных объектов. Космодром – сложнейшая в технологическом смысле конструкция – должен был быть построен в кратчайшие сроки в удаленном от промышленных центров районе. Обследовались Дальний Восток, Северный Кавказ и прикаспийские степи. В итоге выбор пал на Казахстан – район Тюра-Там, в который были направлены лучшие ученые и специалисты в области космических исследований.

Результатом кропотливых и титанических трудов ученых стало выведение на орбиту первого искусственного спутника Земли, полет первого космонавта планеты, первый выход человека в открытый космос, запуск к Луне и планетам Солнечной системы первых исследовательских автоматических станций. Тем самым космодром открыл новую страницу в истории человечества и мирового научно-технического прогресса. Байконур по сути стал первой космической гаванью Земли, и именно с ним неразрывно связаны наиболее впечатляющие достижения в области науки, техники, высоких технологий.

Казахстан, на территории которого полвека функционирует мощный космодром, наконец, сам хочет стать космической державой, занять достойное место в международной космической деятельности, ибо дальнейший рост без освоения космоса невозможен. Об этом ясно сказал Президент Нурсултан Назарбаев еще два года назад в своем Послании «К конкурентоспособному Казахстану, конкурентоспособной экономике, конкурентоспособной нации»: «Крайне важно перенести акцент с временных выгод от сдачи в аренду комплекса «Байконур» на реализацию совместных с Россией космических программ и проектов... Это будет способствовать развитию нашей космической науки и новых технологий» [6].

Конкурентоспособность – вот ключ к успешной интеграции Казахстана в мировую экономику и сообщество. Необходимо поступательное внедрение высоких технологий и поддержку инноваций. Новая государственная политика должна быть направлена на управление ростом и устойчивостью экономики Казахстана через диверсификацию, инфраструктурное развитие и создание основ высокотехнологичной индустрии. И, хочется выразить твердую убежденность в том, что создания основ высокотехнологичной индустрии сегодня можно достичь путем развития космической деятельности, реализации космической программы страны и внедрения космических технологий в промышленное производство. Как известно, освоение космоса и космические исследования относятся к одному из генеральных направлений научно-технической революции. Этому направлению предстоит внести фундаментальный вклад в развитие мировой экономики в XXI веке. Уже хорошо известно, что участие в космической деятельности в значительной мере определяет политический престиж современного государства, его экономическую, научно-техническую и оборонную мощь. Одновременно необходимо понимать, что космос – это далеко не только национальный престиж, хотя для нас сегодня и это важно. Космос – это

передовые технологии, это основа конкурентоспособности нашей экономики и безопасности, слагаемые национального успеха Казахстана, его путь в клуб высокоразвитых государств мира. Ведь космическая деятельность – это высокотехнологическое развитие национальной экономики и обеспечение ее конкурентоспособности, выполнение задач в сферах безопасности и обороны государства, создание мощного производственного потенциала и решение при этом социальных проблем [3].

Проектов у Казахстана достаточно много для осуществления интеграции в российские и мировые навигационные системы. А это значит, что самолеты на наших аэродромах будут приземляться в любую погоду, повысится безопасность полетов. Мы будем давать четкие координаты любых передвижных объектов: наземного транспорта, морских судов и др.

Создание научного аппарата для прогнозирования землетрясений, мониторинга радиоактивных заражений и решения других, жизненно важных для населения страны задач - следующий немаловажный проект. По этому поводу есть прямое поручение Президента. Спутниковые приборы позволяют осуществлять глобальное наблюдение Земли и отражать целый комплекс параметров, необходимых для прогноза, например, деформации земной коры, изменения температур, аномалий в электромагнитном поле. Если эти данные совмещать с показаниями наземных сейсмических станций, то надежность прогноза существенно повысится.

То же самое касается непрерывного радиозоологического мониторинга: наша земля содержит значительное количество радиоактивных отходов различного происхождения, и государственные органы должны вовремя узнавать обо всех подобных аномалиях.

Еще одна важная программа – создание командно-измерительного комплекса на базе оптических и радиотехнических средств полигона «Сары-Шаган». Сегодня над нами пролетает от шести до восьми тысяч спутников ежедневно, которые надо

отслеживать (мы думаем, что миру про нас ничего не известно, на самом деле все знают о нас все). Вопрос стоит так: уровень информированности нашего правительства, нашего государства должен соответствовать уровню информированности передовых стран, таких как США, Россия, европейские государства. Так что космос является инфраструктурой страны и большим источником бюджетных поступлений. Космос позволит сделать прорыв в области IT-технологий, подготовки кадров и перевода экономического развития на совершенно другой уровень.

Сегодня Казахстан имеет две орбитальные группировки космических аппаратов (КА) Казахстана: группировка из двух космических аппаратов (КА) связи «Казсат-2», «Казсат-3» и группировка из двух КА ДЗЗ «KazEOSat-1», «KazEOSat-2». Введены в эксплуатацию объекты наземной космической инфраструктуры - наземные комплексы космической системы связи «Казсат», наземные комплексы космической системы ДЗЗ и объекты системы высокоточной спутниковой навигации (СВСН).

Образован Национальный центр космических исследований и технологий (НЦКИТ). НЦКИТ реализовано 37 научно-исследовательских проектов, получено 5 патентов на изобретения. Выполнены опытно-конструкторские работы по разработке дифференциальных станций (ДС) и выпущена первая партия ДС в количестве 50 штук для СВСН РК, которые стали основой наземной инфраструктуры системы высокоточной спутниковой навигации (СВСН) РК.

Международное сотрудничество в области исследования и использования космического пространства в мирных целях установлено с такими ведущими космическими державами, как Россия, Украина, Франция, Германия, Китай, Индия, Великобритания, Италия, Япония, Южная Корея, Израиль. Был разработан проект Закона Республики Казахстан «О космической деятельности», который был подписан Президентом страны 6 января 2012 года.

Казахстан сделал огромный шаг в развитии высокотехнологичного и наукоемкого сектора экономики – космической отрасли. Создана современная космическая инфраструктура, обеспечен прорыв в разработке отечественных образцов космической техники и технологий. Ведется большая и интенсивная работа по эффективному использованию созданной современной космической инфраструктуры для решения задач отраслей экономики страны, для удовлетворения ее растущего

спроса на продукты и услуги космических систем [4].

Совершенно очевидно, что космическая деятельность – это фактор высокотехнологичного и конкурентоспособного развития нашей республики в глобальном мире. Реализация космической программы в Казахстане должна дать сильный импульс решению задач, обозначенных в Послании Главы государства народу Казахстана, по развитию индустриально-инновационного сектора экономики страны [5].

Список литературы:

1. *Послание Президента РК народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее».*
2. *Образовательный портал Каз НИТУ им. К.И. Сатпаева.*
3. *Тастенов С.А., «Космическая эра Казахстана», (http://www.kondor-tour.kz/kaz_kosm_era_kaz)*
4. *http://lenta.inform.kz/ru/nazarbaev-i-kosmonavtika-dorogu-osilit-iduschiy_*
5. *Мусабаяев Т.А., Высокие космические технологии - в национальную экономику! // Казахстанская правда. - 2007. - 12 мая.*
6. *Туржанов С.А., «Космос будет неотъемлемой частью нашей жизни...», (https://www.kondor-tour.kz/kaz_kosm_era_kaz)*

АЛТЫНСАРИН АФОРИЗМДЕРІ

С. Оспанұлы, К. Мырзағалиева

Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.

Аңдатпа. Қазақ жазба әдебиетінің негізін салып, тілін дамытуда Ы.Алтынсариннің еңбегі зор. Қазақ тілін ұқыпты да шебер пайдалана білген ұлы ұстаздың көптеген қанатты, тапқыр, ұшқыр ойлы экспрессивті-эмоционалды сөздері қазір ел аузында жүр. Мақала авторлары ұлы ағартушының сол афоризмдерді өлеңдері мен публицистикалық шығармаларынан жинап, тұңғыш рет оқушылар қауымына ұсынып отыр.

Аннотация. Большой вклад в основании казахской письменной литературы развития внес И.Алтынсарин. Он весьма грамотно и профессионально пользовался казахским языком, и по сей день слова, имеющие экспрессивно-эмоциональные оттенки, множество метких, крылатых выражений великого учителя на устах народа. Авторы статей сделали большую работу, собрав из произведений и публицистических сочинений просветителя самые известные афоризмы и впервые предоставляют обучающимся.

Abstract. Y.Altynsarın made a great contribution to the founding of Kazakh written literature. He very competently and professionally used in Kazakh language, and to this day words that have expressive-emotional nuances, the many apt, eloquent expressions of a great teacher. The authors did a great job, gathered from the works and journalistic writings of the educator's most famous aphorisms and for the first time provide students.

Тірек сөздер: Ақыл, нақыл, өсиет, өнеге.

Ключевые слова: Ум, назидание, заповеди, мораль.

Keywords: Mind, edification, commandments, morals.

«Сөз» жеке тұрғанда күш-қуатсыз, қарапайым, ал алдына «жанды», «асыл», «қастерлі» немесе соңына «қадірлі», «маржан», «қасиетті» дегендерді қосып айтып көріңізші, мән-мағынасы күшейіп, жанданып кетеді. Бір сөз бір сөзге демеу, бір сөзді бір сөз жетелейді, бір сөзді бір сөз кестелейді, еркелетеді, айшықтайды. Керісінше алды-артына «жаман», «жалған», «лас» дегендерді қоссаңыз, сөз қадірі кеміп, сүмірейіп қалады. Бір сөз бір сөзге жау, бір сөзді бір сөз жоққа шығарып, кемітеді, келемеж етеді. Кез келген сөздің тағдырын шешетін алдындағы сөз бен соңындағы сөз. Сөздер де адамдар сияқты, сыйласатындары да, сиыспайтындары да бар.

Сөзден ой көп.

Жаратушы адамға ғана ақыл, ой, сана берген. Сөз анасы сол – ақыл, ой, сана. «Сөз қасиеті – көркемдігінде, ой-қасиеті –

шындығында» (Ғ. Мүсірепов). Жалған сөз – жарға жығып, жасытады, шынайы, жалынды сөз – жаныңа жарық, бойыңа шабыт беріп, рухыңды көтереді, көңіл-көліңді тасытады. Сөз ұсталары соққан қысқа да нұсқа ақыл, нақыл, өсиет, өнеге сөз- халық қазынасы, болашақ тәрбиешісі.

«Шешен сөз», «Көсем сөз», «Қанатты сөз», «Қара сөз»... Сол сөздердің патшасы – өлең, поэзия! (Абай). Поэзияны тудыратын – Ақын. Ақын қара сөзде де ақын. Сөз өнері қадірін білген ата-бабаларымыз бен кешегі ағаларымыздың эстетикалық, этикалық, психологиялық, сондай-ақ имандылық жайында айтқан ой-пікірлері қанатты сөздерге, мақал-мәтелдерге айналып, ел аузында жүруі сондықтан. Бұл үрдіс қазір де жалғасын табуда. Ғалым Қ. Өмірәлиевтің «Абай афоризмі» (Алматы: «Қазақстан», 1993.-128 б.) кітабы жарық көрді.

М. Әлімбаевтың өмір, өнер, өнерпаздар жайындағы нақылдары ақынның «Өмір, Өнер, Өнерпаз» (Алматы: Өнер, 1990-439-459 б.б.) кітабына енсе, Қ. Мырза-Әлидің «Алмас – жерде қалмас» атты нақылдар жинағы (Алматы: «Жазушы», 2000-112 б.) жеке кітап болып шықты.

1996 жылы жарық көрген М. Әлімбаевтың «Нақылдың төркінамасы» кітабының да оқушысына берер ғибраты мол. Ақын бұл еңбегінде өз нақылдарының туу тарихынан сыр шертеді. 2012 жылы «Алматыкітап» баспасынан Қ. Шаймерденұлының құрастыруымен «Қазақ афоризмдері» (Ақыл-ой антологиясы: бағзыдан бүгінге дейін) кітабы көркем безендіріліп оқушы қауымға ұсынылды. (Көлемі- 36.65 баспа табақ).

Қазақ афоризмдерінің бағзы замандардан бүгінге дейінгі әр алуан үлгілерін жинақтаған бұл антология – тарихи-философиялық зердеміздің көкжиегін кеңіте түсетін әрі ұлттық рухани болмысымызды тереңірек танып-білуге мүмкіндік беретін энциклопедиялық жинақтардың бірі.

Афоризм – көне грек тілі, «бүтіннің шағын бір бөлшегі», «фрагмент», «қысқаша анықтама» деген ұғымды береді екен. Афоризм – ұшқыр ой ұшқыны, аз сөзге көп мағына сыйдырып, өмірден түйген ой-пікіріңді, тәжірибеңді асырып айтпай, нақтылап, дәл, қысқа жеткізу. Афоризм – авторы бар, мақал-мәтелге жатпайтын жеке жанр.

«Афористиканың өміршеңдігі оның танымдық ерекшеліктеріне байланысты, - дейді Е. Шаймерденұлы, - ол белгілі бір рәміз, символ немесе нышандық белгі тәрізді, әлдебір уақыт желісіне көгенделіп қалмайтын еркіндігімен құнды. Афористика – өткен ұрпақтардың өмір тәжірибесін, мәдени және өркениеттік ой-қазынасын жоғалтып алмай, жаңғыртып, келер ұрпақ кәдесіне жаратуға мүмкіндік беретін бірден-бір тиімді тәсіл, ақыл-ой диалектикасының алтын көпірінің бірі» [1,8 б.].

Жоғарыда аталған жинақта жазба әдебиетіміздің атасы Ыбырай Алтынсарин афоризмдері жоқ екен. Ыбырайтанушы ғалым Әнуар Дербісәлин Ыбырайдың қа-

зақ тілін ұқыпты да шебер пайдаланғанын, сондықтан оның көптеген сөздері бүгінде халық ұғымына әбден сіңісіп кеткенін айттып, «Еңбек етсең – емерсің», «Еңбекпен табылған тамақ тәтті әрі сіңімді болады», т.б. сөздерін мысалға келтіреді [2, 171 б.]. Бұл пікірді бүкіл саналы ғұмырын Ыбырай Алтынсарин тілі мен стилін зерттеуге арнаған тілші-ғалым Секерхан Хасанова да қолдап, ұлы ұстаздың қазақ тілінің аясын кеңейтіп, эмоционалды экспрессивтік бояу, бейнелеу-мәнерлеу сияқты стильдік, шеберлік тәсілдерін ұтымды, көңілге қонымды пайдаланғанын нақты мысалдар арқылы дәлелдеп көрсетеді [3, 331 б.].

Шындығында да Ыбырай шығармаларында да афоризмге тән кестелеген нақыл сөз, авторлық тұжырым, шағын философиялық ой, тәжірибелік түйін, логикалық қисын, әлеуметтік-саяси, моральдік-эстетикалық көзқарас жиі ұшырасады.

Сондықтан да біз ұлы ағартушы шығармаларын тағы да бір сүзіп оқып, афоризмге жатады-ау деген ой-ұшқындарын назарларыңызға ұсынып отырмыз:

Аяңшыл ат арымас

Мал-дәулеттің байлығы

Бір жұтасаң жоқ болар.

Оқымыстының байлығы

Күннен-күнге көп болар.

Надандықтың белгісі-

Еш ақылға жарымас.

Жайылып жүрген айуандай,

Ақ-қараны танымас.

Жөн білмеген адамға

Қыдыр – ата дарымас.

Білмегенді білуге

Есті бала тырысқан,

Есер бала ұрысқан.

Ата-анаң қартайса,

Тіреу болар бұл оқу.

Қартайғанда мал тайса,

Сүйеу болар бұл оқу.

Қасіретсіз бұл дүниеде пенде болмас.

*Хан болсын, хакім болсын, бұлай болса,
Бір адым мен біреуден кеммін деме.*

*Туралық, риясыз жолға түссең,
Қалдырмас ілтипатсыз сені Алла.*

Жігіттен бақыт ұшса халыққа жақпас.

*Өздерің өз жұртыңа дұшпан болып,
Бозбала жараспайды жүрістерің.*

*Береке халықта болса сізде болар,
Талығын тәңірім беріп, өзі оңдаса.*

*Саны көп, сапасы жоқ, сапырылысқан
Он үйге бір би болған келді кезге.*

Заман бұл бірде түлкі, бірде қасқыр.

Көңілі соқыр көрмейді көзге ұрсаң да.

*Аласы ағайынның алаңдатты.
Бес күндік дүние өтер аттай желіп.*

*Адам жоқ сыйласатын амандықта,
Досың жоқ ат салысар жамандықта.
Ағадан-мейір, ініден қайыр кетті,
Айналып дүние жүзі арамдыққа.*

*Бәріміз бір адамның баласымыз,
Жігіттер бір-біріңе қарасыңыз.*

*Мектеп – қазақтарға білім берудің бас-
ты құралы... Біздің барлық үмітіміз, қазақ
халқының келешегі осы, тек осы мектеп-
тер.*

*Ат өнері білінбес
Бәйгеге түсіп жарыспай.*

*Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа
тап боларсың;*

*Азға қанағат ете білмесең, көптен де
құр қаласың.*

*Дүниедегі жаратылған жанды-жансыз-
дардың ешқайсысының да керексіз болып,
жерде қалатыны болмайды.*

*Не нәрсенің құр сыртына қарап қы-
зықпа, асылы ішінде болар.*

Құс та Құдайдың жәндігі.

*Көбірек жақсылық етуге шамаң келсін
десең, әр нәрсеге күтімді болу керек.*

*Рахымды бол, саған мұның үшін Құдай
рахым етер.*

Аурудан аяған күштірек.

*Саны сапасы жоқ көп сөйлеген мылжың
шын сөзді аз айтады.*

Байлық қанағатта.

*Тар жерде жолдасын тастап қашатын
достармен жолдас болма.*

*Айуанның естісі көп, бірақ адамдай то-
лық ақылы жоқ.*

*Балдақты бейшараға жаңадан аяқ та-
былса, жалаңаяқ та болса жүгіріп жүруді
дүниенің бір қызығы деп білер еді-ау...*

*Арыстан дем алуға суға кірсе,
Балықтар шымшып ойнар терісінде.*

Иманды ер Құдайдан ұялады.

Қолыңнан келсе қыл қайыр.

*Ақылсыз жанды досым деп,
Басыңды қосып сыр айтпа.*

Ақылсыз достан ақылды дұшпан артық.

Білімді кісі рәуішті көрінеді.

*«Өнерлі өрге жүзеді» деген бұрынғылар-
дан қалған сөз бар екен. Бұл күнде бақ та,
дәулет те, күш те сол мақалды ұмытпай
ескерген жандарда.*

Әр елге, әр жұртқа алтын сақа табылмас.

*Мақтанба сұлумын деп ажарыңа,
Ажарсыз адамдарды ал назарыңа.*

Жаңашылық – сараңдыққа қосылмайды.

*Оқысаңыз, балалар,
Шамнан шырақ жағылар.*

Ы.Алтынсарин афоризмдерінің ерекшелігі – негізінен ағартушылық бағыт ұстап, оқушысының сана-сезімін оятуды басты нысана етуінде.

Бұл жағынан Ыбырай жазбалары Абай шығармаларымен үндесіп, айтпақ ой-мақсаттары бір-бірімен қабысып жатады:

Абай: *Адамзаттың бәрін сүй бауырым деп,*

Ыбырай: *Бәріміз бір адамның баласымыз.*

Абай: *Жасымда ғылым бар деп ескермедім,*

Пайдасын көре тұра тексермедім.

Ыбырай: *Біз надан боп өсірдік
Иектегі сақалды.*

Абай: *Дүние де өзі, мал да өзі,
Ғылымға көңіл бөлсеңіз.*

Ыбырай: *Мал-дәулеттің байлығы
Бір жұтасаң жоқ болар.*

Абай: *Білімсіздік – хайуандық.*

Ыбырай: *Надандықтың белгісі -
Еш ақылға жарымас.
Жайылып жүрген айуандай
Ақ-қараны танымас.*

Қорыта айтқанда, ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсарин афоризмдері әлі де ұлтына ұстаздық етіп, болашаққа нұрлы жол нұсқайтын тәлім-тәрбиелік мәні зор қас-терлі қазына.

(Ыбырай афоризмдері өлеңдері мен публицистикалық шығармаларынан алынып тұңғыш рет түзіліп беріліп отыр).

Әдебиеттер тізімі:

1. Шаймерденұлы Қ. Даналық даралығы. Қазақ афоризмдері. Алматы: Алматыкітап баспасы, 2012.-314 б.
2. Дербісәлин Ә. Ыбырай Алтынсарин. Өмірі мен қызметі туралы. Алматы: «Қазақстан», 1965.-226 б.
3. Хасанова С. Ыбырай қолданған бейнелеу-мәнерлеу тәсілдері мен көркемдік құралдары. Ыбырай тағылымы. Алматы: Жазушы, 1991.-384 б.

- Абуова Б.П.** – педагогика ғылымдарының магистрі, «Мемлекеттік және шетел тілдері» кафедрасының аға оқытушысы, Алматы технологиялық университеті, Алматы қ.
- Амандыкова С.Ж.** - физика-техникалық факультет магистранті, «Ғарыштық техника және технология» кафедрасы, Л.Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ.
- Баешова А.К.** – т.ғ.д., жалпы және бейорганикалық химия кафедрасының профессоры, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы қ.
- Баймұратова С.А.** – п.ғ.к., Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті, Алматы қ.
- Бақыт А.** - педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, «ӨРЛЕУ» БАҰО» АҚ филиалы Қызылорда облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қызылорда қ.
- Боранова Т.И.** – б.ғ.к., доцент, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Астана қ.
- Габдулина Ж.А.** – тәрбие ісі бойынша директордың орынбасары, «Петропавл қаласы балалар үйі» ҚММ, Петропавл қ.
- Даумова Д.Н.** – «Өзін-өзі тану» пәні бойынша жаттықтырушы, «ӨРЛЕУ» БАҰО» АҚ филиалы Атырау облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Атырау қ.
- Едігеева А.О.** - «Химия» мамандығының магистранті, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы қ.
- Илькун В.И** – т.ғ.к., доцент, «Технологиялық машиналар және көлік» кафедрасының доценті, Қарағанды мемлекеттік индустриалық университеті, Қарағанды қ.
- Қадес Л.Т.** – С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Өскемен қ.
- Каримжанов Б. С.** – «Арнайы түзету мектеп-интернаты» ММ директоры, Астана қ.
- Қаршыбекова А.Н.** - Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің 1 курс магистранты, Көкшетау қ.
- Кенжебеков Б.А.** - «Технологиялық машиналар және көлік» кафедрасының аға оқытушысы, Қарағанды мемлекеттік индустриалық университеті, Қарағанды қ.
- Кенжеғалиев К.К.** - п.ғ.к., доцент Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, Көкшетау қ.
- Мырзағалиева К.М.** – ф.ғ.к., доцент, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.
- Мурзағалиева Б.К.** - «Арнайы түзету мектеп-интернаты», Астана қ.
- Нұржанова Ә.Ж.** – Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Шоғы батыр атындағы №5 орта мектеп, Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы
- Оспанұлы С.** - PhD доктор, профессор, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.
- Пахомова Н.В.** - «Арнайы түзету мектеп-интернаты», Астана қ.
- Романенко И.В.** – оқу ісі бойынша директордың орынбасары, ШҚО білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған «Восток» дамыта оқыту ғылыми-зерттеу арнайы мектеп-кешен орталығы» КММ, Өскемен қ.
- Семенихина С.В.** – тәрбие ісі бойынша директордың орынбасары, ШҚО білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған «Восток» дамыта оқыту ғылыми-зерттеу арнайы мектеп-кешен орталығы» КММ, Өскемен қ.
- Смагулова М.Б.** - «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Қызылорда облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының аға оқытушысы, Қызылорда қ.
- Телебаев Ғ.Т.** – философ.ғ.д., профессор, ҚР Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасының жетекші ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Торекулова Б. А.** - «Арнайы түзету мектеп-интернаты» директорының инновация бойынша орынбасары, Астана қ.
- Іргебай Е.І.** - Ә. Марғұлан атындағы №40 орта мектептің директоры, Астана қ.

НАШИ АВТОРЫ

Абуова Б.П. - магистр пед.наук, ст. преподаватель кафедры «Государственный и иностранные языки», Алматинский технологический университет, г.Алматы

Амандыкова С.Ж. - магистрант физико-технического факультета, кафедра «Космическая техника и технологии» ЕНУ им. Л.Гумилева, г.Астана

Баешова А.К. – д.т.н., профессор кафедры общей и неорганической химии, Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, г.Алматы

Баймуратова С.А. - к.п.н., КазУМОиМЯ им.Абылай хана, г.Алматы

Бакыт А. - магистр педагогических наук, старший преподаватель, АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Кызылординской, г. Кызылорда

Боранова Т.И. – к.б.н., доцент, Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина, г. Астана

Габдулина Ж.А. – зам. директора по воспитательной работе, КГУ «Детский дом города Петропавловска», г.Петропавловск

Даумова Д.Н. – тренер по предмету «Самопознание» Филиала АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Атырауской области, г. Атырау

Едигеева А.О. - магистрант 2-го года обучения по специальности «Химия» -6M011200, Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, г.Алматы

Илькун В.И – к.т.н., доцент, почетный профессор КарГИУ, доцент кафедры «Технологические машины и транспорт», Карагандинский Государственный Индустриальный Университет, г. Караганда

Иргебай Е.И. – директор средней школы №40 имени А. Маргулана, г. Астана

Кадес Л.Т. – Восточно-Казахстанский Государственный университет имени С. Аманжолова, г. Усть-Каменогорск

Каримжанов Б. С. – Директор ГУ «Специальная коррекционная школа - интернат», г. Астана

Каршибекова А. Н. - магистрантка 1 курса Кокшетауского государственного университета им. Ш. Уалиханова, г. Кокшетау

Кенжебеков Б.А. – ст. преподаватель кафедры «Технологические машины и транспорт», Карагандинский Государственный Индустриальный Университет, г. Караганда

Кенжегалиев К.К. – к.п.н., доцент Кокшетауского государственного университета им. Ш. Уалиханова, г. Кокшетау

Мырзагалиева К.М. - к.ф.н., доцент, Костанайский государственный педагогический институт, г.Костанай

Мурзагалиева Б.К. - ГУ «Специальная коррекционная школа - интернат», г. Астана

Нуржанова А.Ж. – учитель казахского языка и литературы, СШ №5 им. Шогы батыра, Мангистауская обл., Мунайлинский район

Оспанулы С. - PhD доктор, профессор, Костанайский государственный педагогический институт, г.Костанай

Пахомова Н.В. - ГУ «Специальная коррекционная школа - интернат», г. Астана

Романенко И.В. – заместитель директора по учебной работе, КГУ «НИСЦ РО «Восток» для одарённых детей» УО ВКО, г. Усть-Каменогорск

Семенихина С.В. - заместитель директора по воспитательной работе, КГУ «НИСЦ РО «Восток» для одарённых детей» УО ВКО, г. Усть-Каменогорск

Смагулова М.Б. - старший преподаватель АО НЦПК «Өрлеу» по Кызылординской области, г. Кызылорда

Телебаев Г.Т. – д.философ.н., профессор, ведущий научный сотрудник библиотеки Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации, г. Астана

Торекулова Б. А. – заместитель директора по инновациям ГУ «Специальная коррекционная школа - интернат», г. Астана

1. Басылымдарға қазақ, орыс және шетел тілдерінде педагогикалық бағытта жазылған мақалалар қабылданады. Шетел тілінде жазылған мақалаларды жариялау жағдайында, нотариус арқылы расталған, мәтіннің қазақ немесе орыс тіліндегі аудармасы қоса беріледі. Қолжазбаны автор мұқият тексеріп, редакциялап шығуы тиіс.

2. Ғылыми дәрежесі жоқ авторлардың мақалаларына ғылым докторының немесе кандидатының, философияның PhD докторының рецензиясы қоса берілуі тиіс.

3. Компьютерде терілген қолжазба мақалалар 1 данада, жол аралығы бір интервал, парақтың бір жақ бетіне басылған, парақтың жол жиегі: сол жағы - 30 мм., оң жағы – 15 мм., үстіңгі және астыңғы жолағы – 20 мм. және «Windows үшін Word 7,0 (97. 2000)» мәтіндік редакторында электрондық нұсқада қабылданады.

4. Қолжазбаның көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттердің жазбаларын, суреттерді қосқанда) **3 беттен** кем болмауы және **10 беттен** аспауы тиіс.

5. Суреттер көлемі мақаланың 1/4 көлемінен аспауы тиіс.

6. Мақала қатаң түрде келесі **ережелерге** сәйкес ресімделуі керек:

- әмбебап ондық жіктеме кестесі бойынша **ӘОЖ**;

- **мақала атауы** мақаланың мазмұнын нақты ашуы тиіс және 8-10 сөзден аспауы керек; техникалық параметрлері: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – **Times New Roman** бас әріппен, қалың шрифтпен, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **автор(лар)дың аты-жөн(дер)і**, сондай-ақ **мекемелердің толық атауы** келесі техникалық параметрлерге сәйкес келуі керек: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – Arial, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **аңдатпа** кіріспе сөздерді қамтымай, мақаланың басты ақпаратынан түйін беруі тиіс, көлемі 15 қатардан аспауы керек, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде келесі параметрлерге сәйкес жазылуы қажет: кегль – 12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі – Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі – 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **тірек сөздер (8-10 сөзден аспауы керек)**: қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде, кегль – 12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі – Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі – 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **мақала мәтіні**: кегль – 14-пункт, қазақ тіліндегі мақалалар үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдеріндегі мәтіндер үшін қаріп түрі – Times New Roman, жол аралығы бір жарым интервал;

- мақала **кіріспеден** басталады, онда тақырыптың өзектілігі қысқа, ықшам әрі нақты көрсетіледі, ғылымилығы (міндеттері) тұжырымдалады;

- мақала негізгі **қорытындымен** тұжырымдалады, онда кіріспеден қозғалған мәселеге нақты жауап болуы тиіс;

- **мақаладағы сілтемелер және/немесе пайдаланылған әдебиеттер** 2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы бойынша ресімделуі тиіс. Библиографиялық жазба, библиографиялық сипаты. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережесі (2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы, стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі Мемлекетаралық Кеңес қабылдаған). Жұмыстардың тізімі оларды мәтінде ескеру тәртібімен ұсынылады. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде көрсетіледі (латын қарпін пайдаланбайтын жапон, қытай және басқа тілдердегі атаулар орыс тіліндегі транскрипциясымен жазылады. Ең алдымен қазақ тіліндегі, содан соң орыс тіліндегі және әліпбилері туыстас (украин, болгар және т.б.) тілдердің, келесі кезекте латын әліпбиімен берілген еңбектер көрсетіледі. Қолжазбадағы сілтемелер мен ескертулер реттік нөмірмен белгіленеді және төрт бұрышты жақшаларға алынады;

- мәтіндегі **кестелер** сілтемелерден соң орналастырылады, мәтінде оларды ескеру тәртібімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы, атауы болуы тиіс. Диаграммалар мен графиктер кестені қайталамауы тиіс. Кестелердегі материалдар мәтінге қосымша мәліметсіз түсінікті болуы тиіс. Кестеде пайдаланылған барлық қысқартулар кестенің астында орналастырылған ескертуде анық берілуі қажет;

- **суреттер** TIFF (*.TIF) немесе JPG форматында (Word-қа орналастырудың қажеті жоқ) жеке файлмен ұсынылады. Әр суретке мәтінде бір сілтеме болуы тиіс, суреттер реттік нөмірмен белгіленеді, суреттердің астындағы жазбалары толық ақпаратты қамтуы тиіс;

- қысқартулардың тек жалпы қабылданған нұсқаларына ғана рұқсат етіледі – өлшемдердің, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдердің және т.б. атаулары;

- Математикалық формулалар Microsoft Equation ретінде терілуі тиіс (әр формула – бір объект).

7. Редакция мақалаға әдеби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды. Жоғарыда көрсетілген талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

8. Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Орынбор к-сі, 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат, каб. 1507. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

9. **Байланыс тел:** 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// жазылу индексі 75754

10. **Автор туралы мәліметтер бөлек бетте** (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

- толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

- толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды);

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. К публикациям принимаются **статьи** на казахском, русском, иностранных языках. В случаях, когда статьи публикуются на иностранном языке, прилагается нотариально заверенный текст перевода на казахский или русский язык. Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.

2. Статьи авторов, не имеющих ученой степени, должны сопровождаться **рецензией** доктора или кандидата наук, или доктора философии PhD.

3. Рукописи статей принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word 7,0 (97, 2000) для Windows».

4. **Объем рукописи** (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.

5. **Объем рисунков** не должен превышать 1/4 объема статьи.

6. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими **правилами**:

- **УДК** по таблицам универсальной десятичной классификации;
- **заглавие статьи** должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 8-10 значащих слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центрованный;

- **инициалы и фамилия(-и) автора(-ов)**, а также полное **название учреждения** должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Arial, абзац центрованный;

- **аннотация** должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 15 строк, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **ключевые слова (не более 8-9 слов)**: на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **текст статьи**: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал - полуторный;

- статья начинается с **введения**, в котором очень кратко, сжато и лаконично отражается обоснование актуальности темы, формулировка научной проблемы (задачи);

- статья завершается формулировкой основного **вывода**, которая должна содержать конкретный ответ на вопрос, поставленный во введении;

- **пристатейные ссылки и/или списки пристатейной литературы** следует оформлять по ГОСТ 7.1 - 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления (ГОСТ 7.1 - 2003 Принят Межгосударственным Советом по стандартизации, метрологии и сертификации (протокол № 12 от 2 июля 2003 г.). Список работ представляется в порядке упоминания их в тексте. Все ссылки даются на языке оригинала (названия на японском, китайском и других языках, использующих нелатинский шрифт, пишутся в русской транскрипции). Сначала приводится список работ на казахском, русском языке и на языках с близким алфавитом (украинский, болгарский и др.), а затем - работы на языках с латинским алфавитом.

Ссылки и примечания в рукописи обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки;

- **таблицы** помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;

- **рисунки** (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков - сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;

- **сокращения** разрешаются применять только общепринятые - названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;

- **математические формулы** должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).

7. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

8. Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять **по адресу**: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15-этаж, каб. 1507. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина.

9. Контакты:

Тел. (8 7172) 57 66 49

Е-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// подписной индекс 75754

10. На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе: - Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

- полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, Е-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

- название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

CONTENT

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

K. K. Kenzhegaliev, A.N. Karshybekova
Ways to improve the creative abilities of pupils of the middle classes at the English lesson.....3
B.P. Abuova
Analysis of texts and terms in studying professional Russian language
in the technical Higher Education Institution.....10
T.I. Boranova
On the role of application of some didactic training facilities in the study of Ecology.....13
M.B. Smagulova
Efficiency of Mobile and Smart Technologies in School Education.....16
V.I. Ilkun, B.A. Kenzhebekov
The School subject Olympiads are facilities of higher learning.....19
B.S. Karimzhanov, B.K. Murzagaliyeva, B.A. Torekulova
On the creation of organizational and pedagogical conditions for ensuring equal opportunities
for the educational process and the socialization of children with special educational needs
(In the conditions of a special education organization).....25
B. A. Torekulova, N.V. Pakhomova
Creation of a variative educational model of education, upbringing and socialization
of children with autism spectrum disorders in the conditions of a special school.....31
S.A. Baymuratova
Historical aspects and social functions of correspondence education.....36
L.A. Kades
The basic concepts of topological space.....41

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

A. Bakyt, D.N. Daumova
Spiritual and moral education of children as the basis of a healthy and highly developed society.....45
G.T. Telebaev
Education of the younger generation on the basis of Kazakhstan's identity:
the national idea "Mangilik El".....50
E.I. Irgebai
The significance of the idea of "Mangilik El" in the pedagogical process of the school.....56
S.V. Semenikhina, I.V. Romanenko
Patriotic education of students through the image project "My Linguistic Capital"
within the framework of the national idea "Mangilik El".....58
A.Zh. Nurzhanova
Mangilik El – common language, culture and history.....60
Zh.A. Gabdulina
Realization of the basic principles of the national idea "Mangilik El".....62

BOLOGNA PROCESS IN ACTION

A.K. Bayeshova, A.O. Yedigeyeva
Formation of competence by improving laboratory works on the discipline «Chemistry».....65

BOLOGNA PROCESS IN ACTION

S.Z. Amandykova
Formation of competence by improving laboratory works on the discipline «Chemistry».....71

FROM THE HISTORY OF EDUCATION KAZAKHSTAN

S. Ospanuly, K. Myrzagalieva
Aphorisms of Y. Altynsarin.....75

OUR AUTHORS.....79

RULES FOR AUTHORS.....81

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі.

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде есепке тіркеліп, 2003 жылғы 15 қазанда №4334 Ж куәлігі берілген.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде 2008 жылғы 30 желтоқсанда №9838-ж куәлігімен қайта тіркелді.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!

Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Меншік иесі: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК.

2000 жылдың мамырынан шыға бастады. Басылым 3 айда бір рет шығады.

Мекенжайы:

010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел көшесі, 8
“Алтын Орда” БО, офис-1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 24.04.2017 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,25 RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның баспа орталығында басылып шығарылды

Учредитель:

РГКП «Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина»

Министерства образования и науки Республики Казахстан. Журнал издается с мая 2000 года. Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Поставлен на учет Министерством культуры и информации РК. Свидетельство № 9838-ж от 30.12.2008 г.

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.

Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

01000, г. Астана,
ул. Мангилик Ел, 8,
БЦ “Алтын Орда”, офис 1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 24.04.2017 г.
усл.печ.л. - 5,25. Печать RISO.

Тираж - 300 экз.

Отпечатано
в издательском центре
НАО им. И. Алтынсарина.